

**TARINOITA OSALLISTUMISESTA –
Kuntalaisen polku poliittiseksi kansalaiseksi**

Pia Harmokivi

Pro gradu -tutkielma

Kunta- ja aluejohtaminen

Johtamiskorkeakoulu

Tampereen yliopisto

Maaliskuu 2017

TAMPEREEN YLIOPISTO, Johtamiskorkeakoulu, Kunta- ja aluejohtaminen, Pro gradu -tutkielma 2017, 40 op

HARMOKIVI, PIA: Tarinoita osallistumisesta – kuntalaisen polku poliittiseksi kansalaiseksi

Pro gradu -tutkielma

Tutkielman ohjaaja: Arto Haveri

Maaliskuu 2017

Avainsanat: Osallisuus, osallistuminen, suora demokratia, kuntademokratia, kokemuksellinen tieto

Tämä tutkimus on tehty toimeksiantotutkimuksena Hollolan kunnalle ja käsittelee kuntalaisten osallistumista kunnan asioihin. Tutkimuskysymyksenä on: Minkälaiset motiivit vaikuttavat kuntalaisen osallistumiseen? Vastausta tutkimuskysymykseen haetaan narratiivisella tutkimusotteella kahdeksan hollolalaisen haastattelun muodostamasta aineistosta.

Aineiston analyysin avulla on kehitelty teoreettisia lähtökohtia kuntalaisen osallistumisesta. Tutkimuksessa käytetään alustavasta teoriasta nimitystä *flipperi-teoria*. Pelissä kuntalainen toimii pelin ohjaajana ja kuljettaa *palloaan pelikentällä* käyttämällä apunaan flipperin *sysääjiä* ja *mailoja*. Parhain pistesaalis pelissä tarkoittaa kuntalaisen osallistumisen ideaalin toteutumista, julkista poliittista kansalaisuutta. Julkinen poliittinen kansalaisuus manifestoituu, kun kuntalainen osallistuu aktiivisesti uusien ratkaisujen etsimiseen ja tulee esiin ehdotustensa kanssa. Ideaalissa kunnan asiat nivELYTvät kuntalaisen arkeen ja kunta tulee kuntalaista vastaan. Julkinen poliittinen kansalaisuus on siis vasta-
vuoroista.

Kuntalainen oppii ja harjaantuu pelissä, jos häneltä löytyy intoa, halua ja taitoa pelata. Sysääjät sinkoavat kuntalaisen pallon aina uuteen suuntaan. Sysääjiä ovat muun muassa tärkeät ihmissuhteet, yllätykselliset tilanteet sekä erilaiset vuorovaikutuskokemukset. Näihin kuntalainen ei aina voi vaikuttaa. Kuntalainen käyttää pelissä mailojaan, joiden avulla hän saa pallonsa kulkemaan haluttua reittiä. Flipperi-
teorian mukaan kuntalainen liikkuu oman elämänsä pelikentällä, jossa kunta ja siihen liittyvät asiat muodostavat vain pienen osan. Elämänkentän tapahtumat kokonaisuudessaan vaikuttavat kuntalaisen osallistumiseen. Kaikki tapahtumat ovat kytköksissä toisiinsa ja niitä ei voida ongelmitta myöskään irrottaa toisistaan.

Tutkimus paljastaa, että kuntalainen käsittää osallistumisen hyvin laajasti. Osallistumista ei ole siis vain edustuksellisen demokratian ja suoran demokratian tällä hetkellä käytössä olevat keinot. Kuntalainen kokee osallistuvansa täydentämällä yhteiskunnan aukkoja, harrastamalla intohimoisesti ja olemalla harrastuksensa myötä myös päättämässä asioista sekä toimimalla lukuisissa järjestöissä ja yhdistyksissä.

Voiko kuntalainen siis saavuttaa koskaan täysin julkista poliittista kansalaisuutta, vaikka ponnistelisi kuinka? Ilman kunnan vuorovaikutusta, lähelle tuloa ja kuntalaisen elämänpiiriin astumista ideaali ei voi toteutua. Tutkimus haastaa kunnan jonkinlaiseen metamorfoosiin, olemukselliseen muutokseen, jossa organisaatorakenteiden takaa paljastuu ihminen, jota kuntalainen kykenee, uskaltaa ja haluaa lähestyä.

SISÄLTÖ

JOHDANTO	3
1 KUNTALAISTEN OSALLISTUMINEN TUTKIMUSKOHTEENA	4
1.1 Kuntalaisen osallistuminen politiikan huolenaiheena	4
1.2 Kuntalainen politiikan keskiössä?	8
1.3 Tutkimuskysymys	10
2 METODOLOGISET VALINNAT	13
2.1 Kvalitatiivinen tutkimus	13
2.2 Kokemuksellinen tieto tiedon laatuna	14
2.3 Narratiivit aineistona	16
2.4 Narratiivinen tutkimusote	19
3 TAVOITTEENA JULKINEN POLIITTINEN KANSALAISUUS	23
4 MATKAKUMPPANINA KUNTALAISEN POLULLA	28
4.1 Katri kahden tarinan loukussa	28
4.2 Lauri lasten asialla	37
4.3 Keijo katselee kättensä töitä	46
4.4 Mari matkalla kuntalaisesta kunnanvaltuutetuksi	54
4.5 Iris ideoi itsekseen	62
4.6 Pekka paikallisidentiteetin kulminoitumana	69
4.7 Seija – suoraa toimintaa selittelyn sijaan	76
4.8 Vieno – virta venhettä vie	84
5 KUNTALAINEN ELÄMÄN PELIKENTÄLLÄ	92
6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	96
LÄHTEET	98
LIITTEET	102
KUVIOT	
KUVIO 1. Flipperiteorian ’elämän pelikenttä’	92

JOHDANTO

Miten kiehtova onkaan ihmisen mieli! Ensin havaitsemme, siis näemme, kuulemme, haistamme, maistamme tai kosketamme jotain. Tämän jälkeen muodostuu aistimus, johon sisältyy kehon tunteuksia ja tunteita. Yhdessä aiemman historian kokemusten kanssa aistimus synnyttää tulkinnan. Tämä hienovireinen prosessi tapahtuu miltei automaattisesti ja usein salamannopeasti, joskus yhden miellyttävän tai epämiellyttävän aistimuksen perusteella. Olemme siis näin luoneet mielipiteen, asenteen tai näkemyksen johonkin asiaan. Neurotieteilijä Antonio Damasion mukaan näkemysten ja sitä kautta ihmisen tietoisuuden perusta jäljittyy kehollisiin tuntemuksiin, joita vuorovaikutustilanne herättää (Damasio 1999: 182, 279, 318).

Vaikka ajattelemme, että kunnan asioiden valmistelu ja niihin vaikuttaminen ovat asioita, joihin mielikuvitus tai tunteet eivät niinkään liity, ihmismielen syvät pohjavirrat rakentavat mitä omalaatuisimpia kudelmia tähänkin yhteyteen. Ihminen ei taida pohjimmiltaan olla kovinkaan rationaalinen olento. Näin kuvasi jo Herbert Simon rajoitetussa rationaalisuudessaan. Todellisuus on aina paljon monimutkaisempi kuin ne näkökulmat, mitä järjellämme voimme tavoittaa. Kuntalaisen osallistumisen tai osallistumattomuuden taustalla toimivat monenlaiset kerrokset: perinteet, vuorovaikutuskokemukset ja tunteet. Kerrokset sekoittuvat toisiinsa, liukenevat toistensa läpi häviten miltei näkymättömiin ja muodostavat uusia sekoituksia. Miksi kuntalainen osallistuu aktiivisesti? Mistä hän on sen oppinut? Miksi hän ei äänestä, miksi hän ei hakeudu ehdokkaaksi vaaleihin, miksi hän ei kerro mielipiteitään ja kehitysehdotuksiaan avoimesti? Vastauksia näihin voi saada vain kysymällä kuntalaiselta. Hän on oman osallistumisensa ja osallistumattomuutensa asiantuntija.

Tämä tutkimus on yhteiskuntatieteellinen ja keskittyy kuntalaisen kokemuksiin osallistumisestaan. Tutkimuksen alku sijoittuu kesään 2016 ja Hollolan kuntaan, jossa tutkimuksen tekijä suoritti maisteriharjoittelunsa. Kunnassa nostettiin keskustelun aiheeksi kunnan suunta vuoteen 2030. Yksi mahdollinen kunnan identiteetti ja tulevaisuuden suunta voisi olla 'Osallistumisen kunta'. Pro gradu -tutkimus on tehty toimeksiantotutkimuksena Hollolan kunnalle ja tarjoaa työvälineitä kunnan poh-tiessa tulevaisuuttaan ja identiteettinsä terävöittämistä. Pro gradu -tutkimus nostaa esiin kuntalaisen oman äänen ja tuo puuttuvan palasen keskusteluareenalle.

1 KUNTALAISTEN OSALLISTUMINEN TUTKIMUSKOHTENA

Osallistumisen lisäämisen paine on ilmeinen ja nousee monesta suunnasta. Paine nousee ennen kaikkea jo vuosikymmenen jatkuneesta tilanteesta, jossa osallistumisaktiivisuus laskee vuosi vuodelta ja samalla rinnalle kehittyi osallistumisen muotoja, joihin ei kunnissa osata vielä vastata. Osallistumisen mahdollisuuksiin liittyvä lainsäädäntö turvaa kunnan itsehallintoa ja kuntalaisen olennaista asemaa siinä ja samalla se toimii mahdollistajana uusissa kokeiluissa.

Mitä nämä osallisuus ja osallistuminen sitten ovat? Raivio ja Karjalainen (2013:12) kuvaavat osallisuutta yksilön suhteena yhteisöön. Kiinnittyessään yhteisöön yksilö sitoutuu omasta halustaan asioihin vaikuttamiseen ja vastuun ottamiseen. Osallisuudessa on kyse kuulumisesta johonkin. Niirasen (2011: 220) mukaan pelkkä osallisuus ei kuitenkaan riitä. Osallisuus ja osallistuminen vaativat kuntalaiselta kykyä, taitoa ja halua kertoa oma kantansa. Hänen tulee olla vakuuttunut siitä, että hänen mielipiteensä on arvokas ja se otetaan vakavasti. Lisäksi mielipiteelle tulee olla toimiva kanava.

Osallisuus ja sen aktiivinen toimi, osallistuminen, vaativat kokemuksen 'tilasta', jossa joku on hyvää tarkoittaen vetäytynyt taaksepäin antaakseen väljyyden toisenselälle tiedolle. (Bäcklund 2007: 34, ks. myös Niiranen 1997: 244). Tämä sosiaalis-henkinen ulottuvuus lienee vielä vakiintumaton hallinnossamme.

Osallisuus on ennen kaikkea tunne tai kokemus (Niiranen 2011: 226). Bäcklundin (2007: 33) mukaan osallistuminen on käsitteenä hyvinkin epäselvä ja laaja: Yhtäältä se on mielipiteen ilmaisun vapautta, toisaalta taas mahdollisuutta osallistua kunnan asioiden suunnitteluun ja päätöksentekoon. Tunne tai kokemus osallistumisesta sekä vapaudesta ilmaista itseään ja tulla kuulluksi saattavat määrittää osallistujaa tai kohteena olevaa asiaa koko eliniän: Olenko hyväksytty osalliseksi tähän? Kuunnellaanko minua?

1.1 Kuntalaisen osallistuminen politiikan huolenaiheena

Painetta osallisuuden ja osallistumisen lisäämiselle aiheuttavat alhainen äänestysprosentti, kuntalaisten vähäinen kiinnostus edustuksellisesta demokratiasta ja epäluottamus politiikkaa kohtaan (Piipponen & Pekola-Sjöblom 2013: 9). Kuntalaisten vetäytyessä osallisuudesta kunnan legitimitetti, oi-

keutus kuntalaisten silmissä, horjuu: Kuinka merkittävänä kuntalaiset näkevät kunnan ja äänestämänsä valtuutetun toiminnan ja kuinka he voivat laskea omat toiveensa ja tarpeensa kunnan varaan? Kuinka he kokevat osallisuutensa kunnan asioihin? Kuinka hyvänä/huonona he pitävät kunnan tuottamia palveluja? (Haveri, Airaksinen & Jäntti 2011: 3.)

Legitimaation häiriötilan taustalla voidaan nähdä vieraantumisen ilmiö. Kuntalaiset vieraantuvat päättäjistä, viranhaltijat kuntalaisista ja kuntalainen omasta kunnastaan. Poliitikko ja hallinto eriytyvät omaksi suljetuksi järjestelmäksi, jolloin kuntalaisen kunnallispoliittiset perustaidot rapautuvat. Merkityksellistä tämä on eritoten silloin, kun yhteiskunnalliset jännitteet alkavat purkautua epäsuorasti. (Kettunen 2004: 16-17.) Jännitteitä ei osata, kyetä tai voida purkaa oikeisiin osoitteisiin. Ne saattavat näkyä esimerkiksi muukalaisvihamielisyytenä, erilaisina anarkistisina tekoina ja impulsivisina ratkaisuin, jotka ilmentävät vain reaktiivisuutta mahdollottoman edessä. Ne voivat myös tarjota radikaalin keinon murtaa jäykkää ja etäältä toimivaa hallintorakennetta.

Monasti legitimaation ongelmaan esitetään ratkaisuna osallistumisen lisäämistä: Mitä enemmän kuntalaiset osallistuvat, sitä poliittisesti aktiivisemmiksi he tulevat ja sitä enemmän luottamus poliittisiin instituutioihin kasvaa. Näin suoraviivainen tulkinta ei ota huomioon sitä, että kuntalainen ei ehkä halua käyttää omaa aikaansa yhteisten asioiden käsittelyyn. Äänestysaktiiviteetin alhaisuus ei myöskään kerro, mihin kansalaiset kokevat epäluottamusta: vain poliittisiin toimijoihin, koko yhteiskunnan rakenteeseen vai politiikan tuloksiin? Monenlaiset variaatiot ovat mahdollisia. (Kettunen 2004: 18.)

Epäluottamuksen rinnalla kulkee luottamuksen dimensio. Kansalaisten nähdään edelleenkin luottavan yhteiskunnan perusinstituutioihin esim. puolueiden toimijuuteen, ammatilliseen järjestäytymiseen ja kansalaisten vapaaehtoistoimintaan. Demokratian murros, joka kytkeytyy nimenomaan uudelleenlaisen kansalaistoimintaan, haastaa kuitenkin tämänkin luottamuksen. Onko haastajasta todelliseen kamppailuun rakenteiden muuttamisessa vai jääkö se näennäiseksi vaihtoehdoksi? Mahdollistaako vanha rakenne uudelleenlaisen toimijuuden? (Rättilä 2001: 192-193.) Rakenteiden kohdalla todellisuutta lienee se, että kuntalaisten taholta nousevaan suoraan osallistumiseen ei ole vielä olemassa muita selkeitä prosesseja kuin äänestäminen ja kuntalaisaloite. Suora yhteydenpito luottamushenkilöihin toki nähdään myös suorana osallistumisena. Se ei kuitenkaan ole samalla tavalla säädelty kuin edellä mainitut ja voidaan myös tulkita kontrollinäkökulmasta, jossa kuntalainen valvoo valtuutettunsa toimintaa myös vaalien välillä, haastamalla aika ajoin valtuutettuaan viemään oman intressiryhmän asioita eteenpäin. (Kettunen 2004: 17-19.)

Kuntalaisten, viranhaltijoiden ja vaaleilla valittujen edustajien välillä on rajankäyntiä. Yhteisön muodostukseen olennaisesti liittyvä itsen rajaaminen *meihin* ja toisten *heihin* muodostaa perustan vallalla olevalle demokratian rakenteelle, jossa viranhaltijat ja päättäjät määrittelevät *heidän* (osallistujien) tarpeitaan (Paasi 1984: 63). Ei ole yhteisöä ilman sen ulkopuolella olevia. Miten siis kunnan yhteisö jatkossa muodostuu? Mistä muodostuvat *me* ja *he*? Mikä on kunta siis olemukseltaan? Mitä se on kuntalaisille? Miten se voisi parhaiten palvella yhteiskunnan kehitystä? (Haveri, Airaksinen & Jäntti 2011: 1.)

Legitimiteetti-, luottamus- ja rajankäyntihaasteeseen on pyritty vastaamaan lainsäädännön ja suuntaviivojen määrittelyn avulla turvaamalla perusoikeuksia kunnalle ja kuntalaiselle. Tästä huolimatta haasteet eivät tunnu ratkeavan. Ne ovat monimutkaisia eivätkä reagoi yksioikoisesti ratkaisuyrityksiin. Haasteet ovat 'kasvaneet ulos' kansanvaltaisuuden ja itsenäisyyden alun ajasta. Toisaalta lainsäädännön ja suuntaviivojen voidaan nähdä toimivat mahdollistajina, jotka sisältävät väljyyttä mahdollistaen rakenteellisesti kevyitä kokeiluja.

Suomen hallitus linjasi huhtikuussa 2016 hallinnon jakautumisesta valtion, alueiden ja kuntien kesken. Linjauksessa kunnat määrittellään paikallisen osallistumisen, demokratian, sivistyksen ja elinvoiman yhteisöiksi, jotka hoitavat yleistä toimialaa eli asukkaiden päättämiä itsehallintotehtäviä sekä erityistä toimialaa eli laissa säädettyjä tehtäviä. Suuri muutos kuntien kannalta on se, että sosiaali- ja terveydenhuolto, pelastustoimi sekä ympäristöterveydenhuolto siirtyvät maakuntien vastuulle vuonna 2019. (Valtioneuvoston viestintäosasto, tiedote 137/2016. Hallituksen linjaus, maakuntahallinnon tehtävät 5.4.2016.) Tulevat uudistukset muuttavat kunnan taloutta ja sen identiteettiä. Kunnan budjettisuunnittelua määrittäneet terveyden- ja sosiaalihuollon menot poistuvat ja tulonjakoperusteet muuttuvat. Kunnan identiteettiä vuosikymmeniä määrittänyt palveluntarjoajan rooli muuttuu.

Muutokset tarjoavat kunnalle mahdollisuuden rakentua selkeämmin perustuslain määrittelemäksi entiteetiksi, jonka hallinto perustuu asukkaiden itsehallintoon (Perustuslaki 1999/731 § 121). Tämä tarkoittaa myös kuntalaisen oman vastuun lisääntymistä yhteisössään (Ryynänen 2007: 32). Kunta voi muutoksen myötä selkeämmin määrittäjä paikallisyhteisöksi, jossa kuntalaiset päättävät yhteisistä asioista, hankkivat itse resursseja sekä toimivat aktiivisesti yhteisiä asioita ratkaistakseen (Haveri, Airaksinen & Jäntti 2011: 2). Jo 2000-luvun alun tutkimuksissa on nostettu esiin kuntien vaihtoehtoisia tulevaisuuksia. Parhaiten paikallisyhteisön perustalle identifioituvaa kuntaa kuvaa *identiteetti-*

kunta, joka muodostuu paikallisuudesta, yhteisöllisyydestä ja läheisyyden mukanaan tuomasta tunte-
misesta ja tästä nousevista monipuoleisista vaikuttamismahdollisuuksista. 2000-luvun alussa identi-
teetikuntaa ei nähty mahdollisena suuntana ennen kuin kunnan palvelurooli muuttuu niin, että valtio
tai joku toinen elin ottaa hoitaakseen suuren osan kuntien tehtävistä. (Haveri, Laamanen & Majoinen
2003: 66-67.) Nyt tämä tilanne on käsillä, kunnan palvelurooli muuttumassa ja maakunnat ottamassa
suuren osan kuntien nykyisistä tehtävistä. Tulossa oleva kuntien palveluroolin muutos saattaa muut-
taa myös legitimaation ongelmaa. Kun katse ei niinkään kohdennu kuntaan palveluiden tarjoajana,
vaan yhteisöllisyyden ja paikallisen elinvoiman kokonaisuutena, kasvaako kuntalaisten luottamus –
kasvaako legitimaatio?

Osallistumisen mahdollistamista ja lisäämistä määrittävät perustuslaki, kuntalaki ja maankäyttö- ja
rakennuslaki. Perustuslain (1999/731) 14 § määrittelee osallistamista näin: "Julkisen vallan tehtävänä
on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään
koskevaan päätöksentekoon."

Kuntalain (410/2015) 22 §:n mukaan ”valtuuston tehtävä on pitää huolta monipuolisista ja vaikutta-
vista osallistumisen mahdollisuuksista erityisesti järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia,
selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa, valitsemalla palvelujen käyttäjien edus-
tajia kunnan toimielimiin, järjestämällä mahdollisuuksia osallistua kunnan talouden suunnitteluun,
suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä kuntalaisten kanssa sekä tukemalla asukkaiden,
järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua”. Käytännössä
kunnat voivat itse harkita, millaisia osallistumisen käytäntöjä ne ottavat käyttöön (Kettunen 2004:
19). Kuntalain mukaan kunnanvaltuustolla on oikeus määritellä valtuustonsa koko noudattaen vähim-
mäismäärävaatimuksia (Kuntalaki 410/2015 § 16). Kunnat voivat myös halutessaan vähentää lauta-
kuntiensa määrää tai muuttaa lautakunnat valiokunniksi (Kuntalaki 410/2015 § 30). Jos edustuksel-
lista demokratiaa kavennetaan, on luonnollista samanaikaisesti edistää suoran demokratian vaikutta-
mismahdollisuuksia.

Maankäyttö- ja rakennuslaki keskittyy erityisesti lisäämään kuntalaisten osallistumista maankäytön
ja rakentamisen suunnitteluun (Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/13). Käytännössä laki ei ole muut-
tanut käytäntöjä merkittävästi, sillä ’hyvän kaavoittajan’ tuntomerkkeihin on jo ennen lain voimaan-
astumista kuulunut kuntalaisten osallistumisen järjestäminen. Vaativaksi lain tekee kuitenkin se, että
kaavoittajan on kyettävä reflektioon, toisin sanoen hänen on kuntalaisten osallistumisen seurauksena

kyettävä muuttamaan mieltään suunnitelmien sisällöistä. (Puustinen 2006: 193-194). Kuntalaisia pidetään kaavoitusprosessissa maallikkoina ja heidän tietovarantoaan subjektiivisena ja suhteellisena verrattuna viranhaltijoiden asiantuntijuuteen. Heidän nähdään kuitenkin tuovan prosessiin arvokasta paikallista tietoa. Tiedon hyödyntämisen kannalta on olennaista ennen kaikkea prosessin julkisuuden ajoittaminen. (Puustinen 2006: 241.)

Kuntaliitto on käynnistänyt kuntien kanssa monia hankkeita kuntien tulevaisuuden pohtimiseksi. Arttu-, Uusi Kunta- sekä Uuden sukupolven organisaatiot -hanke nostavat kaikki kuntalaisen osallistumisen yhdeksi elinvoimaisen kunnan kriteeriksi. Kuntaliiton mukaan kuntalaisen osallistuminen yhteisten asioiden valmisteluun, vaikuttaminen päätöksentekoon ja päätösten linjaukset nimenomaan kuntalaisten arkitiedon pohjalta luovat tehokkuutta, vaikuttavuutta ja taloudellisuutta kuntasektorille. (Suomen Kuntaliitto 2015: 7.)

Kuntalaisten osallistumisen tärkeydestä kertoo se, että sitä määrittävät sekä kansalliset että kansainväliset normit. Kansallisella tasolla osallistumista ohjaavat lakien ja hankkeiden lisäksi Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma (2007) ja Valtionneuvoston periaatepäätös (2010). OECD:n, YK:n ja WHO:n linjaukset, kansainväliset ihmisoikeussopimukset, Euroopan unionin subsidiariteettiperiaate, marginalisoitumisen vastaiset ohjelmat ja Euroopan Neuvoston Paikallisen itsehallinnon asiakirja nostavat kansainvälisellä tasolla esiin osallisuuden merkitystä. (Niiranen 2011: 225.)

Osallistuminen kunnan identiteetin peruslähtökohtana ei edellä mainittujen kansalliselta ja kansainväliseltä kentältä tulevien ohjeistusten valossa voi mennä sivuun tai hukkaan kunnan valmistautuessa muutoksiin. Kunnan identiteetin pohdinta on kuitenkin tehtävä yhteistyössä lähikuntien ja maakunnan kanssa, rakentuuhan valtion, alueiden ja kuntien tehtävänjako niin, että maakunnan vastuulla on maakunnallisen identiteetin ja kulttuurin edistäminen (Valtioneuvoston viestintäosasto, tiedote 137/2016. Hallituksen linjaus, maakuntahallinnon tehtävät 5.4.2016).

1.2 Kuntalainen politiikan keskiössä?

Miten kuntalaiset asettuvat suhteessa hallintoon? Uusi hallinta -ajattelu eli New Public Governance (NPG) nostaa esiin kunnan suhteet. Kuntalaiset voidaan nähdä yhtenä kunnan sidosryhmänä. Monimuotoisessa ja verkostomaisessa toimintatavassa valta ja vastuu jakautuvat usealle toimijalle. Kunnan tehtävien hoitamisessa keskiöön nousee yhteistyö eri toimijoiden välillä. New Public Governance

-ajattelun kytkös demokratiaan nousee kuntalaisesta osallisena ja osallistujana kunnan asioihin ja kunnan kautta taas alueyhteisöön. (Haveri & Anttiroiko 2009: 200-201.) Kuntalaistaso voidaan nähdä horisontaalina sidostasona ja kunnan suhteet valtioon ja valtioihin ilmenevät vertikaalisena. Toisaalta taas eri sidosryhmät voidaan nähdä rinnakkaisina. Vaikka globalisaatio, verkostomaisuus ja tietoyhteiskunta pirstovat yhteiskunnan arvomaailmaa, samalla ne mahdollistavat myös erilaisia asiantuntijuuksia; todellisuuksia voidaan tulkita rinnakkain (Bäcklund 2007: 36).

Itsehallinnon näkökulmasta asetelma on toinen. Kansa nähdään vallan lähteenä. Kunnallinen itsehallinto on määritelty oikeudellisesti, sillä taustalla on institutionaalisen suoja käsite. Sen mukaan kunnallinen itsehallinto tunnusmerkkeineen on instituutio, joka on suojattu sellaisenaan. Näin ajateltuna kunnallinen itsehallinto antaa kuntalaiselle mahdollisuuden osallisuuteen ja kiinnittymiseen sekä prioriteettien asettamiseen kunnan työskentelyssä. (Ryynänen & Uoti 2009: 212-215.) Kuntalainen on kaiken keskiössä. Hänestä nousee kunnallinen itsehallinto.

Niirasen (1997: 246) mukaan kuntalaisten suora osallistuminen voidaan liittää sekä pluralistisen demokratian että osallistuvan demokratian viitekehykseen. Pluralistiselle demokratialle on luonteenomaista esittää oletuksia siitä, pitäisikö vallan olla hajautettua vai keskitettyä. Vallan ollessa pirstoutunutta ja hajautettua kuntalainen voi käyttää valtaansa monen erilaisen ryhmittymän kautta. Osallistuvan demokratian viitekehyyksessä nostetaan esiin myös kuntalaisen osallistumisen itseisarvo suhteessa välinearvoon sekä kuntalaisen taidot ja kyvyt osallistua. Osallistumisteoriat painottavat kuntalaisen omaa kykyä, sitoutumista, halua ja oppimista osallistumiseen. Sekä pluralistisen että osallistuvan demokratian rinnalla kulkee jatkuvasti myös elitistiteoreettinen malli, jossa kuntalaiset osallistuvat vain äänestämällä ja valta on vaaleilla valituilla.

Osallisuuden kokemus ja sen aktiivinen toimi, osallistuminen, ovat avainasemassa sekä New Public Governance -ajattelussa että itsehallinnon ja osallistuvien demokratiamallien näkökulmissa. Jos kuntalaiselta puuttuu halu, kyky tai taito osallistua, jää hänen antinsa uudessa hallinta-ajattelussa ohueksi. Toisaalta taas itsehallinnon tai osallistuvan demokratian fundamentitkaan eivät täyty.

Kuntalaisten jako verkostoissa toimiviin sidosryhmäläisiin tai aktiivisiin itsehallinnon esille tuojiin on karkea. Ulkopuolelle jää aina toimijoita, jotka eivät asetu edellä mainittuihin raameihin. Osaa kuntalaisista voidaan kutsua 'arkipolitiikoijiksi'. Bang ja Sörensen kutsuvat näitä termillä 'The Everyday Maker'. He eivät asetu edellä mainittuihin governance-sidosryhmiin eivätkä liioin itsehallinnon määrittäviksi. Arkipolitiikoijia kuvaa osallistuminen hetkeen sidottuna ratkaisukeskeisenä toimintana ja

vastuun ottaminen siinä. He osallistuvat ennemminkin politikoinnin tuoman 'nautinnon' kuin ideologioiden vuoksi. Hetkellinen kiinnostus ratkaisee osallistumisen. He haluavat käyttää omaa järkeään ja ovat voimakkaan itsellisiä. (Bang & Sörensen 1998: 18; Rättilä 2001: 204.) Arkipolitikoijiin voidaan liittää ajatus neljänneestä sektorista, jossa kuntalainen osallistuu omien intressiensä mukaan hetkellisesti, mutta mahdollisesti hyvinkin tiiviisti, johonkin suurta yhteen lyöttäytymistä vaativaan toimintaan esim. pop up -ravintolaan tai naapuriapuryhmään.

Kuntalaisten osallistuminen on ollut kuuma tutkimusaihe jo yli kymmenisen vuotta. Osallisuusteema löytyy jossakin muodossa kaikista uusista governance-ajattelua kuvaavista teoksista. Puhutaankin 1990-luvulla alkaneesta 'osallistuvasta' tai 'osallistavasta' käännteestä, jossa hallinnon toimijat yhdessä muiden toimijoiden kanssa kehittävät uusia kansalaisosallistumisen ja vuorovaikutuksen muotoja. Tämän käänteen on nähty mahdollistavan heikompien ryhmien valtaistamista sekä lisäävän julkisen hallinnon vastaanottavuutta, mutta sen on nähty myös rakentavan uusia elitistisiä verkostoja, joihin poliittinen vastuu ei ulotu. (Kuokkanen 2016: 126, 129.)

Kuntalainen voidaan asemoida poliittiseksi toimijaksi siis varsin eri tavoin riippuen viitekehyksestä. Tämä kuvaa tilannetta, jossa kuntalaisen tieto on vielä täysimääräisesti hyödyntämättä ja suoran demokratian keinot vasta hahmottumassa.

1.3 Tutkimuskysymys

Tutkimuksen lähtökohtana on kuntalaisen näkemysten tärkeys ja tarve nostaa näitä näkemyksiä tarkasteltaviksi. Tutkimuksen arvomaailma rakentuu yksittäisen kuntalaisen tai hänen muodostamansa yhteisön arvolle. Keskiössä on ajatus siitä, että kunnallishallinto on olemassa kuntalaista ja hänen hyvinvointinsa tukemista varten (Bäcklund 2007: 21). On lyhytnäköistä ja epäviisasta kutistaa kuntalaisen mielipiteet vain vastausautomaatiksi jo valmiiksi määriteltäviin kysymyksiin, kun preferenssien taustalla ovat aina kokemukset, tapahtumat ja tilanteet – ihmisen elämänhistoria toisin sanoen.

Tämän tutkimuksen pääkysymys on:

Minkälaiset motiivit vaikuttavat kuntalaisen osallistumiseen?

Tutkimuskysymykseen pyritään vastaamaan kartoittamalla sitä, minkälainen on kuntalaisen osallistumishistoria ja -kokemukset ja miten nämä suuntaavat ja ohjaavat hänen osallistumistaan. Tutkimuskysymystä täydentävät kysymykset hahmottuvat selittämään tutkimuskysymystä seuraavasti:

- Miten kuntalainen ymmärtää osallistumiskäsitteen? Puhummeko samasta asiasta?
- Mikä ajaa kuntalaista osallistumaan tai olemaan osallistumatta?
- Miten kuntalainen kytkee omat kokemuksensa osallistumiseensa?
- Minkälaisina osallistujana kuntalainen kokee itsensä?

Huolimatta vuosikymmenien kuntalaisten osallistumisen puheteemasta, monista yrityksistä ja onnistuneistakin kokeiluista, kuntalaisten osallistuminen on edelleen jäsentymätön ja jäänyt pitkälti hyväksi pyrkimykseksi. Syynä on ollut muun muassa ristiriita siitä, miten edustuksellista demokratiaa pitäisi täydentää suoralla demokratialla ja miten vastuu jaettaisiin uudenaikaisessa kunnan ja kuntalaisen suhteessa. (Niiranen 1997: 244.) Parikymmentä vuotta sitten kirjoitetut teokset puhuvat edelleen osallistumisen tästä päivästä.

2000-luvulla on valmistunut useita väitöskirjoja, jossa tutkimuskohteena on kuntalaisten osallistuminen. Väitökset keskittyvät muun muassa kuntalaisten osallistumiseen maankäytön suunnittelussa, kunnan strategisessa suunnittelussa tai suhteessa tiettyyn ammatilliseen profession. Myös kaupunkien eri osa-alueisiin liittyviä osallistumistutkimuksia on 2000-luvulla tehty. Kuntalaisten osallistuminen on ollut aiheena muutamissa Tampereen yliopistossa tehdyissä pro gradu -tutkimuksissa. Tiina Lepaus tutki vuonna 2015 pro gradussaan kuntalaisille tarjottavia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Tutkielmassa oli tarkoitus selvittää, minkälaisena kuntademokratiayksikön toiminta nähdään ja miten se toteuttaa sille annettua tehtävää. Tutkimuksessa saatiin selville osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien ongelmia ja niiden ratkaisuja. (Lepaus 2015.) Noora Wallin teki vuonna 2014 sosiaalipolitiikan pro gradun kuntalaisten osallistumisesta. Tutkija oli tehnyt sen vertailemalla kahden ryhmähaastattelun aineistoa toisiinsa. Tavoitteena hänellä oli vastata kysymyksiin: Miksi halutaan vaikuttaa? Ketkä haluavat vaikuttaa? Miten halutaan vaikuttaa? (Wallin 2014.)

Viimeisen kymmenen vuoden aikana tehdyt tutkimukset ovat siis selkeästi rajattuja johonkin yksittäiseen teemaan. Tämän käsillä olevan tutkimuksen tyyppistä tutkimusta, jossa kuntalaisilta kysytään avoimilla kysymyksillä heidän kokemuksiaan kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon osallistumisesta, ei ole. Tämä tutkimus antaa käsitystä siitä, mitä osallistuminen on kuntalaiselle ja miten kuntalaisen osallistumisidentiteetti rakentuu. Se aukaisee asian moninaisuuden, ihmisten erilaisuuden ja kytkennät koko elämän kulkuun.

Tutkimuksen tarkoitus on herättää vuoropuhelua vuoropuhelusta. Keskustelun avaajina toimii kahdeksan hollolalaista. Keskustelun avaus yhdistyy yhtenä puheenvuorona suurempaan kuntalaisten osallistumista koskevaan keskusteluun kuntien ollessa uuden äärellä.

Tutkimus etenee niin, että toisessa luvussa perustellaan tutkimuksen metodologisia valintoja ja narratiivisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerejä. Kolmannessa luvussa esitellään alustavana teoriana ns. flipperiteoria, sen rakenne ja toiminta. Teorian kiinnityspisteenä toimii Marja Sutelan näkemys julkisesta poliittisesta kansalaisuudesta, jota kohti kuntalainen pyrkii, jos näkee sen pyrkimisen arvoiseksi. Neljäs luku esittelee narratiivisesti analysoidun aineiston, joka muodostuu kahdeksasta ehjistä narratiivista, joista on *muutos*-kohtia ja kuntalaisen itsereflektiota tulkitsemalla hahmotettu kuntalaisen osallistumisen tai osallistumattomuuden motiiveja sekä hänen omaa käsitystä osallistumisidentiteetistään. Jokaista narratiivia on tutkittu ns. flipperiteorian valossa. Luvussa viisi kaikki kahdeksan narratiivia on sijoitettu teoriaan ja luotu ikään kuin yksi kokoava metatarina. Johtopäätöksissä esitellään tutkimuksen löydökset ja sijoitetaan ne kuntakenttään

2 METODOLOGISET VALINNAT

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, joka on toteutettu haastattelemalla kahdeksaa kuntalaista narratiivisella haastattelulla. Näin on saatu esiin *kokemuksellista tietoa*, jota on analysoitu narratiivisen tutkimusmenetelmän avulla.

2.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimus valikoitui kvalitatiiviseksi tutkimukseksi aiheen syvyyden vuoksi. Kuntalaisten kokemuksia ja käsityksiä voidaan parhaiten kuvata ja analysoida laadullisen tutkimuksen keinoin. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja valittua kohdetta pyritään tulkitsemaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Totuuksien todentamisen sijaan pyrkimyksenä on löytää, paljastaa ja ymmärtää toiminnan merkityksiä. Aineisto kerätään todellisissa tilanteissa, todellisten kokijoiden kertomana. Näin aineisto muodostuu syvälliseksi ja rikkaaksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007: 157, 160-161.)

Kvalitatiivinen tutkimus kuntalaisten osallistumisesta tuottaa ristiriitaista ja epäyhtenäistä tietoa, koska ihmisten kokemukset eivät laadullisen tutkimuksen perinteessä rajaudu annettuihin raameihin. Kvalitatiivista tutkimusta puoltaa nimenomaan osallistumiseen liittyvän käsitteiden epäselvyys. Kuntalaisten ja tutkimusentekijöiden käsitteet saattavat jo lähtökohtaisesti erota toisistaan. Siksi esim. Bäcklund (2007: 48) näkee kvantitatiivisen tutkimuksen soveltumattomaksi osallistumista käsitteleviin tutkimuksiin.

Osallistumiseen liittyvä käsitteiden hahmottaminen kuntalaisen kannalta saattaa mennä sivuun tavanomaisesta tavastamme ajatella osallistumista. Tämä saattaa osaltaan selittää sitä, miksi kuntalainen vaikuttaa passiiviselta, ei osallistu tarjoamallamme tavalla tai asetu aktiivisen osallistujan rooliin. Tutkimus saattaa myös hämärtää entisestään epäselvää osallistumisen kenttää ja nostaa esiin kysymyksen: Mitä sitten pitäisi tehdä, jos kaikki kuntalaiset ajattelevat eri tavoin suhteessa toisiinsa? Yksittäinen tutkimus ei kuitenkaan määrittele, mihin kunnan olisi suunnattava, vaan suunta rakentuu julkisen keskustelun monesta eri näkökulmasta, johon tämä tutkimus antaa oman antinsa (Bäcklund

2007: 47). Sotaraudan (1996: 120) mukaan yhteiskunnallista epäselvyyttä voidaan hallita vain yhdessä tekemällä, ei pilkkomalla sitä osiin, vaan lähestymällä monin erilaisin keinoin, näkökulmin ja tiedoin. Jos kunnan toiminnan on tarkoitus poistaa pikemminkin epävarmuutta kuin epäselvyyttä, on syytä turvautua faktuaaliseen tietoon. Jos taas tarkoituksena on selkiyttää epäselvyyttä, erilaiset tulokset ovat paikallaan. (Bäcklund 2007: 72.) Faktuaalista tietoa saadaan kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen keinoin, erilaisia tulkintoja on mahdollista nostaa esiin vain kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa. Parhaimmillaankin kvalitatiivinen tutkimus on vain otos maailmasta. Paljon asioita, jotka muuttaisivat tutkimuksen analyysiä, jää tutkittavilta kertomatta. Tämä lienee totta, oli tutkimus sitten kvantitatiivinen tai kvalitatiivinen.

2.2 Kokemuksellinen tieto tiedon laatuna

Minkälaista tietoa tämä tutkimus etsii ja tuottaa? Kuntalaisen nähdään osallistuvan kunnan hallintaan kokemuksellisella tiedolla. Osa kuntalaisten kokemuksista on periaatteessa jo jollakin asteella tiedossa aiempien tutkimusten myötä. Peruskysymysten esittäminen kuntalaisille saattaa tuntua itseltään selvydeltä, mutta itsestäänselvyksiin ja arkielämän jäsennyksiin paneutuvassa tutkimuksessa on pyrkimyksenä jo tiedettyjen asioiden tietäminen eri tavoin. Samalla tarkoitus on nostaa valokeilaan periaatteessa jo tiedetyt, mutta ehkä unohdetut asiat. (Lehtonen 2005: 47.) Monimutkaiset ja vaikeasti jäsennettävät kokonaisuudet, jotka eivät tunnu asettuvan jo olemassa oleviin rakenteisiin tai tuntuvat tuottavan ratketessaan lisää ongelmia, jäävät usein polkemaan paikoilleen ja liudentuvat hitaasti uusien haasteiden myötä. Kuntalaisten kokemuksellisen tiedon arvo ja sen hyödynnettävyys edustavat tällaisia asioita.

Kokemuksellinen tieto muodostuu omaksuttujen uskomusten ja käsitysten välisistä syy- ja seuraussuhteista sekä siitä käsitysverkostosta, joka ohjaa erilaisia ihmisiä yhteistä tavoitetta kohti. Kokemukselliseen tietoon on sisäänrakennettuna omien käsitysten rakentuminen johonkin jo olemassa olevaan käsitejärjestelmään. Ihmisen tietämiselle ei ole muuta keinoa kuin suhteuttaa omaa tietämistään muiden tietämiseen ja jo olemassa olevaan perusteiden ja oikeutusten rakennelmaan. Näitä eri todellisuuden maailmoja voi hyödyntää yhdessä, suhteessa tavoiteltavaan asiaan. Ihminen rakentaa maailmaa käytännön näkökulmista. Kokemuksellisessa tiedossa on kyse tiedonmuodostusprosessin jälkeisestä aktiivisesta tahdonilmauksesta. Ilmaisijalle tämä tieto on 'totta'. Kyseessä ei kuitenkaan ole deterministinen laki, jossa mikään ei voi muuttua kerran tapahduttuaan. Jotta voisi tietää toisin, tarvitaan aktiivisuutta tietovarantojen etsimiseen ja sen valikointiin, mitä kulloinkin otetaan tietämisen piiriin.

(Bäcklund 2007: 56-63; Joronen 2005: 67, 71.) Roos ja Hoikkala käyttävät Anthony Giddensin käsitettä 'toisista mahdollisuuksista'. Jokaisessa uudessa vuorovaikutustilanteessa kuntalaisella on mahdollisuus valita toisin. Uudessa tilanteessa myös kunnalla on mahdollisuus valita toisin. Kuntalaisen kokema huono vuorovaikutuskokemus voidaan kääntää uteliaisuudeksi seuraaviin. Puhdas 'uusi mahdollisuus' lienee kuitenkin mahdottomuus. Vanha kulkee aina uuden sisällä. (Roos & Hoikkala 1998: 14.) Kuntalainen rakentaa osallistumisen identiteettiään keräämällä eri kokemuksia yhteen, kasaamalla vanhan päälle uutta.

Vaikka kuntalaisen kokemuksellisen tiedon hyödyntäminen on jäänyt pitkälti puheen tasolle, osallistumisretoriikka on haastanut ja haastaa kunnan viranhaltijoiden ja valtuutettujen asiantuntijaroolia kuntalaisen hyvän elämän määrittelyssä. Kuntalaisen antama panos voidaan määrittellä tiedoksi, joka on viranhaltijoiden ja valtuutettujen tiedosta poikkeavaa, 'erilaista' asiantuntijatietoa. Bäcklundin mukaan (2007: 64) tietoon pohjautuvan kahtiajaon sijaan voidaan puhua kuntalaisen auktoriteetista. Käsite kytkeytyy oikeuteen ja valtaan. Kuntalainen voidaan nähdä siis ennemminkin auktoriteettina kuin tiedon lähteenä. Kuntalaisen panoksen näkeminen oikeutena mahdollistaa laajan tietämisen pohjan, jossa osa kytkeytyy ammatilliseen profession ja osa kuntalaiseen itseensä ja hänen arvopohjaansa kokonaisuudessaan.

Tarkastelun perusoletusten muuttaminen edellä mainittuun suuntaan poistaa kilpailun siitä, kenen tieto on 'pätevämpää'. Kyse on täysin erilaisista tiedon maailmoista. Erilaisia maailmoja ei määritäkään enää *tietämisen laatu* vaan *tietämisen laji*. Tällöin kysymykseksi nousee se, miten eri tiedon maailmat, eri ontologiat, saadaan keskustelemaan keskenään yhteisen tavoitteen määrittämiseksi. Kysymys saattaa olla visaisempi kuin se, miten kaksi eri tiedonlaatua saadaan samalle areenalle.

Erilaiset tiedon maailmat juontavat juurensa komplementaarisesta tiedonkäsityksestä, joka poikkeaa moninäkökulmaisuudesta siinä, että moninäkökulmaisuus edellyttää jonkinlaisen objektiivisen profession sidotun tietämistavan, johon eri näkökulmat tuovat rikkautta ja lisäarvoa. Komplementaarisuus asettaa kaiken tietämisen samanarvoiseksi. Tietämisen kohteena ei tällöin ole objektiivinen todellisuus, jota valottavat objektiiviset professionien ja subjektiiviset kuntalaisten tulkinnat, vaan relatiivinen (tietäjänsä) ja relationaalinen (tietäjänsä tulkintojen) todellisuus. (Bäcklund 2007: 65-66.)

Tieto ja valta voidaan tiettyyn rajaan asti ymmärtää myös toistensa synonyymeiksi tai toinen toisensa jatkumoksi. Kun analysoidaan tiedon lajia ja muotoa, tarkastellaan samalla vallan muotoa ja asettumista itse asiaan. Tiedon hankinta ja sen käyttö ovat yhteiskunnallinen käytäntö ja näin tiedon muodot ja niiden tutkimus vastaavat aina myös valtasuhteiden muotoja. (Alasuutari 1989: 22-23.)

Bäcklundin edellä mainittu näkemys erilaisista maailmoista istuu hyvin tämän tutkimuksen taustaksi. Kuntalaisen maailma ei kiteydy kokemuksellisen tiedon määritelmään eikä kunnan asiaprosesseihin, vaan ihmisen elämään ja sen ulos puhumiseen. Puhuesssa ihminen jäsentää todellisuuttaan. Todellisuuden jäsentäminen vaatii myös kuuntelijan. Jonkun on oltava puheen yleisönä. Toisaalta määrittely ja tiedon laadun sijoittaminen vallitseviin tietorakenteisiin voidaan nähdä välttämättömänä *esitoimenpiteenä* vuorovaikutuksellisiin kohtaamisiin ja osallistumisen käytäntöjen suunnitteluun. Kunnan asiaprosessit ja niiden loogisuus toimivat näin osallistumisen *paikkana ja aikana*.

Tutkimuksen taustalla on tutkijan olettamus siitä, että kuntalaisen historia ja kokemukset vaikuttavat kuntalaisen seuraaviin osallistumistilanteisiin ja ohjaavat osallistumistekoja joko tiedostaen tai tiedostamatta. Kokemusten tulkinta ei ole yleinen totuus maailmasta, vaan hyvin henkilökohtainen ja ainutkertainen käsitys todellisuuden luonteesta. Tällöin tutkimuksesta ei voi tehdä kaikkia kuntalaisia koskevia yleistyksiä. Ihmisten kokemuksiin keskittyvä tutkimus ennemminkin avaa uudenlaisia maailmoja ihmisen todellisuuteen.

2.3 Narratiivit aineistona

Narratiivista voi käyttää myös kertomus- tai tarina -termiä. Näitä kolmea käsitettä käytetään tässä tutkimuksessa rinnakkain ja toistensa synonyymeinä, toisin kuin kirjallisuustieteessä, jossa kertomus on tarinan yläkäsite. (Heikkinen 2001: 116).

Tutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin narratiivisella haastattelulla haastatteleamalla kahdeksaa hollolalaista heinä- ja elokuussa 2016. Narratiivinen haastattelu muistuttaa puolistrukturoitua teema-haastattelua. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa aihepiirit ovat määritelty, mutta kysymykset muotoillaan ja järjestetään kunkin haastattelutilanteen ja haastateltavan mukaan. Narratiivisen haastattelun, eli kerronnallisen haastattelun, määrittävinä tekijöinä ovat lisäksi asioiden kausaalinen yhteys ja kokemuksesta kertominen. Haastattelija kysyy kysymyksensä niin, että hän olettaa saavansa

vastaukseksi kertomuksia. Hän myös antaa tilan kertomuksille. (Ruusuvuori & Tiittula 2005: 12, 189-191.)

Haastateltavat valittiin kolmella eri tavalla. Yksi osa haastateltavista oli valittu sattumanvaraisesti juttelemalla kuntalaisten kanssa paikallisissa kahviloissa, toinen osa kunnan työntekijöiden avustuksella heidän kontaktiensa kautta ja kolmas osa eri järjestöjen kautta. Haastateltavat oli alun perin tarkoitus valita täysin sattumanvaraisesti paikallisista kahviloista, mutta haastattelujen tallentaminen aiheutti rekrytoitavissa torjuntaa ja näin haastateltavia piti tavoittaa myös muuta kautta. Haastateltavista kolme oli miehiä, viisi naisia. Yksi edusti nuorisoa, kolme työssäkävää, kaksi juuri eläkkeelle jäänyttä ja yksi jo pitkään eläkkeellä ollutta. Yhdellä haastateltavalla työt jatkuvat eläkkeestä huolimatta. Haastateltavat olivat eri puolilta Hollolaa. Haastattelut toteutettiin haastateltavien kotona, kahvilassa tai kunnanvirastolla, riippuen haastateltavien omasta tahdosta. Haastattelut tallennettiin haastateltavien luvalla. Haastatteluista kolmessa oli keskeytys johtuen haastattelun paikasta ja sieltä nouseista häiriötekijöistä. Keskeytykset olivat lyhyitä ja keskustelu saatiin käyntiin heti keskeytyksen jälkeen.

Haastattelut kestivät 48 minuutista 117 minuuttiin ja tuottivat 112 sivua litteroitua tekstiä. Haastattelukysymyksiä (Liite 1) käytettiin haastattelutilanteessa haastattelijan apuna. Ensimmäisessä haastattelussa haastattelijä lähestyi aihetta puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Jo tämän ensimmäisen haastattelun aikana haastattelu kääntyi narratiiviseksi. Haastattelijä pyrki haastattelun aikana pitämään kertomuksen osallisuuden kokemuksissa ja osallistumistarinaa. Haastattelut eivät noudattaneet yhdenmukaista kaavaa, vaan haastattelijä lähti pitkälle haastateltavan maailmaan ja seurasi hänen ajatuksenjuoksuaan. Aika ajoin haastattelijä palautti haastateltavan osallistumisen ja kunnan kontekstiin ja liitti tarkentavilla kysymyksillä erillisen juonteen kokonaisuuteen. Kertomusta vauhditettiin rohkaisemalla. Haastattelussa käytettiin kronologista etenemistapaa: Haastattelut aloitettiin osallistumistermiä tutkimalla edeten siitä haastateltavan osallistumishistoriaan, tämän päivän kokemukseen ja näitä kahta yhdistävään koosteeseen. Isoina teemoina haastattelua ohjasivat haastateltavan osallistumisen historia ja hänen kokemuksensa osallistumisesta. Tarinat koostuivat monista pienistä kertomuksista, joista muodostettiin myöhemmin tiivis osallistumiskertomus. Kertomus ei välttämättä vaadi alkua, keskikohtaa ja loppua, vaan kertomus on olemassa ja vaikuttaa myös lopun jäädessä auki (Ruusuvuori & Tiittula 2005: 190).

Haastetta tutkimuksen alkumetreille aiheutti se, että haastattelut tehtiin ennen varsinaisen tutkimussuunnitelman tekemistä. Tämä johtui siitä, että pro gradu -työ tilattiin aikana, jolloin varsinainen gradutyöskentely ei ollut vielä alkanut, mutta aika ja tila graduhaastatteluille olivat mitä otollisimpia. Tutkijalla oli haastatteluja aloittaessaan edessään vain ideapaperi, tutkimussuunnitelman raakaluonnos, jonka pohjalta haastattelukysymykset muotoutuivat. Olettamuksena oli se, että 'osallistuminen' terminä saattaa olla kuntalaiselle epämääräinen ja sillä saattaa olla monenlaisia merkityksiä. Toisena olettamuksena oli se, että kuntalaisen kokemukset saattavat vaikuttaa hänen osallistumishaluunsa.

Ensimmäisen haastattelun jälkeen kysymyksiä tuli tarve muuttaa, koska haastateltava puhuikin jotain aivan muuta, mitä tutkija oli olettanut. Termiä 'osallistuminen' oli syytä pohtia uudelleen. Kuntalaisilla on kahdenlainen käsitys osallistumisesta: Osa mieltää sen selkeästi yhteiskunnalliseksi osallistumiseksi, osa taas osallistumiseksi kunnan toimintaan. Tämä vaikutti aineistoon omalta osaltaan. Toisessa haastattelussa käytettiin osallistumisen rinnalla 'vaikuttamista'. Tämä tuotti taas uudenlaisen problematiikan: Vaikuttaminen kuulosti haastateltavista niin juhlalliselta, että sellainen kuului vain 'vaikuttajille'. Kettusen (2004: 19) mukaan osallistuminen ja vaikuttaminen ovat eri asioita. Kuntalaiset voivat *osallistua* kunnan tilaisuuksiin halutessaan tutustua muihin kuntalaisiin tai halutessaan tietoa kunnan ajankohtaisista asioista. Tällöin on kyseessä paikallisyhteisön lujittaminen. *Vaikuttamisessa* taas kuntalaisen ääni pyritään nostamaan voimakkaammin esiin.

Kolmannen haastattelun kohdalla haastattelukysymykset putosivat kokonaan pois ja tilalle nousivat yhdellä sanalla määritellyt teemat liittyen lapsuuden osallistumismuistoihin, aikuisiän kokemuksiin ja itsen määrittelyyn osallistujana. Haastatteliija tarttui myös osallistumiseen liittyviin hypoteettisiin tarinoihin (mahdollisiin kertomuksiin), joissa haastateltavilla oli mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan kuvitteellista osallistumistaan kuvatessaan (Hyvärinen 2010: 96). Hypoteettiset kertomukset toimivat analyysivaiheessa motiivien löytymisen apuna. Haastattelurunko, kieli ja mieli elivät siis koko haastatteluprosessin ajan.

Haastatteliija pyrki luomaan luottamuksen ilmapiirin haastateltavien kanssa. Tämä onnistui pääsääntöisesti hyvin. Vain yhdessä haastattelussa haastateltava pysyi varautuneena koko haastattelun ajan. Haastattelun jälkeen kävikin ilmi, että haastateltava oli jännittänyt kovasti haastattelua. Luottamuksen ilmapiiriä rakennettiin haastatteluissa 'juttelun' avulla. Kevyen ja poukkoilevankin juttelun avulla haastateltavat innostuivat puhumaan mielensä kytköksistä. Juttelu voidaan nähdä myös sellaisena interventiona, jossa haastatteliija vaikuttaa haastateltavaan ja kuljettaa keskustelua oman intuitionsa suuntaan. Tässä tutkimuksessa ei edellä mainitulta voitu välttyä. Tutkijan oma tausta terapiatyöstä

vaikutti haastatteluihin niin, että tutkijalla oli koko ajan tietoisuus käytettävästä ajasta ja keskustelun kuljettamisesta alusta loppuun ajan puitteissa. Muutaman haastattelun jälkeen tutkija huomasi tämän ja keskittyi muuttamaan asetelmaa onnistuen sitä paremmin, mitä useamman haastattelun hän teki. Tutkija on työssään tottunut myös käyttämään psykoedukaatiota, koulutuksellista työskentelytapaa, jossa lisätään kanssatyöskentelijän ymmärrystä. Tämä nousi esiin joissakin haastatteluissa ja muutti keskustelun luonnetta.

2.4 Narratiivinen tutkimusote

Narratiivinen tutkimusote valikoitui työskentelytavaksi varsinaisen gradutyöskentelyn käynnistyttyä. Jo ensimmäiset haastattelut muotoutuivat narratiivisiksi, joten oli luontevaa valita narratiivinen tutkimusote. Narratiivinen analyysi on vaativa tapa analysoida aineistoa. Kirjallisuutta löytyy paljon ja jokainen teos tarjoaa omanlaisensa tavan tehdä narratiivista analyysiä. Tälle työskentelytavalle on siis ominaista, että se on polveileva ja monivivahteinen, aivan kuten aineistonsakin. Jokainen tutkija joutuu itse rakentamaan oman narratiivisen tutkimusotteensa.

Narratiivisuus on väljä viitekehys, ei niinkään metodi tai koulukunta. Narratiivisuutta voidaan käyttää tutkimuksen konstruktivistisena tiedonkäsityksenä, jossa ihminen rakentaa tietonsa alati kehkeytyvistä päällekkäisistä ja limittäisistä kertomuksista, jotka muodostuvat aiemmista elämäkokemuksista. Yhtä todellisuutta ei ole, vaan ihmiset muodostavat vuorovaikutuksissaan ja mielissään erilaisia konstruoituneita todellisuuksia. Näin kertomukset ovat tässä tietämisen tavassa sekä lähtökohta että lopputulos. Tietäminen saa materiaalia alati uudelleen toteutuvasta tarinan muodostuksesta. (Heikkinen 2001: 118-120.) Narratiivisuus ilmenee myös kuvailtaessa tutkimuksen materiaalia, jonka katsotaan jäsentyneen kertomuksiksi. Narratiivit ovat joko suullista tai kirjallista kerrontaa. Niitä ei voi kategorisoida yksiselitteisesti, vaan analyysi edellyttää aina tulkintaa. Kolmas tapa ymmärtää narratiivisuus on käsittää se aineiston käsittelytapana, jossa erotetaan narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi. Ensiksi mainitussa kertomukset luokitellaan, erotellaan ja tyypitellään kategorioihin. Narratiivisessa analyysissä tavoitteena on luoda synteesi, uusi kertomus. (Heikkinen 2001: 121-122.)

Narratiivinen analyysi muistuttaa paljon kvalitatiivista sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi koostuu havaintojen pelkistämisestä, jossa aineistoa tarkastellaan valitusta teoreettis-metodologisesta näkökulmasta ja havaintojen yhdistämisestä sekä tulosten tulkinnasta. Aineisto puretaan ensin osiin, jotka sen jälkeen yhdistetään alkuperäisestä poikkeavalla tavalla. Näin pyritään luomaan sääntöjä, jotka

pätevät koko aineistoon. Sääntörakenteiden muotoilun jälkeen seuraa abstrahointi, jossa käsiteltävät asiakokonaisuudet nostetaan korkeammalle abstraktiotasolle. Abstrahoinnin avulla tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 1993: 23-24, 27.) Keskeinen ero kvalitatiivisen tutkimuksen ja narratiivisen tutkimuksen välillä on pyrkimyksessä erilaiseen tietoon. Objektiviivisen tiedon sijaan narratiivinen tutkimus pyrkii henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon. Tämä mahdollistaa ihmisen aidon äänen kuulumisen ja ehkäisee pienten kertomusten häviämistä 'suureen kertomukseen'. (Heikkinen 2001: 130.)

Alasuutari ehdottaa narratiivien lähestymistä juonitiivistelmien avulla, joka helpottaa löytämään narratiiveista yhdistäviä piirteitä. Yhtäläisyyksiä ja eroja ei kuitenkaan etsitä lauseiden sisällön tasolta, vaan juonen kulun suurista linjoista. Juonitiivistelmän laatiminen perustuu Vladimir Proppin menetelmään (alkuteos 1927) erotella satuja juonirakenteen avulla. Kertomusten juonirakenteita verrataan toisiinsa ilmisältöä abstraktimmalla tasolla. Juonen käänneet määritellään suhteessa niiden merkitykseen kokonaisjuonelle ja sen etenemiselle. Tätä työskentelytapaa kutsutaan Proppin metodiksi juonirakenteenanalyysin kehittäjän mukaan. (Alasuutari 1993: 98-100.) Juonitiivistelmästä voi myös käyttää myös *kehys* käsitettä, joka viittaa asioihin, jotka käsitetään jollain tavalla toisiinsa liittyviksi. *Kehys* on kulttuurille ominainen tapa ymmärtää asioiden merkitysyhteydet ja järjestää ne loogiseen järjestykseen. (Alasuutari 1986: 30-33.)

Juonirakenteen etsiminen ei ole työn lopputulos, vaan apuneuvo työn etenemiselle. Sen avulla laajoja kronologisia tekstikokonaisuuksia on mahdollista tutkia rinnakkain niin, että koko tekstistä voidaan luoda jotain, joka pätee koko aineistoon. Juonirakenteen tutkimisen avulla päästään sisään narratiivien merkitysrakenteeseen. (Alasuutari 1993: 100, 103.) Myös juonirakenteeseen kuulumattomia rakenteita on syytä tutkia. Niillä on oma merkityksensä tarinan kertojan mielessä. Ne liittyvät siis kyseessä olevaan asiaan jollakin tasolla. (Alasuutari 1993: 110.)

Narratiivin määrittelyssä eri tutkijoiden näkökulmat eroavat. Kertomus voi olla tarkka kronologinen prosessi, jossa tarina muodostuu tila–muutos–tila-jatkumosta tai se voi olla vain asioiden kronologinen etenemisjärjestys. Väljin määritelmä kuvaa narratiivia vain suulliseksi tai kirjalliseksi kerronnaksi, jossa ei tarvitse olla mitään eheää juonta. (Alasuutari 1993: 96; Hyvärinen 2010: 98-102.) Hänen (2000: 126) taas määrittelee narratiivin hyvinkin selkeästi alun, keskikohdan ja lopun sisältäväksi merkitysten rajaamaksi kokonaisuudeksi, jossa tapahtuvat kytkeytyvät toisiinsa syiden ja seurausten ketjuna ja muodostavat näin juonen.

Tila–muutos–tila-prosessin kulkua voidaan kuvata Hyvärisen määrittelemällä aikakehyksen analyysillä, jossa tila kuvaa olotilaa, joka voi olla joko pysyvä tai hetkellinen. Muutokset ovat prosesseja, joissa tunteet näyttelevät isoa roolia ja jotka luovat pitkiä tai lyhytkestoisia säikeitä pistemäisten tapahtumien väliin. Suorittaminen on alusta loppuun saatettu prosessi hitaamman muutoksen sisällä. Myös saavuttaminen kuvaa muutosta. Siinä olennaista on nopea suoritus. Tila, prosessit, suorittaminen ja saavuttaminen ovat limittäisiä ja joskus vaikeasti toisistaan erotettavia. Narratiivin sisältä on löydettävissä näitä kaikkia elementtejä. (Hyvärinen 2010: 8-100.)

Tässä tutkimuksessa käytetään narratiivista tutkimusotetta Heikkisen määrittelyiden mukaan kolmella eri tavalla. Aineisto muodostuu kahdeksasta narratiivista, jotka ymmärretään konstruktivistisen tiedonkäsityksen valossa: kuntalainen rakentaa osallistumiskäsityksensä useista limittäisistä kertomuksista. Näitä kertomuksia analysoidaan säilyttäen jokaisen kertomuksen ainutkertaisuus. Yhtä suurta kertomusta ei tässä tutkimuksessa laadita, vaan eri kertomukset sijoitetaan *osallistumisen kentälle* suhteessa toisiinsa. Tästä kuitenkin muodostuu jonkinlainen metatarina, tarinoiden synteesi (Heikkinen 2001: 121-122).

Analyysin alussa jokaisesta haastattelusta tehtiin juonitiivistelmä, jonka eri käänteet sijoitettiin kolmen elämänvaiheen tai käsityksen alle: lapsuus, aktiivinen aikuisikä ja itsen määrittely osallistumisen kautta. Kertomusten käänteiden asettelun jälkeen jokaisesta kolmesta vaiheesta etsittiin tilaa kuvaavat kertomuksen kohdat ja erotettiin ne muutosta kuvaavista kohdista. Pääjuoni koostuu siis kohdista, jotka muuttavat sen hetkistä elämäntilannetta. Muutoskohta niveltää elämän kulkua aina uuteen suuntaan. (Alasuutari 1993: 5-36.) Muutoskohdan voidaan katsoa avaavan toiminnan motiiveja. Analyysikysymyksenä on: **Mistä haastateltavat puhuvat, kun he puhuvat osallistumisestaan ja sen muutoksesta?**

Aineiston kertomukset noudattavat karkeasti seuraavan kaltaista tila–muutos–tila-prosessia: lapsuutta kuvataan pääsääntöisesti tilana, aktiivista aikuisuutta muutoksena ja omaa osallistumisidentiteettiä jälleen tilana. Lapsuuden asettuminen tila-positioon selittyy varmasti sillä, että haastateltavien kohdalla lapsuus oli jo ohi ja tilanteet jäsenyneitä ja paikoilleen asettuneita. Jokainen haastateltava eli aikuisuuttaan ja muutokset eri suuntiin olivat mahdollisia. Tosin iän voi todeta vaikuttavan niin, että ikääntyessä myös aikuisuuden muutos-positio saattaa jäädä taakse ja muuttua tila-positioksi. Asiat kytkeytyvät paikoilleen ja niistä tulee historiaa. Narratiiveissa näkyy myös toinen ulottuvuus. Jokaisessa elämänvaiheessa voidaan erottaa tiloja ja muutoksia, jotka ovat kääntäneet tai kääntävät osallistumista johonkin suuntaan.

Itsensä määrittelemisen osallistujana sisältää kokemuksen itsestä sellaisena kuin tällä hetkellä on sekä sellaisena, joka *pitäisi* olla. Itsensä määrittely ilmenee tarinaan kuulumattomissa kertomuksen osissa tai niissä tarinaan kuuluvissa katkelmissa, joissa selitetään omaa toimintaa tai suhteutetaan itseä muihin. Myös tapa kertoa tarinaansa ilmentää itsensä määrittelyä, tämän hetkistä identiteettiä.

Narratiivisen tutkimusotteen käytössä pätevän ja totuudellisen tiedon määrittely aiheuttaa päänvaih-
vaa. Kvalitatiivisen tutkimuksen perinteessä luotettavuuskäsitteet validius ja reliabelius todennetaan kertomalla tarkasti, mitä tutkimuksessa on tehty ja miten tutkimustuloksiin on päädytty. Kuvaukset ja niiden selitykset ja tulkinnat on pyritty kuvaamaan vaihe vaiheelta tarkan selostuksen aikaansaamiseksi. Laadullisessa tutkimuksessa ihmiset ja heidän kuvauksensa ovat ainutlaatuisia eikä kahta samanlaista ole. Toisessa tilanteessa sama henkilö saattaa kuvata samaa asiaa eri tavoin riippuen sen hetkisestä mielentilasta, kontekstista ja tulkinnasta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007: 226-228.)

Narratiiviseen tutkimusotteeseen eivät istu määritelmät validiteetti (miten tutkimustulos vastaa tosi-
asioiden tilaa todellisuudessa) ja reliabiliteetti (missä määrin satunnaiset tekijät ovat vaikuttaneet tut-
kimustulokseen). Konstruktivistisessä käsityksessä todellisuuden toista osapuolta ei pystytä hahmot-
tamaan alati uusiutuvuuden ja kerroksellisuuden vuoksi. Heikkinen (2001: 127) nostaakin validiteet-
tiä arvioitaessa esiin Jerome Brunerin termit *verisimilituden* ja *fabulan*. Verisimilitude ilmenee totuu-
den sijaan todentunnussa, jonka perusteluissa ei käytetä väitteitä tai perusteluita, vaan simulaatiota,
jossa tarinan lukija saa kokonaisvaltaisemman toden tunnun kuin väitelauseen totuudesta. Verisimi-
litude sisältää siis tunteita pelkän kognitiivisuuden sijaan. Fabula taas edustaa inhimillisen elämän
asioita, joiden kanssa jokainen on tekemisissä: rakkaus, kosto, kateus, kasvaminen, tahto valtaan ja
vapauteen. Narratiiveissa nämä universaalit teemat löytyvät aikaan ja paikkaan sidottuina. (Heikkinen
2001: 128.) Heikkinen siis perustelee narratiivisen tutkimuksen validiutta ja reliabeliutta todentun-
nulla ja universaalilla tunnistamisella.

Narratiiviseen tutkimusotteeseen liittyy myös muita ongelmia aineiston luotettavuuden arvioimisen
lisäksi. Elämäntarinoiden ja osallistumiskäyttäytymisen ja -identiteetin keskinäinen korrelaatio pe-
rustuu tutkijan tulkintaan, jossa hän rinnastaa erilaisia kertomuksen osia toisiinsa ja pyrkii löytämään
niiden välisiä syy-seurausyhteyksiä. Rikas aineisto auttaa kuitenkin tutkijaa rakentamaan tulkinnan,
joka on perusteltavissa aineiston avulla. (Alasuutari 1986: 8-9.) Viime kädessä kuitenkin tutkijan
etiikka ratkaisee relevanttiuden ja validiuden. Uskollisuus aineistolle ja ylitulkinnasta pidättäytymi-
nen kuuluvat tutkijan eettiseen koodistoon.

3 TAVOITTEENA JULKINEN POLIITTINEN KANSALAISUUS

Tässä työssä rakennetaan teoreettisia lähtökohtia siitä, miten kuntalaisen elämänhistoria ja vuorovaikutuskokemukset vaikuttavat hänen osallistumiseensa ja muokkaavat hänen identiteettiään osallistujana. Alustavaa teoriaa kutsutaan nimellä 'flipperiteoria'. Flipperin pelikenttä rakentuu kourusta, josta *pallo* saa lähtövauhtinsa, *porteista*, joista pallo menee sisään pelikentälle, sähköisistä *sysääjistä* (engl. bumper), joihin pallo osuu matkallansa väistämätöntä kallistumistansa pelikentän alalaitaan, sekä *mailoista* (engl. flipper), jolla pallon voi heilauttaa takaisin kentän yläosiin pistepaikoille. Pelaaja voi vaikuttaa peliin käyttämällä mailoja ja tönimällä konetta.

Flipperi-teoria kuvaa symbolisesti kuntalaisen matkaa lapsuudesta erilaisten vuorovaikutusten kautta aina uudelleen ja uudelleen siihen kohtaan, jossa kuntalainen heilauttaa mailoja saadakseen pallon takaisin pelikentälle. Reitin muutoksia on mahdotonta etukäteen arvioida sähköisessä, monimutkaisessa pelikentässä, jossa on niin monta liikkuvaa osaa ja kaikki vaikuttaa kaikkeen. Seuraavissa kappaleissa aukaistaan pelin ideaalia (julkista poliittista kansalaisuutta), 'pistekeräytymiä' (osallistumisidentiteettiä) sekä 'pelitaidon' hioutumista (konstruktivistinen näkemys).

Tutkimuksen viitekehyksenä on ajatus julkisesta poliittisesta kansalaisuudesta. Sutelan mukaan poliittinen kansalaisuus on osallistumisen ydinrooli ja huipentuma. Siinä kansalainen ei ainoastaan reagoi tämän hetkiseen tilanteeseen ja sen ratkaisuihin, vaan aktiivisesti muokkaa uusia ratkaisuja yhteiskunnan haasteisiin. Sutela lähestyy poliittista kansalaisuutta nimenomaan historiallisena roolin muutoksena asukkaasta asiakkaaksi. New Public Management -ajattelun mukanaan tuoma asiakkaan ja kuluttajan rooli ei riitä poliittiseen toimijuuteen. Sutela näkee nämä roolit yksityisen kansalaisuuden rooleina, kilpailevina rooleina julkiselle poliittiselle kansalaisuudelle. Tavoitteena olisikin Sutelan mukaan jalostaa asiakkaan rooli uudennlaiseksi, kantaaottavammaksi. (Sutela 2001: 435.) Samaan ovat päätyneet myös Salo ja Suoranta, joiden mukaan asiakkaan ja kuluttajan roolit sitovat kansalaisen nimenomaan markkinatalouden lakeihin, jossa tehtävänä on tarkkailla ennen kaikkea palvelun laatua. Tämä rooli ei riitä julkiseen poliittiseen kansalaisuuteen. (Salo & Suoranta 2002: 117-118.)

Poliittista kansalaisuutta voi lähestyä myöskin *paluuna* asiakkaan roolista takaisin asukkaan rooliin, eikä niinkään Sutelan kuvaamana uudennlaisena, kehittyneempänä asiakkaan roolina. Poliittinen kansalaisuus vaatii Sutelan mukaan julkisia kannanottoja, siis kuntalaisen *ääntä* joko kirjoitettuna tai puhuttuna. Poliittisen kansalaisen tulee siis ottaa julkisesti kantaa häntä koskettaviin asioihin. Tämä lienee mahdotonta ilman sitoutumista omaan lähialueeseen, omaan kuntaan. Asukkaan rooli voisi siis

toimia pohjana julkiselle poliittiselle kansalaisuudelle. Näin poliittinen kansalaisuus voi olla yhtä aikaa sekä yksityistä että julkista kansalaisuutta.

Julkinen poliittinen kansalaisuus voidaan käsittää yksittäistä kuntalaista koskevaksi ideaalirooliksi tai se voidaan käsittää kuntalaisia yhteisönä käsittäväksi kollektiiviseksi rooliksi (Sutela 2001: 435). Individualismin lisääntyminen ja markkinatalouden määrittämien roolin tiukka ote kuljettavat julkista poliittista kansalaisuutta yksittäistä kuntalaista koskevan ideaaliroolin suuntaan. Toisaalta taas yhteisöllisyyden tarve ja erilaiset neljännen sektorin ilmenemismuodot viittaavat siihen, että myös julkinen poliittinen kansalaisuus kollektiivina voisi olla mahdollinen. Kollektiivina kuntalaiset nähdään kunnan asioita eteenpäin vievänä joukkona, joka yhdessä kantaa vastuuta ja käyttää valtaa.

Aito poliittinen kansalaisuus voi Sutelan mukaan toteutua vain avoimessa ja pakottomassa vuorovaikutuksessa, joka mahdollistaa kuntalaisen aktiivisen ja tietoon perustuvan toiminnan (Sutela 2001: 435; ks. myös Rättilä 2001: 203). Vuorovaikutuksella on siis merkittävä osa poliittisen kansalaisuuden muodostumisessa. Vuorovaikutus on aina kaksisuuntaista. Julkinen poliittinen kansalaisuus ei voi toteutua ilman toista osapuolta, tässä tapauksessa kuntaa. Onko kunta kykenevä vapaaehtoiseen vuorovaikutukseen kuntalaisen kanssa? Onko kuntalainen kykenevä samaan? Millä asteella dialogi toteutuu? Painoarvoa on myös sanalla 'pakottomuus', jonka voisi kuntalaisen tapauksessa ajatella tarkoittavan jotakin mielenkiinnon tapaista. Kuntalaisen tulisi siis olla vapaaehtoisesti kiinnostunut etsimään uusia ratkaisuja ja ilmaisemaan niitä julkisesti.

Mielenkiintoisena näkökulmana nousee esiin ajatus tutkimushaastattelujen annista kuntalaiselle. Jo haastattelemisen voidaan nähdä olevan avointa ja pakotonta vuorovaikutusta. Kuntalainen eittämättä mieltää kuntatutkimusta tekevän ja kunnassa harjoittelijana toimivan haastattelijan osaksi kunnan organisaatiota. Onnistuessaan tutkimushaastattelu saattaa toimia osallistumisidentiteetin rakentamisen yhtenä palana haastateltavan rakentaessa kielen avulla itseään. Haastattelussa toteutuu myös aktiivinen kuunteleminen, joka on osa vuorovaikutusta.

Tutkimuksessa käytetään Sutelan julkista poliittista kansalaisuutta kuntalaisen osallistumisen ideaalina ja tutkitaan nimenomaan kuntalaisen kehityspolkua suhteessa ideaaliin. Julkisen poliittisen kansalaisuuden alakäsitteeksi muodostuu kuntalaisen osallistumisidentiteetti. Julkinen poliittinen kansalaisuus on osallistumisidentiteetin huipentuma. Kuntalainen jää kuitenkin tässä viitekehyksessä aina

pienen matkan päähän ideaalista, vaikka kuinka omalta osaltaan täyttäisi julkisen poliittisen kansalaisuuden edellytykset. Jotta voitaisiin määritellä täydellinen julkinen poliittinen kansalainen, täytyisi tutkia myös kunnan responsia kuntalaiseen.

Minkälaista *ääntä* kansalaisen/kuntalaisen tulee sitten käyttää täyttääkseen Sutelan peräänkuuluttaman poliittisen kansalaisuuden? Riittääkö tähän kuntalaisen kirjoittama mielipidekirjoitus vai aloiteko määrittelee poliittisen kansalaisuuden? Mitä tarkoittaa äänensä käyttäminen järjestökentässä? Entäpä aivan ruohonjuuritasolla kuntalaisen täydentäessä yhteiskunnan aukkopaiikkoja? Miten siis osallistumisidentiteettiä määritellään? Miten kasvetaan julkiseen poliittiseen kansalaisuuteen?

Osallistumista ja sitä kautta määrittyvää identiteettiä voidaan määritellä kapeasti tai laajasti. Kapea määrittely rajaa osallistumisidentiteetin Sutelan, Salon ja Suorannan mukaiseen *yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen*, joka sulkee pois esimerkiksi järjestöjen kautta osallistumisen. Laajasta osallistumisidentiteetistä puhuu Harju, jonka ideaali, aktiivinen kansalainen, muistuttaa Sutelan julkista poliittista kansalaisuutta (Harju 2004: 22-23). Harjun mukaan osallistumisidentiteetti voidaan jakaa yksilöaktiivisuuteen ja kansalaisaktiivisuuteen. Kansalaisaktiivisuus määrittyy Harjun näkemyksessä yhteisössä tehtäväksi toiminnaksi. (Harju 2004: 74-75.) Laitinen ja Nurmi (2002: 22) taas jakavat aktiivisen kansalaisen roolit poliittiseen osallistumisidentiteettiin, järjestöjen kautta toimimiseen, työelämän identiteettiin sekä yksityiselämän identiteettiin. Nämä kaikki sisältyvät osallistumisidentiteetinä aktiiviseen kansalaisuuteen.

Gerry Stoker (2011: 25-26) sivuaa osallistumisidentiteettiä kuvatessaan kansalaisten asennetta suhteessa kehittämäänsä kuntatypologiaan. Stokerin kuvauksessa roolit jakautuvat seuraavasti: poliitikasta ja hallinnosta etäännyntynyt voimakkaasti omassa yhteisössään elävä kuntalainen, hallinnollisten toimien ja palveluiden passiivinen kohde ja tarkkailija sekä kritiikkiin ja kehittämiseen kykenevä neuvottelija. Stokerin mukaan tavoitteena on päästä todellisen osallistujan rooliin, jossa kuntalainen on sitoutunut poliittiseen vaikuttamiseen sekä yleisesti että paikallisesti. Stokerin roolit istuvat kyllä hänen typologiaansa, mutta eivät kuvaa roolien moninaisuutta ja niiden motiiveja.

Tutkimuksen perusajatuksena on, että identiteetti muodostuu ihmisen jatkuvasti uudelleen tulkitessa omaa kertomustaan tuottaen aina jotakin entisistä kertomuksista poikkeavaa. Kertomukset siis kasautuvat, konstruoituvat, uusien oivallusten myötä. Narratiivinen identiteetti sisältää ristiriidan jo olemassa olevan tarinakerrostuman ja sen haastavan uuden kerrostuman välillä. Identiteetti merkitsee

asioiden ulos ja sisään sulkemista ja määrittäytyä siitä, mitä olen ja mitä en ole. Identiteetti konstruoidaan vain suhteessa toiseen ja nimenomaan toisessa siihen, mitä minä en ole. Narratiivinen identiteetti on dynaaminen, avoin ja loppumattomassa liikkeessä. (Sintonen 1999: 51-53.) Identiteettejä voi myös kokeilla, perua ja hioa. Osittain näin on myös pakko tehdä, koska kulttuurimme on muuttunut niin, että suvun, perheen ja naapuruston merkitys on vähentynyt, yhteisön sidokset vähentynyt, omat valinnat nousseet keskiöön ja elämykset tulleet yhä tärkeämmiksi. (Hoikkala 1998: 152-154.) Sääntöjen olemassaolon oikeuden perinteisen kulttuurin tapojen ja tottumusten puuttuessa ihminen asettuu uudella tavalla suhteisiin toisten kanssa. Perinteen ja yhteisösidoksen puuttuessa vuorovaikutussuhteet siis määrittävät elämää ja niistä haetaan itseä vahvistavia elementtejä (Hoikkala 1998: 160.) Onko niin, että jos vuorovaikutussuhteet eivät toimi itseä vahvistavasti, tapahtuu poispäin kääntyminen? Jos kuntalaisen osallistumiskokemuksen vuorovaikutussuhteet ovat olleet epätydyttäviä tai jopa aiheuttaneet haavoja, loppuuko osallistumishalu ja -kyky?

Hoikkalan tulkintaan perinteen ja yhteisösidoksen häviämisestä voidaan todeta, että traditio vaikuttaa aina, eikä siitä ole mahdollista irtautua lopullisesti. Ihminen ei koskaan ole historiastaan vapaa. Lapsuuden varhaiset kokemukset ja nykypäivän vuorovaikutussuhteet kietoutuvat mielenkiintoisesti yhteen muodostaen jatkuvasti uudelleen orientoituvan ihmismielen. Yhteisösidoksen heikkous lienee kuitenkin fakta. Olisiko niin, että vuorovaikutuksen puute aiheuttaa yhteisöllisyyden laskua, joka näkyy osallisuuden kokemusten puuttumisena, joka taas vuorostaan aiheuttaa osallistumisen vähentymistä? Onko tämä individualismin huipentuma?

Perinnettä voidaan katsoa myös niin, että irtaudutaan sen taaksepäin viittaavasta luonteesta. Tradition latinankielinen juurisana 'tradere' tarkoittaa 'antaa pois', 'luovuttaa' ja 'jättää haltuun' ja se viittaa juuri periytymiseen ja sukupolvelta toiselle välittymiseen (Hakamies 2015: 45). Perinnettä eivät määritä sen alkuunpanijat, vaan ennemminkin sen eteenpäin kuljettajat. Hymesin (1975: 353-354) mukaan perinne onkin jatkuvaa dynaamista uusintamista.

Ihmismielen ja identiteetin jatkuvasti muuttuvasta luonteesta puhuu myös Zygmunt Bauman. Hän ei voinut prosessinomaisuuden tai loogisen jatkumon nimeen. Hänen mukaansa identiteetistä puhuttaessa puhutaan aina samalla harmoniasta ja pysyvyydestä. Kyse on kuitenkin jonkin äärimmäisen notkean virtauksen tarkoituksellisesta patoamisesta. Ihmiselle on epämukavaa antaa epämääräisen olla epämääräinen ja jatkuvasti kehittyvän olla kehittymässä. Meille on luonteenomaista halu järjestää ja luokitella. Baumanin mukaan identiteetti pysyy kasassa unelmoinnin ja harmonian tavoittelemisen kautta. Sen vuorovaikutuksessa ja elämäkokemuksissa jatkuvasti muuttuva luonne halutaan tehdä

pysyväksi. Ihmisillä on ajatus sisimmässä piilevästä syvimmästä olemuksesta, joka on jollakin tasolla muuttumaton. Identiteetti ei siis Baumanin mukaan ole pysyvä olotila eikä enää sosiaalisesti määräytynyt, vaan jatkuvasti muuntuva ja ihmisen itsensä rakentama. (Bauman 2002: 102-106).

Miten tässä työssä osallistumisidentiteetti sitten käsitetään? Sutelan julkinen poliittinen kansalaisuus laajennetaan Harjun, Salon ja Suorannan mukaisesti koskemaan elämän kaikkia osa-alueita. Kuntalaisen koko elämänkentän nähdään vaikuttavan kuntaan ja yhteiskuntaan. Kuntalaisen kannanotot hänen elämänsä eri alueilla voivat olla ilmiänsä monenlaisia. Apuna osallistumisidentiteetin määrittelyssä käytetään lisäksi Sintosen ja Hoikkalan hahmotuksia identiteetistä ja liitetään ne osallistumisen kehukseen. Identiteettiä katsotaan sekä ihmisen itsensä määrittelemänä, jollakin tasolla lukkoon lyötynä rakennelmana sekä alati muokkaantuvana ja potentiaalia täynnä olevana epämääräisempänä muotona. Tutkimuksen perusolettamuksena on, että kuntalaisen aiemmat tiedot, käsitykset ja kokemukset muodostavat hänen osallistumishistoriansa, joka aktivoituu uudessa osallistumisen vuorovaikutustilanteessa. Kuntalainen konstruoi uutta tietoa entisen päälle. Epäonnistunut tai onnistunut vuorovaikutus asettuu osaksi kuntalaisen osallistumisidentiteettiä ja määrittää omalta osaltaan kokonaisuutta. Kokonaisuus rakentuu yksittäisistä tulkinnoista, tilanteiden kokemuksellisesta merkityksestä, jotka taas mahdollistavat uuden rakennelman tutkimisen ja tulkinnan (Taylor 1976; ks. myös Hacking 2009: 33). Tämä kokonaisuus saa ilmenemismuotonsa nykyisillä osallistumisen areenoilla.

Poliittisen kansalaisuuden kehittymiseen liittyy siis jonkinlainen kasvuprosessi, joka individualistisessa maailmassa on tempoileva, yllätyksiä täynnä ja notkeasti muuttuva. Voidaanko siis sanoa, että kyseessä on elämän mittainen oppiminen poliittiseen kansalaisuuteen? Vastaus on *ei*, jos kuntalainen itse ei pidä poliittista kansalaisuutta tavoittelemisen arvoisena. Vastaus on *kyllä*, jos kuntalainen näkee poliittisen kansalaisuuden edes jotenkin velvoittavana tai saavuttamisen arvoisena.

'Flipperiteoria' rakentuu edellisten käsitteiden ja näkemysten varaan. Työssä rakennetaan alustavaa teoriaa siitä, minkälainen polku edeltää julkista poliittista kansalaisuutta. Kuka pelissä sitten pisteitä kerää? Tässä tapauksessa voidaan todeta sen olevan hyvinvoivien kuntalaisten menestyvä kunta kokonaisuudessaan. Minkälaisia sysäyksiä kuntalainen sitten pelinsä aikana saa? Kuinka paljon hänellä on mahdollisuutta vaikuttaa pelinsä kulkuun? Mikä on kunnan osuus pelikentän rakentumisessa? Kuka ohjaa peliä? Onko kunnalla omaa pelikenttää? Näihin kysymyksiin etsitään vastauksia seuraavan luvun analyysin avulla.

4 MATKAKUMPPANINA KUNTALAISEN POLULLA

Analyysiosiossa kuljetaan kuntalaisen kanssa lapsuudesta tähän päivään. Jokaista kahdeksaa tarinaa on tarkasteltu omana kokonaisuutenaan. Tarinoiden otsikot ovat kiteytyviä kuntalaisen tämänhetkisestä tilanteesta. Tarinat alkavat koosteella elämän *tiloista* ja *muutoksista*, jonka jälkeen siirrytään kuvailemaan lapsuuden ja aikuisuuden osallistumiskokemuksia ja analysoimaan niiden alla olevia motiiveja. Jokaisen tarinan lopussa on yhteenveto siitä, miten tarinan kertoja mieltää oman osallistumisidentiteettinsä.

Kaikkia kahdeksaa tarinaa on peilattu poliittisen kansalaisuuden rooliin ja arvioitu tarinan ajautuvuutta, poukkoilevuutta, loogisuutta ja eheyttä. Myös identiteetin kehittymisen esteitä on nostettu esiin ja pohdittu, miten siirtyminen poliittiseen kansalaisuuteen olisi mahdollinen. Julkisen poliittisen kansalaisuuden täydellinen manifestaatiohan vaatii vastavuoroisuuden kunnan kanssa ja kaikissa tapauksissa tätä ei ole mahdollista arvioida.

4.1 Katri kahden tarinan loukussa

Katrin lapsuus rakentuu selkeäksi *tilaksi*, joka vaikuttaa lukkoon lyödyltä. Aikuisuudessa erottuu neljä *muutosta*, joissa *tila* on murtunut ja tuottanut *muutoksena* uudenlaista osallistumiseen liittyvää toimintaa. Ensimmäinen muutoksista on läheisen sairastuminen useampi vuosikymmen sitten ja toinen muutos työelämästä pois joutuminen. Kolmannessa muutoksessa läheinen sairastuu ja joutuu yhteiskunnan hoidettavaksi. Neljäs muutos, järjestöön liittyminen, on alkanut jo ennen kolmatta muutosta ja siitä muodostuu vallitsevaa tarinaa haastava ja sen kanssa kilpaileva tarina.

LAPSUUDEN OSALLISTUMISTARINA

Katrin lapsuutta leimaa tottelevaisuus. Kotona ei Katri muista varsinaista ohjausta elämäntaidoissa saaneensa, mutta kun rajan yli mentiin, tuli tiukka käsky. Isä on perheen auktoriteetti ja hänen kanssaan ei neuvotella.

”Että ei meillä kotona varmaan kasvatettu, että isä oli...oli aika jyrkkä, että ei saanu kylällä roikkua ja jos hän näki jossain sillalla pyörän kanssa, ni hän pysäytti auton ja sano, että kotia äkkiä ja sillon lähettiin.”

Katri kunnioittaa ja arvostaa myös opettajia. Tämä juontuu varmasti osittain lapsuuden auktoriteettien kunnioituksesta. Katrin sisko on tehnyt pitkän päivätyön opettajana ja myös Katrin tytär on opettaja. Katrin sanoista kuultaa harmistus siitä, etteivät lasten vanhemmat kunnioita opettajaa ja hänen auktoriteettiaan samoin kuin hän itse teki lapsuudessaan.

”Mun sisareni on eläkeiässä ja hän on ainaki väsähtäny siihen vanhempien rooliin, koska vanhemmat on tosi törkeitä. - - munkin tytär kyllä kun oli kevätkirkkoa ja tämmöstä, vaikka kuin ilmoitetaan, että siihen aikaan pitää olla sitten valmiina, koska linja-auto lähtee, ni ei kukaan välitä ilmottaa, ettei lapsi tuukkaan. Sitte odotetaan ja odotetaan. Tai ei kukaan...se on väärin sanoa, mutta jotkut.”

Katrin lapsuudenperheen ilmapiiriin kuuluu velvollisuuksien hoitaminen. Perheessä mietitään myös perheen ulkopuolisten ihmisten reaktioita. Näillä saattaa olla vaikutusta toimintaan.

”Meillä äänestettiin aina, koska - - se kuulu siihen - - se oli kuitenkin aika pieni kunta, missä me asuttii nii, siellä olis tietty heti, jos ei olis äänestäny. No sitte [jos ei olisi äänestäny] ois varmaan vähän niinku karsastettu, että ku eivät edes äänestä, että ku se on velvollisuus.”

Katrin lapsuus asettuu selkeäksi *tilaksi*. Liikkuvia osia ei lapsuudessa enää ole, vaan palaset ovat maastoutuneet paikoilleen ja hioutuneet särmättömiksi.

AIKUISUUDEN OSALLISTUMISTARINA

Äänestäminen nousee ensimmäiseksi asiaksi, joka Katrille tulee mieleen osallistumisesta kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Hänen perheessään äänestämisestä tuli sukupolvelta toiselle jatkuva perinne, jota ei kyseenalaisteta. Perimmäinen kytkös Katrin vanhempien motiiviin äänestää on jo katkennut ja perinne kantaa ilman miettimistä. Teko tapahtuu ikään kuin rutiinina, joka toistuu vuodesta toiseen.

”Ja meillä on miehen kanski, kyllä meki äänestetään aina. Ja tytär äänestää aina. Että ei... se on ihan niinku sellanen perinne, ilman muuta äänestetää. Se on ihan selvä, et

mennään, mennään äänestämään ja niin se oli, kyl mä muistan, et aina isän ja äitin kans mentiin aina yhdessä.”

Katrin käsitys osallistumisesta kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon sekoittuu osallistumiseen erilaisiin tilaisuuksiin. Toisaalta hän erottaa ne toisistaan, mutta kunnan etäisyyden vuoksi ensiksi mainittu jää Katrilla hämärän peittoon. Kunnan erilaisten toimintojen ymmärtäminen vaatii Katrin mielestä myös erityisosaamista. Spesifi kieli asettaa vielä lisäksi vaatimuksia kuulijalle.

”No, kuntaan osallistumista mä en oikeastaan osaa mitenkään sillä lailla mieltää. Mähän oon ollu sillä lailla aika aktiivinen, että kyllä käyn mahdollisimman monissa tilaisuuksissa, mitä järjestetään ja mielenkiinnolla kuuntelen, mut välttämättä en aina ymmärrä, mistä puhutaan. Se on varmaan niin erilainen ala, että vaikkapa puhutaan kuntatekniikasta tai mitä hyvänsä, nii en mä semmosta ymmärrä.”

Ensimmäinen muutoskohta, joka on johtanut Katrin tarkoittamaan osallistumiseen, tapahtuu perheenjäsenen sairastuttua useampi vuosikymmen sitten. Toisen ihmisen hätä ja sairaus saavat Katrin yrittämään parastaan. Joskus paraskaan apu ei auta ja se lamaa Katria. Hänelle on kuitenkin tärkeää, ettei hän ole jättänyt apua tarvitsevaa yksin.

”[m]un [läheinen] sairastu synnytyksen jälkeiseen masennukseen - - hän sai maaliskuussa kolmannen pojan, toukokuussa hän sairastu, seuraavan vuoden kesäkuussa hän - - teki itsemurhan. - - Mä kirjoitin 150 kirjettä sairaalaan, sadasta mää otin kopion, ko mää aattelin, että me tehdään, sitteko hän paranee, ni kirja siitä, että miten selvisin, mutta nyt mää oon suurimman osan hävittänyt niistä kirjeistä...emmä enää halua. Joo, ni, senkin voi ajatella, että ollaahan me ainakin yritetty, - - niin toisen puolesta hoitaa asioita... muttaku ei se auta.”

Tilanteisiin on aina liittynyt jonkun toisen etu. Katri toimii siis altruistisesti. Epäoikeudenmukainen kohtelu saa hänen ryhtymään suurisuuntaisiinkin ponnisteluihin. Vaikka ponnistelu ei juuri sitä tilannetta ratkaisekaan, Katri näkee puuttumisellaan olevan kauaskantoisia vaikutuksia. Työelämään liittyvä muutoskohta mietityttää Katria vieläkin.

”Kun mä täytin 63 vuotta, ni minut samana päivänä irtisanottiin tuotannollisista ja taloudellisista syistä. - - Niin...mää sitten tuota kirjoitin [yhtiön] pääjohtajalle kirjeen,

kaheksansivusen kirjeen. Sit mää kirjotin tuota Lauri Ihalaiselle kirjeen. Ihalaiselta tuli tämmönen puntta paperia, jota mää en jaksanu lukiä. Ja tuota pääjohtaja pahotteli kovasti ja sanoi, että on pannu mun kirjeeni niin johtoryhmälle tiedoksi, että jatkossa ei sattu tämmöstä. - - Kyllä mä mielestäni ihan...ja ihan...lähinnä mä tein sen niitten toisten puolesta, koska mua harmitti niin valtavasti. Et ei mua omasta puolesta, kun mä olin jo tienny, että mä lähden.”

Katrin aikuiselämän kolmas osallistumiseen liittyvä muutoskohta tulee läheisen sairastuttua. Asioihin puuttumisen pakko nousee kokemuksesta, että julkinen terveydenhuolto toimii impulsiivisesti, potilaan lähipiiriä kuulematta ja sellaisella vauhdilla, ettei siihen ehdi välttämättä reagoida. Katri hidastaa julkisen sektorin vauhtia puuttumalla asioihin ja käyttämällä potilasasiamiehen asiantuntemusta. Kokemus aiheuttaa epäluottamusta julkisen sektorin terveydenhuoltoon.

”[k]u mun mies sairastu, ni hän oli kolme päivää tuolla...keskus...keskussairaalassa ja sitte tuli ilmotus, että kotihoitoon. Mää...säikähin siitä, että enhän mä pysty jalatonta miestä pitämään täällä. Nii mää sitte illalla laitoin tälle...mikäs se nyt onkaan...millä nimellä niitä kutsutaan niitä...ihmisiä, joille voi tehdä valituksen? Hänelle [potilasasiamiehelle] laitoin sähköpostia.”

Katri mieltää osallistuvansa kunnan toimintaan paikkaamalla aukkoja. Yhtäältä hän kritisoi kunnallista terveydenhoitojärjestelmää ja toisaalta hän on myös ylpeä omasta panoksestaan läheisensä hoitoon. Jo kolmannen kerran elämässään hänen osallistumisensa muuttuu, tällä kerralla niin, että se muuttaa koko arjen ja vie hänen kaiken aikansa.

”Kyllä minä oon äärimmäisen tyytyväinen [hoitoon]. Se hoitokii on varmasti osaltaan auttanu mun miehen kuntoutumisessa, mutta kyllä kai mun täytyy sanoa, että kyllä mä oon tehny paljon suuremman työn, ku mä oon kuljettanu ja käyny joka päivä. Semmosta päivää ei oikeestaan ookkaan, että mä en oo käyny. - - Mutta jos - - ois enempi henkilökuntaa, ni siellä varmasti pystyttäs enemmän myös sitte kuntouttamaa - - että siellä hän istuu aika usein päivähuoneessa ennen ruokailua ja vahdinvaihtoa...ni siellä istuu useempi hoitaja. Et ne on saatavilla ja varmaan ne juttelee siellä.”

Neuvojen saanti on vaikeaa. Kunnan selektiiviset toiminnot tarjoavat jokainen oman alansa asiantuntemusta, joten neuvot ja tiedot Katri joutuu keräämään monesta eri paikasta. Katri kaipaa kunnalta yleisosaamista, ei niinkään korkeaa erityistason osaamista.

”No nyt jokainen tällä hetkellä tuntuu olevan oman alansa asiantuntija eikä tiedä sittemistään muusta sittemitään.”

Katrilla on aikaa ja viitseliäisyyttä auttaa myös muita kuin läheisiään. Joskus apu tuntuu menevän juuri oikeaan kohteeseen ja saavan järkyttäviäkin piirteitä. Elämän hauraus ja sen absurdit piirteet ovat tulleet Katrille tutuiksi muutoksen myötä.

”[m]ää kudoin semmosia putkisukkia - -. Kyllä mää varmaan toista sataa paria oon kuttonu - - yks niistä potilaista - - sitte huomas ja sano, et voisiksää kutoa hällekkii, mut vihreet. - - No minähän kudoin tietysti ja tästä ei oo kauaa ko me oltiin miehen kaa tulossa tuota kylältä ja katottii, että lippu on puolitangossa ja ruumisauto tuossa oven eessä. Ja sitte sieltä tuotiin tuota vainajaa...säälittävän näkönen, ku oli valkosee lakanaa kääritty. - - nii siellä oli se lakanaan käärittynä se nainen, jolle mää tein ne sukat. - - oli kivaa, että hälle ne sukat tein sillon.”

Katrin kolmas muutos tuntuu tämän tarinan täyttävyyden perusteella kestäneen monen monta vuotta, vaikka todellisuudessa tilanne on jatkunut vuoden. Elämäntilanne on ollut niin rasittava ja päivittäinen suorittaminen niin puuduttavaa, että *muutos* on muuttunut *tilaksi*. Uusi muutos häämöttää, koska jaksamisessa on vaikeuksia.

”Kyllähän se joskus tulee se se...(huokaus) ratkeaminenkii, mutta tuota kyllä mää tiedän, että mää oon tosi vahva, että mä oon tottunu kuitenkin hiljaisesti taistelemaan, omasta ja muitten. - - ja [omainen] on jo monta kertaa sanonut, - - että kyllä sää kuule tarttet apua, mutta mä en tunne tarvivani, ku mä luulen, että mä oon kuitenkin vahva.”

Tässä elämän ääriä myöten täyttävässä tilassa on kuitenkin havaittavissa pieniä muutoskohtia, jotka liittyvät vuorovaikutukseen. Huumori murtaa hetkeksi uuvuttavan tilan ja todellinen kohtaaminen muuttaa ajatusmaailmaa positiiviseen suuntaan ja saa jaksamaan omaa osallistumista.

”Et nytkii siellä on ollu semmonen nuori poika, joka oli viime kesänä ihan valmistunut lähihoitajaksi ja lähtee nyt armeijaan. Minä aattelin, että - - tuommosia ei voi olla olemassakaan, ku viime kesänäki hän tuli käytävällä vastaan ja sano, että pitäs panna ikkunoita vähän auki...niin että - - lähde on paikallistettu (naurua). - - Ja sitte - - ni hää autto mua niitten verhojen laittamisessa. - - Ja sitte hän neuvo, että hän on kokemuksen kautta päätyny siihe, että laitetaan ne nipsuttimet verhoon ja sitte vasta laitetaa sinne tankoon, että semmonen aivan ihana palvelu ja tää poika oli käyny eilen ihan miestä hyvästelemässä ja hän on ihan antanu sitte neuvoja, et miten armeijassa käyttäydytään.”

Mielenkiintoiseksi Katrin aikuiselämän tarinan tekee se, että rinnalle on kehittynyt toinen osallistumistarina. Vuosi ennen läheisen sairastumista Katri liittyi järjestöön. Nyt vaikuttaa siltä, että vaihtoehtoinen tarina, joka sisältää elämää, uusia paikkoja ja mielenkiintoisia ihmisiä sekä selkeästi myös kunnallista osallistumista erilaisten keskustelujen ja niiden pohjalta rakennettujen lausuntojen myötä, toimii kilpailevana tarinana ja *muutoksena* jo tilaksi muuttuneeseen, vallitsevaan tarinaan. Päätös liittyä järjestöön on Katrin itsensä tekemä ja sisältää siis oman aktiivisen toiminnan. Järjestötarina rakentuu pitkälti ihailun ihmisen varaan. Kaipausta takaisin normaaliin elämään on ilmeinen.

”[m]ä nyt liityin muutama vuosi sitte [järjestöön] ihan sen takia, ku siel on - - niin ihana opas. Aivan ihana! - - mejän ikkunasta näkyy hänen autonsa ja asunnon päätynsä. No ei meillä mitää muuta oo, kun tuo - - mutta musta on aivan mahtava kuunnella hänen...hänen selostuksiaan asioista - -. Mutta kun ne reissut oli...oliko ne tuonne Venäjän puolella, ni emmä voinu lähtä niin moneksi päiväksi ja sitten oli tämmönen Hangon...Hankoon päin...ni sekii ois ollut yhden yön reissu, ni en mä halua lähtä sillai.”

Uusi tarina on tuonut mukanaan myös luottamustehtäviä, jotka tuntuvat hyviltä ja nostavat omanarvontuntoa. Vanhenemisen ja vaativan elämäntilanteen aiheuttama kipu lientyy, kun huomaa olevansa valittu johonkin tehtävään.

”[m]ua sitte pyydettiin [luottotehtävään], kun [vetäjä] on semmonen - -, että hää kattoo vähän, että - - ketä pyytää. Miä taidan olla nuorimpia siellä (naurahtaa). Joo...ja oonhan mä taloyhtiön hallituksessa mukana kans tässä. Emminä varmaan vaikuta, mutta olen mukana.”

Rinnakkaisen tarinan täysimittaista toteutumista estää syvä sitoutuminen tämän hetkiseen hoitamistehtävään ja jo lapsuudesta peritty velvollisuuden tunto.

”[k]aikki niinku kannustaa, että ala nyt elämää sitä omaa elämää, niin että - - et älä väsytä itteäs, ko mä koen sen nii, että nyt niin kauan, ku mä pystyn auttamaa ja parantamaa tätä tilannetta, ni niin kauan me mennään. Emmää vois kuvitellakkaa, että mää jättäsin hänet sinne...sinne tuota niin... toisten hoidettavaksi.”

Kahden rinnakkaisen tarinan yhtäaikainen olemassaolo aiheuttaa valintatilanteita. Mitä polkua pitkin kulkea? Sitooko rinnakkainen, kilpaileva tarina, vielä tiukemmin kaiken nielevään tarinaan. Voidaankin kysyä: Mitä oikeastaan on osallistuminen? Kuka sen määrittelee? Mitä enemmän yhteiskunta jättää aukkoja perustoimintoihinsa, sitä enemmän se myös olettaa ja vaatii kuntalaisia hoitamaan ne itse. Tästä seuraa seuraavia kysymyksiä: kuinka paljon oikeastaan yhteiskunnan tai kunnan vastuulle voidaan säilyttää? Onko hyvinvointiyhteiskunta sellainen, joka kantaa kaiken vastuun ja jättää kuntalaisen vastuuttomaksi? Onko siis oikein, että ihminen itse kantaa suurimman osan vastuusta ja kunta pienemmän osan? Tämä keskustelu lienee aiheellista käynnistää jokaisessa kunnassa.

Toinen merkille pantava seikka nousee Katrin tarinan kaikkinielevyydestä. Voidaanko olettaa, että kuntalaisen kiinnostukselle osallistua kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon on tilaa, kun kuljetaan elämän vastamäessä voimien ääri rajoilla? Onko siis osallistuminen elitististä? Se, jolla on rauhallinen elämänvaihe ja asiat hyvin, jaksaa paneutua asioihin, jotka eivät suoranaisesti kosketa omaa lähipiiriä.

Katrin aikuisiän motiivit osallistua nousevat altruismista, jota siivittää pohjalla oleva syvä vastuullisuuden tunne. Epäluottamus julkiseen terveydenhuoltoon saa aikaan sen, että Katrin on mielestään paikattava terveydenhuollon jättämiä aukkoja. Kunnan ja sen toiminnan Katri kokee vieraana, erikoistuneena ja siiloutuneena. Tämä aiheuttaa sen, että Katri joutuu näkemään ylen määrin vaivaa saadakseen tietoa tai ymmärtääkseen edes kieltä.

KATRIN KOKEMUS ITSESTÄÄN OSALLISTUJANA

Katri mieltää itsensä ulospäin pehmeänä, mutta sisäisesti vahvana. Hän on valmis näkemään paljon vaivaa, kun hän haluaa puolustautua epäoikeudenmukaisuutta vastaan tai asettua heikomman puolelle. Hänessä löytyy kuitenkin myös oveluutta ja pelisilmää, joka tekee pehmeystä ikään kuin pintasilauksen ja mahdollistaa halutessa vaikuttavan toiminnan.

”Mä oon ehkä liian pehmeä, mutta kyllä mustaki löytyy sitä kovuutta. - - et määhän oon - - ollu työssä niin yli 20 vuotta YT-toimikunnassa - -. Siinä pystyy kautta rantain neuvomaan toisia ja viemään läpi niitä asioita, ku naiset vie, että antaa miesten luulla, että ne on keksiny ratkasun.”

Katri peilaa omaa osallistumistaan toisten osallistumiseen ja toteaa itsensä olevan sovinnollinen ja hiljainen. Toiset asettuvat mielikuvissa ja muistoissa äänekkäiksi omien etujen ajajiksi ja auktoriteeteiksi. Oman tapansa hän toteaa olevan sellainen, jolla asioita ei muuteta. Toivoa asioiden muuttumisesta hän ei näe muullakaan tavalla. Jonkinlainen toivottomuus kuuluu Katrin puheesta.

”No enempi sitä...niitä kuunnellaan niitä rähisijöitä. - - mä näin töissäkii, että tuota työelämäskii, että mitä enempi sinä olit itsevarma, rähjäsit ja huusit ja meuhkasit, niin sitä paremmin sun asiat hoidettiin. Nekii sai palkankorotuksen aina, jotka vaativat sitä, mutta ne ei koskaan, jotka oli vaan hiljasia. Ja monessa muussa asiassa on ihan sama asia. - - Mun pitäis olla tommonen vähän niinku [toiminnanjohtajan] tapanen, niin että mä oisin niin voimakastahtonen, et minä sanosin, et nyt tehdään näin, näin ja näin, mutta ei se välttämättä auttas sekään.”

Katrin kuva itsestä ei sisällä muutoksia. Hän on mielestään se, mikä on. Auktoriteeteiksi asettuvat ne, jotka ovat Katrin mielestä voimakastahtoisia ja vievät asioita eteenpäin. Rinnakkainen osallistumistarina nostaa esiin kuitenkin toisenlaisen kuvan Katrasta. Tämä tarvitseva ja haluava Katri ei ole tuttu. Tarpeet asettuvat ihanaksi unelmaksi, josta silloin tällöin eletään todeksi pieni palanen. Merkille pantavaa on, että rinnakkaisessakin tarinassa on auktoriteetti, jota ihaillaan.

KATRIN POLIITTINEN KANSALAISUUS

Katri jää varsin kauaksi julkisesta poliittisesta kansalaisuudesta. Hän käy ’eloonjäämiskamppailua’, kun elämän perusta on uhattuna. Hän näkee tämän yhteiskunnan aukkojen paikkaamisen välttämättömänä ’osallistumisena’. Elämä on ikään kuin pudottanut hänet huolehtimaan perustarpeista, joista

yhteiskunta ei hänen mielestään riittävällä tavalla huolehdi. Luottamus elämään ja yhteiskuntaan sen vaalijana on rakoillut. Voidaankin kysyä: jos yhteiskunnan vastuu kansalaisten hyvinvoinnista ohe-nee ja vastuu siirtyy kansalaisille, väheneekö kunnan asioihin vaikuttaminen yksilön voimavarojen puutteessa entisestään? Vai käykö niin, että asian tullessa omakohtaiseksi, kiinnostus osallistua valmisteluun ja päätöksentekoon, lisääntyy? Katrin kohdalla on nähtävissä ensiksi mainittu vaihtoehto.

Toisaalta rinnakkaisen osallistumistarinan kehittyminen nostaa yhteiskunnallisen osallistumisen tavoittelemisen arvoiseksi. Osallistuminen järjestössä asettuu henkireiäksi ja hetkelliseksi vapaudeksi, jota on pakko olosuhteiden ja voimakkaan velvollisuudentunteen takia rajata. Katrille yhteiskunnallinen osallistuminen on selkeästi tavoittelemisen arvoinen asia, mutta tavoite ei tällä hetkellä rakennu empatian tai toisten puolesta taistelemisen varaan, vaan enemmänkin individualistisen ilon ja nautinnon varaan. Tämä näyttää olevan uudenlainen ja vahva motiivi entisen velvollisuuseettisen koodiston rinnalla.

Äärimmilleen rasittuneena sekä velvollisuuden ja sitoutumisen painamana ihmisen koko elämän ajan vallinnut tapa ajatella ja toimia voi murtua ja esiin saattaa pursuta uudenlaisia tarpeita. Identiteetti on siis muutoksessa, jos sen vain sallitaan muuttua. Muutos näyttää sisältävän uusia tunteita, jotka haastavat sitoutumisen ja velvollisuuden varaan rakennetun identiteetin. Kyky mielen notkeuteen ja elastisuuteen onkin tässä murroksessa koetuksella. Muutos saattaa kuljettaa kohti julkista poliittista kansalaisuutta, jos olosuhteet ovat suotuisat. Tämä edellyttäisi kuitenkin ilon ja nautinnon sekä ihmishuuhdekytkösten pysymistä vähintään nykyisellä tasolla. Vaarana henkilöityneessä ja henkireikää edustavassa järjestötoiminnassa on, että elämäntilanteen muuttuessa tai ihmisten vaihtuessa sitoutuminen toimintaan ei kanna eikä saa myöskään aikaan poliittista kansalaisuutta. Toisaalta taas ihmisen vanhetessa järjestö edustaa isoa osaa kodin ulkopuolisista kontakteista, jolloin kilpailevia mielenkiinnon kohteita ei niin herkästi ilmaannu.

Katrin kulku *pelikentällä* on määrittynyt lähtöasetelmiltaan altruismin, kuuliaisuuden, tottelevaisuuden ja auktoriteettien kunnioittamisen mukaan. Sisäinen koodisto siitä, kuinka elämä tulee elää, pitää *palloa* tiukasti otteessaan. Katrin osallistumista ohjanneina *sysääjinä* voidaan pitää elämän äkillisiä tapahtumia, jotka ohjaavat palloa sattumanvaraisesti sekä järjestöön liittymistä-. Elämän äkilliset tapahtumat sysäävät palloa pelikentän alaosiin, jossa pallo on vaarassa mennä läpi *mailojen*. Katri jaksaa kuitenkin pitää pallon pelikentällä ja välillä pallo sinkoutuu ilon saattelemana kentän yläosiin.

Katrin oma päätös lähteä mukaan järjestötoimintaan on astumista ulos ulkoa ohjautuvuudesta. Tässä valinnassa muut eivät määritä Katria ja hänen tekemiään, vaan hän itse ohjaa omaa elämäänsä. Peliä ei siis enää ohjaa 'näkyvätön käsi', vaan oma tarve – vuoroin sitoutumiseen ja vuoroin vapautumiseen.

4.2 Lauri lasten asialla

Laurin elämää voisi kuvata joko *dynaamisen tilana* tai jatkuvana *pienten muutosten sarjana*. Hän on osallistunut koko elämänsä ajan. Osallistuminen tapahtuu ennalta säädettyjen normien mukaisesti. Lauri äänestää ja tekee aloitteita sekä toimii vanhempana omien ja muiden lasten asialla. Oman ammattinsa kautta hänellä on myös valtaa muuttaa rakenteita.

LAPSUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Laurin lapsuuden osallistumisen kokemukset rakentuvat antroposofiseen koulumaailmaan aktiivisesti osallistuneen äidin ja isän asenteiden myötä. Vallitsevana on näkemys, että asiat eivät tapahdu, jos niihin ei itse vaikuta tai jos niitä ei itse tee. Pääasiaksi nousee *tekeminen*, puhumisen sijaan. Vanhemmat ovat ikään kuin opettaneet kädestä pitäen, miten asioita saa tehdyksi.

”Tota...osallistumistavan juuret tulee varmaan ihan sieltä oikeestaan ihan koulumaailmasta. - - ja se on ollu sellanen, että vanhempia myöten aika tiiviiks hitsattu porukka, että vanhemmat on tehny hirveen paljon...ku se on niinku vanhempien rahotuksen varassa suurelta osin. - - se on ollu näkyvää se työ, mitä vanhemmat siellä tekee. - - sieltä varmaan, siitä historiasta se ajatus, et asiat pitää tehdä itse, että ne saa tapahtumaan.”

Yhteisöllisyys ja keskinäinen tuttuus näyttäytyvät Laurin koulumaailmassa merkittävänä asioina. Tutustumisen ja yhdessä tekeminen haastavat siis kiinnostukseen muita ihmisiä kohtaan. Sosiaalisuuden aste on korkeampi kuin 'tavallisessa' koulumaailmassa.

”Mä tunsin huomattavan suuren osuuden kouluni vanhemmista, mitä ei ehkä voi sanoa kovin monessa muussa - - koulussa.”

Laurin lähdettyä lapsuuden perheestään opiskelemaan oma aktiivisuus ei heti käynnisty. Oman osallistumisidentiteetin rakentuminen, kaiken muun identiteetin rakentumisen ohella, vie aikaa. Vaikka lapsuuden perhe on ollut tekevä ja osallistuva, ei siis ole ilmeistä, että oma aktiivisuus jatkuisi siitä samanlaisena. Oma suhde lapsuuden osallistumiseen täytyy 'asentaa' uudelleen.

”[o]piskeluaikana - - kaikki vaikuttaminen, tämmönen ympäristön asioihin vaikuttaminen, on ollu - - omalla kohalla varsin vähäistä. Mä en oo ollu missää opiskelijajärjestöissä mukana, et silloin se ollu ihan - - oman elämän rakentamista.”

Laurin lapsuuden osallistumismaailma on täynnä sosiaalisuutta ja yhdessä tekemistä. Mallioppiminen voisi kuvata Laurin asioiden sisäistämistä. Laurin lapsuuden osallistumistarina ei näyttäytyä staattisena ja lukkoon lyötynä, vaan osallistumista voisi kuvata *dynaamisena tilana*, toistuvana sarjana erilaisia pieniä tapahtumia, joihin keksitään luovia ratkaisuja. Toisaalta Laurin lapsuuden osallistumista voisi kuvata myös *jatkuvana pienten muutosten sarjana*, jossa ei erotu isoja käännekohtia, vaan kokonaisuus rakentuu alati muuttuvasta polusta, jossa suuntaa etsitään aina uudelleen.

AIKUISUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Lauri erottaa aikuisuuden osallistumisensa kolmeen lohkoon: perinteiseen vaikuttamiseen, koulu- maailmassa toimimiseen ja median parissa työskentelyyn. Hän määrittelee oman perinteisen osallistumisensa tapahtuvan äänestämällä ja tukemalla järjestöjä. Perinteinen osallistuminen näyttäytyy *tilana*, jossa ei erotu muutoskohtia. Oma tapa osallistua 'vain' äänestämällä herättää Laurissa huvittuneisuutta. Tämän voidaan katsoa kytkeytyvän siihen, ettei Lauri arvosta suuresti perinteisen osallistumisen muotoja. Äänestämisen motiiveja Lauri ei aukaise. Laurin lapsuuden kontekstia ajatellen voisi tulkita, että äänestämisen ei välttämättä liittyisi dynaamiseen, itse tekemisen kenttään. Toisaalta taas lapsuuden koulumuodon tavoitteena on ollut kehittää vapautteen, vastuuseen sekä ajattelun, tunteen ja tahdonyhteistoimintaan (Taskinen 2004: 55-57.) Tähän kontekstiin voi hyvin istua myös äänestämisen.

”Aahh...[vaikuttaminen] kyllä on tahtonu jäädä sitte lähinnä - - tonne äänestämisen (naurua) - - puolelle.”

Perinteiseen vaikuttamiseen Lauri laskee myös aloitteiden tekemisen. Huvittuneisuus nousee jälleen esiin puhuttaessa aloitteiden vaikuttavuudesta Tämä viittaa edellä mainittuun tulkintaan siitä, että

nämä ovat osallistumisen muotoja, joita Lauri ei arvosta. Mukaan tulee nyt myös selkeää kritiikkiä. Huvittuneisuus saattaa selittyä kyynisyydellä. Aloitteen hallinnollinen polku ja siinä tapahtuva toimijuuden katkeaminen eivät istu Laurin oppimaan itse tekemiseen ja aikaan saamiseen.

”[a]lote on sinällään ihan hyvä esimerkki, et ku se kuvaa (naurahtaa) aika selvästi, et sen yhteisön rooli loppuu siihen alotteen tekemiseen - - aika pitkälle ja sit se jää niinku hallinnon tehtäväksi päättää, että kyllä vai ei. Sit jos kyllä, ni jää edelleen hallinnon tehtäväksi toteuttaa. Se on mun mielestä vähän ongelmallinen. Siinä katkee toimijuus. Se pitää luovuttaa kokonaan pois.”

Aloitteisiin liittyvää epäselvää vaihetta, joka edeltää valtuustoon viemistä, Lauri kuvaa ’omistajuuden puutteena’. Tähän liittyy eittämättä paljon julkisuudessa ollut termi ’ pallottelu’, jossa asioita kierrätetään viranhaltijalta toiselle, koska vastuualueet ja asioiden käsittelypolut ovat keskustelematta, sopimatta ja kirjaamatta. Asiakkaan/kuntalaisen/asukkaan kohdalla tämä tarkoittaa luukulta toiselle kulkemista.

”[k]un keskusteleet jonkun ihmisen kanssa siitä asiasta, miten tää edetään, ni - - se keskustelu päättyy siihen, että saat ohjeen keskustella jonkun toisen ihmisen kanssa. Ja sit nää lähtee helposti myöski kiertämään niinku kehää, et - - hallintorakenteissa ei ole ollu edes sellaista menettelytapaa, joka olisi voinut osoittaa tämän asian omistajuuden jollekin taholle. Eli kaikki henkilöt, joitten kanssa on keskusteltu, jotka on edustanu jotain tiettyä osaa siitä instanssista, on ollu sitä mieltä, että tää ei ainakaan kuulu heidän omistukseensa, vaan tuon toisen osan kuuluisi ratkaista tätä tai ottaa tähän kantaa.”

Asioiden siirtäminen viranhaltijalta toiselle on Laurin mukaan myös hallinnon tapa sanoa asioille ’ei’. Tämä saa aikaan Laurissa sen, että hän ennen pitkää luovuttaa. Tätä hallinnon kiertelevää ei-vastausta vastaan Laurilla ei ole aseita.

”Kyl mää oon henkilökohtasesti kokenu tän niinku tapana sanoa, että ei kiitos. Ainaki yritysmaailmassa toi tarkoittaa aika pitkälle sitä. Jos asia palautetaan esimieheltä alaisen - - päätettäväksi, kun se ensin tullut sieltä alaiselta sinne esimiehelle, nin kyllähän se käytännössä tarkoittaa sitä, että tää oli varmaan tässä (naurua).”

jolloin

”Noo...on kyllä niinku pienen pyristelyn ja parin yrityksen jälkeen pudonnu hanskat tiskiin.”

Tämän kiertelevän tavan sijaan Lauri toivoo hallinnolta selkeyttä vastuun määrittelyssä niin, että hän kuntalaisena ei joudu itse käymään selvittämässä vastuun rajoja. Hän peräänkuuluttaa siis polkuja, jotka ovat jo etukäteen määriteltä. Kyse on hänen mukaansa myös organisaation vastuun ottamista omista toimistaan. Jos asiat jäävät pyörimään hallinnon rattaisiin ja ajautuvat viranhaltijalta toiselle ilman selkeää päätöstä ja siitä tiedottamista, Lauri kokee, että kuntalaisen panosta aliarvostetaan ja hänen prosessiaan mitätöidään.

”[m]ä olisin tota noinni kaivannu siihen - - sellasen selkeyden, että - - missä rajoissa se kuuluu tonne päätettäväksi ja sit - - ikään kuin lupauksen siitä, että...ei niin, että minut ohjataan ottamaan yhteys takaisin sinne alemmalle tasolle, vaan ylemmältä tasolta lupauksen, että tämä tulee sinulle takaisin tuota kautta, et ikään kuin organisaation sisäisen ohjauksen kautta.”

jolloin

”Jotenki se, että asiat jätetään pyörimään sillä lailla, ettei tota noin tule edes kunnollista - - päätöstä - - että se nyt on ei ja sillä on nämä ja nämä perusteet, ni se on suorastaan loukkaavaa.”

Kunnan hallinnon selkeä käsittelypolku, päätöksenteko ja perusteista tiedottaminen toimivat osallistumisen uusintajina ja edesauttavat innovatiivisen kierron löytymistä. Kuntalaiset toimivat tässä luovana voimavarana, joka tuottaa jatkuvasti uusia ratkaisumalleja, joista hallinto seuloo parhaat toteutettaviksi.

”Tehä päätös ja vapauttaa taas sitte tavallaan se yhteisö viemään sitä asiaa eteenpäin.”

Toimijuuden katkeamisen ja omistajuuden puuttumisen lisäksi Lauri kokee ongelmallisena erilaiset tasot, jotka liittyvät intresseihin. Tasot eivät ’keskustele’ keskenään. Aloitteen tekijöiden intohimolla valmistelemaat asiat joutuvat hallinnon intohimottomaan koneistoon, jossa asiat päätetään pureskelematta. Asiat saattavat hautautua muiden asioiden alle ja hiljaa kuolla seurannan puutteessa.

”Yhteisö, joka on - - hyvin - - yksilörakenteinen, siel ei oo välttämättä niinku hierarkista rakennetta, vaan siel on niinku yksilöitä, - - jotka oman inhohimonsa perusteella ajaa asioita yhteisön sisällä. Ja sitte, ku toisella puolella onki yhtäkkiä - - instanssi, - - joka voi koostua yksilöistä, joilla ei ole minkään näköstä henkilökohtasta suhdetta asiaan, jota ne hoitaa, ni sen jälkeen se seuranta ja vaikuttaminen siihen asiaan - - on helposti hiukan monimutkasta.”

Lauri pohtii itselle tärkeiden järjestöjen tukemisen asettumista varsinaiseen osallistumiseen. Hän kokee järjestöjen tukemisen olevan perinteistä passiivista osallistumista. Tietoiset valinnat itselle tärkeiden järjestöjen kannattamisesta istuvat hyvin Laurin lapsuuden maisemaan ja eettisen identiteetin rakentumiseen. Hänen voisi kuitenkin ajatella toimivan järjestössä aktiivisesti, mutta tätä tietä hän ei ole valinnut.

”[e]mmä oo sillä lailla aktiivisesti ollu - - muussa toiminnassa, jossei nyt sitte tiettyjä järjestöjä, rahallista tukemista, oteta lukuun. Sit se niinku tää NGO -puoli [kansalaisjärjestöt], joka...mä en oo aktiivisesti toiminu missään järjestössä, mut taloudellisella puolella, niitten puolella.”

Koulumaailmassa vaikuttamisen tarina jatkuu Laurin kohdalla oman etsikkoajan jälkeen siitä, mihin se lapsuudessa jäi. Tuttu toimintatapa aktivoituu ja polku löytyy heti uudelleen, vaikka välissä on ollut vuosia. *Muutoksena* on se, että Lauri itse on nyt vanhemman paikalla ja näyttää esimerkkiä omille lapsilleen.

”[k]u on asettunu - - ja - - nähny asioita ja kattonu sitä koulun touhua, ni se on - - ollu hirveen luonteva tapa lähteä tekemään tavallaan sitä lasten lähiympäristöä - - yhdistyksen toiminnan kautta. Ja siel on aika hyvin - - mun mielest näkyy se sama, että asiat tapahtuu sitä myötä, kun ne itse teet.”

Lauri toimii yhteisöllisyyden rakentajana ja sosiaalisen kentän luojana. Rakentajan rooli on ollut ajoittain työlästä, mutta tuottanut Laurin mukaan sellaisen sosiaalisuuden asteen, jossa muita lasten vanhempia on ainakin kertaalleen tavattu.

No kyllä tossa - - on aika tiivistä touhua, kun sitä on itse tehty, - - siellä raahattu niitä vanhempia mukana aika paljon kaiken näköseä toimintaa, jos ei muuta niinku ainaki asiakasnäkökulmista - - yhdistyksen järjestämässä toiminnassa ollu ni, suuri osa vanhemmista. - - ainaki naamat on tuttuja.”

Lauri kokee, että prosessi, jossa on muiden vanhempien kanssa ollut mukana, on ollut osallistumisen mahdollistava. Prosessissa on syntynyt omakohtaisuus ja omistajuus, joka Laurin mukaan on edellytys osallistumiselle. Kiitos tästä kuuluu Laurin mukaan vanhempien oma-aloitteisuuden lisäksi myös kunnalle ja sen hallinnolle.

”[t]ää [kouluhanke] ni on ollu semmonen, mikä on - - kunnan hallinnon puolelta ihan kohtalaisen hyvin tuotu myöskin niinku loppukäyttäjille, et...nyt tässä tapauksessa lasten vanhemmille...tavallaan näkyväksi ja kommentoitavaksi ja koskettavaksi...et nää on tuotu siihen - - riittävän lähelle, että se tuntuu - - jossain määrin omalta...sekin hanke.”

ja

”[l]ähtökohtanen asenne ainaki siinä toiminnassa on mun mielestä on ollu varsin hyvä ja sillä lailla fiksu, että on ollu koko ajan sellanen näkymä, että sitä rakennetaan meille, meidän lapsille. Ei oo ollu sillä lailla, että se tulee jostain annettuna, että katsokaa ja ihailkaa.”

Laurin kolmas osallistumisen kenttä nousee mediasta, jonka parissa hän työskentelee. Kyse on arvo-vaikuttamisesta, joka ei tapahdu ruohonjuuritasolla, vaan ylemmissä rakenteissa. Lauri puhuu tästä osallistumisen kentästä pitkälti passiivissa, koska linjauksia tehdään ryhmissä. Median tehtävä rakentuu Laurin mukaan yksilön ja hallinnon välisen kuilun kaventamisesta.

”[m]edia-alalla pitää tapahtua - - aika iso muutos, että se elinvoima säilyy - -. Median pitää - - ottaa takasin roolinsa demokratian osana. - - ruohonjuuritasolta on niin kovin pitkä matka sinne kunnan - - hallinnon tasolle ja sitä matkaa ei mun näkemyksen mukaan voi ylittää ilman median tukea. - - mä ihan varmasti olisin mielelläni hakemassa sellasia toimintatapoja, jolla hallinto voi median kanssa yhteistyössä rakentaa esimerkiksi - - uusia toimisen tapoja ja osallistamisen tapoja.”

Laurin motiivit nousevat lapsuuden mallioppimisen pohjalta. Sisäistetty elämäntapa osallistua pitkäjänteisesti kulkee läpi koko elämäntarinan, opiskeluaikojen itsensä etsimisen aikaa lukuun ottamatta. Osallistumistapaa Lauri ei ilmeisesti ole kyseenalaistanut missään kohdassa, ellei sitten etsikkoajan 'asennusvaiheessa' sellaista ole tapahtunut. Laurin elämässä on nähtävissä perinteen eli tradition vaikutus, jossa jatkuvasti uusinnetaan hyväksi koettuna ja syvästi sisäistettyjä toimintatapoja. Näitä myös siirretään myöhemmille sukupolville. Laurin lapset oppivat *tekemisen* puhumisen sijaan ja imevät isästään mallia. On tietenkin muistettava, että kummallakin vanhemmalla on vaikutuksensa lasten elämään. Voisi kuitenkin olettaa, että osallistuva ja tekevä toimintatapa voisi olla yhteistä kummallekin vanhemmalle.

Vaikka Laurin motiivina voidaan nähdä oma perhetilanne ja omien lasten asioiden ajaminen, toiminnan motiivit ovat paljon syvemmällä. Motiivit nousevat vahvasti ideologiselta pohjalta. Laurille on tärkeää tehdä asioita jonkin isomman tavoitteen hyväksi. Tavoite hänellä on yhteisöllisyyden palauttaminen, tulevan sukupolven vastuun kasvattaminen ja rakenteiden muuttaminen niin, että nämä mahdollistuisivat.

LAURIN KOKEMUS ITSESTÄÄN OSALLISTUJANA

Laurin kokemus itsestä osallistujana on tulkittava rivien välistä. Hän puhuu pitkälti passiivissa ja kertoo mielipiteitään asioista. Hän on mielestään selkeästi kuitenkin kuntalainen, joka tekee asioita itse aktiivisesti. Osallistuminen on hänelle toimimista lähiympäristössä ja omassa yhteisössä.

"Mun mielestä tällanen poliittinen toiminta on ensisijaisesti tällasta tee se itse -toimintaa eikä niinkään, että kuntalaisen - - poliittinen rooli olisi se, että pyrkii suoraan vaikuttamaan hallintokoneistoon, vaan enemmän - - näkisin, että ihmisten tulee ottaa siitä lähiympäristöstä ja siellä tapahtuvista asioista - - itsenäisesti vastuuta ja tehdä asioita. Tää on - - se oma lähtökohta, oma näkemys."

Laurin käsitystä itsestä leimaa vastuunkanto sekä yksilönä omista tekemisistä, että yhteisössä yhteisistä asioista. Hän painottaa elämässään sitä, että jokainen pystyy vaikuttamaan asioihin. Hän kääntää katseen kuntalaisen/kansalaisen omaan vastuuseen.

"Tulee hirveen helposti semmonen ajatus, että en saa asioita tapahtumaan tässä omassa ympäristössäni, johtuu jotenkin siitä, että - - kansalaisten oma aktiivisuus on

jotenkin estetty, - - mikä nyt ei - - mun mielestä pidä paikkaansa. - - se ei ole hallinto-koneiston syy.”

Lauri on ollut aktiivisesti mukana monenlaisessa toiminnassa ja kokenut myös takapakkeja viedesään asioita eteenpäin. Hän ei vapauta kunnan hallintoa vastuusta, mutta ei myöskään suuretele sen vaikutusta asioiden eteenpäin menoon. Laurin käsityksessä kunnan hallinnosta on mukana positiivisuutta ja ymmärtäväisyyttä.

”[y]ritän opetella muistamaan, että aina ei kysymys välttämättä ole - - päättömästä hallinnon toiminnasta, et joskus voi olla kysymys ihan vaan - - kevyehkösti toteutetusta raportoinnista tai viestinnästä.”

Laurin käsitys itsestä liittyy edellistä tulkiten kärsivällisyyteen, pitkäjänteisyyteen ja haluun olla vuorovaikutuksessa jatkossakin. Lauri haluaa säilyttää kyseenalaistajan asenteen, jotta välttyisi ajautumasta *tilaan*, joka ei mahdollista *muutoksia*.

”[y]hteisöjen ongelmahan on siis se, että yksisilmäistyy helposti, etenki jos sattuu olemaan - - karismaattisia henkilöitä siinä toiminnassa mukana, ni se yhteisön sisäinen kyseenalaistaminen heikkenee ajan myötä. Se ei välttämättä katoa ja sanotaa, että sille on suuri riski, että se heikkenee ajan myötä.”

Laurin halu kyseenalaistaa näkyy muun muassa siinä, että hän arvioi kriittisesti omaa leipätyötään median parissa. Median toiminta on jäänyt ajastaan jälkeen ja ajautunut sivuraiteille. Laurin sanoista on luettavissa voimakas kytkös ja arvostus yhteisöihin ja niiden aikaansaannoksiin. Toiminta median parissa nousee tästä arvosta.

”[s]e on ehkä kovin perinteinen nyky maailman valossa, et - - kerrotaan, mitä kunnan hallinnossa on meneillään, minkälaisista asioista siellä keskustellaan ja mitä niistä ehkä aiotaan päättää ja tuodaan sitä tietoa. Toiselta puolelta kerätään ehkä sitä tietoa ja näkemystä, että mitä kansalaiset, kuntalaiset näistä asioista nyt sitten ajattelee ja nostetaan sitä näkyväksi julkaisemalla - - sitä koskevia - - tietoja.”

ja

”[h]elposti mediassa koetaan, että - - tämmösen yhteisön, etenki jos se on poliittisesti aktiivinen - - toiminnan syvällisempi tunteminen tai erittelemine ilman, että siellä on tapahtunut mitään varsinaisesti uutisarvoista - - ni on... jotenki vähän ollu pannassa. - se ei pääse siitä median objektiivisuusmuurista läpi - - ja tää on mun mielestä ollu semmonen pieni harha-askel - - asia, jota olis ehkä voinu tehdä toisin median parissa.”

Laurin toiminta sekä median parissa että koulumaailmassa rakentuvat ’metatasolta’. Toiminnan motiivit löytyvät arvoista, jotka ohjaavat käytännön valintoja. Metatason määrittelijäksi päätyvät idearikkaat, vaikutuskykyiset ja luovat ihmiset.

”[p]äädytään - - arvokeskusteluihin siitä, että minkä näköstä toimintaa oikeesti halutaan tukea, koska se - - tulee - - aika syvälle sinne, että mitkä asiat on - - vanhempien mielestä merkityksellisiä, mitä lasten pitäisi ajatella maailmasta.”

Myös valta on keskeinen vaikuttava tekijä metatason määrittelyissä. Koulun uuden opetussuunnitelman eteenpäin viemisessä aktiivisilla vanhemmilla on huomattava määrä valtaa.

”Me olemme saaneet [ehdotuksia ja perusteluita opettajilta], - - mut - - me olemme myöskin saaneet - - tuimaa kritiikkiä, jonka olemme rauhallisesti jättäneet huomiotta.”

Lauri määrittyy ja määrittää itsensä arvoilla johtajaksi. Laurin arvoina ovat yhteisöllisyys, aktiivisuus, vastuunkanto ja kriittisyys. Hänen toimintaansa leimaa kypsyy ja kehittyneet vuorovaikutuskyvyt. Hän on myös tietyllä tavalla etuoikeutetussa asemassa, koska hänellä on valtaa määrittellä asioita.

LAURIN POLIITTINEN KANSALAISUUS

Lauri määrittyy poliittisen kansalaisuuden ideaalityypiksi. On kuitenkin muistettava, että täysin toteutuakseen julkinen poliittinen kansalaisuus vaatii aina vastavuoroisuuden kunnan puolelta. Vuorovaikutteisuus kunnan kanssa avautuu Laurin kokemusten kautta. Osa kohtaamisista on Laurin mukaan vuorovaikutukseltaan toimivia, osassa taas kunta on asettanut esteitä vuorovaikutukselle. Vuorovaikutuksen karikot eivät ole kuitenkaan Lauria masentaneet eivätkä kääntäneet häntä pois osallistumisesta, vaan ennemminkin tuottaneet kunnalle pohdinnan aiheita ja parannuskohteita. Laurin poliittinen kansalaisuus rakentuu hyvän itsetunnon pohjalle.

Lauri on tyytyväinen tämän hetkiseen osallistumisen tasoonsa. Perinteinen osallistumisen aiheuttamista ajoittaisista turhaumista ja niistä seuranneesta lievästä kyynisyydestä huolimatta Lauria ei varmasti jatkossakaan estä mikään viemästä asioita eteenpäin. Perinteisten tapojen rinnalle Lauri haluaa kehittää uusia osallistumisen tapoja. Tähän hänellä on kykyä, mahdollisuuksia ja myös valtaa. Näitä kolmea tarvitaan, mikäli rakenteita halutaan muuttaa. Lauri saattaa jatkossa päätyä isoille paikoille määrittelemään suuntaviivoja – mutta vain, jos hän itse niin päättää ja haluaa. Valitseminen näyttäytyy tässä omien kykyjen ja mahdollisuuksien tunnistamisena ja myös ehkä omien voimien viisaana rajaamisena.

Laurin pysyy tiukasti *pelikentän* pistealueella. *Pallo* etenee jo alussa saadun hyvän lähtölaukauksen avulla määrätietoisesti poukkoilematta suuremmin. Vuorovaikutuksen *sysääjät* eivät muuta merkittävästi pallon suuntaa. Lauri sinkoaa *mailloilla* pallon yhä uudelleen pistealueelle. Hän on taitava *mailankäyttäjä* ja osaa töniä konetta juuri sopivalla voimalla. Lauria voisi kutsua *ykköspelaajaksi*.

4.3 Keijo katselee kättensä töitä

Keijon elämä rakentuu osallistumisen osalta lapsuuden kahdesta rinnakkaisesta tarinasta, kapinatarinasta ja sovinnaisesta tarinasta, joista sovinnainen tarina vie voiton. Kumpikin tarina voidaan nähdä yhtä vahvoina ja *muutoksena* suhteessa toiseen. Ajan kuluessa voittanut tarina muodostuu *tilaksi*, johon hävinneen tarinan elementit peilautuvat. Kapinatarina on vain häivähdys, joka näkyy elämän valinnoissa niin, että Keijo astuu tietoisesti pois valtavirrasta.

LAPSUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Lapsuudenperheellä Keijo ei näe olleen vaikutusta hänen osallistumiseensa. Vaikutteet tulevat pääsääntöisesti kodin ulkopuolelta. Keijon lapsuutta värittää muiden nuorten kanssa oleminen. Paikallisen lähiön jengi on ensimmäinen kodin ja suvun ulkopuolinen yhteisö, johon Keijo kuuluu. Sen jälkeen mukaan tulevat erilaiset järjestöt, joissa monissa on hengellinen pohja.

”Kyl se lähti jo noist jengeistä liikkeelle jo lapsena. - - jengiin kuuluttiin ja sitä myöten [kristillinen nuorisojärjestö] oli seuraava, sitte oli partio, sitte oli seurakuntanuoret jonku aikaa.”

Osallisuuden kasvu voi saada lapsuuden ja nuoruuden yhteisöissä Keijon mukaan monia suuntia. Hän on mukana poikien yhdessä tekemisissä kolttosissa, mutta niistä maksetaan aina hinta. Keijo säästyy kaupungin nuoruuden yhteisöissä pahemmilta kömmähdyksiltä. Tämä liittyy varmasti osin perheen hengelliseen taustaan ja elämäntapaan. Keijo näkee vierestä myös toisenlaisia kohtaloita.

“Mä oon lapsuuteni viettäny kaupungissa. Olen minäkin joskus nuorena poikana pannu porukan kanssa ikkunoita säpäleiks oikein kunnolla ja ...kyl me ollaan kaikesta maksettu ja oltu myös porttikiellossa tai poistumiskiellossa, mutta kyllä se siihen vaan johti sitte, että tyhmyys vaan tiivistyy siellä. Ja sitte syntyyki siinä jengissä sitte kaiken näköstä, sekä hyvää että pahaa...ja pahaa pääasiassa.”

Keijon lapsuus on hänen mielessään asettunut *tilaksi*, joka on sisältänyt paljon toimintaa ja tapahtumia. Osallistumiskokemuksia on paljon alkaen paikallisesta jengistä seurakuntanuoriin, kristilliseen järjestöön ja partioon. Jengi asettuu ikään kuin vastakkain muiden yhteisöjen kanssa. Jengielämä ja hengelliset yhteisöt (mukaan lukien tässä tapauksessa myös partio) asettuvat tässä rinnakkaisiksi, kilpailuviksi tarinoiksi. Keijon elämän kulusta voimme päätellä, että jengitarina häviää tälle hengellisiä yhteisöjä sisältävälle tarinalle.

AIKUISUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Äänestäminen on peruskanava, jolla kuntalainen voi Keijon mukaan vaikuttaa. Hän on äänestänyt aina. Äänestäminen lienee perua lapsuudenperheestä. Hän näkee tärkeänä, että äänestäminen ei tapahdu vain ’huitaisten’, vaan sisältää vastuun tutustua asioihin, joita kyseinen äänen saaja edustaa.

”Ja kyl mun täytyy sanoa, et mä en oo kertaakaan jättäny äänestämättä. Ettei oo niinku sellasta paikkaa ollu ikinä, että aina tavalla tai toisella - - halunnu äänestää ja sitte vähitellen oon tietysti oppinu tuntemaan niitä ihmisiä, joita on äänestäny. - - aina tarvitaan se oma aktiivisuus siinä, että - - sä haluat tutustua niihin ihmisiin, jotka niitä päätöksiä tekee.”

Keijon aikuisiän osallistumiskokemukset liittyvät osittain hänen pitkään uraansa yrittäjänä. Työ on ollut myös intohimo. Taiteellinen työ on vienyt moniin eri paikkoihin ja sen myötä Keijo on nähnyt

paljon ihmiskohtaloita ja kuullut lukuisia tarinoita. Sen myötä on tullut myös osallistumiskokemuksia. Keijon elämässä näkyvät edelleen lapsuuden ja nuoruuden tavoin erilaiset järjestöt ja niissä tehtävä yhteinen työ.

”Oonhan mä leijonissa ollu ja rotareissa ja vaikuttanu sitä kautta. Onhan se ollu yks tapa osallistua ja nimenomaan kerätä hyväntekeväisyyteen varoja. - - nyt vasta on niinku senioritoiminta - - tullu - - et osallistutaan kerran kuussa. Kiitos aktiivisen seiorijärjestön. Kyllä on - - hyvä porukka vetämässä siellä ja mielenkiintosisia ihmisiä.”

Osallistumisessa kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon Keijo näkee ensiarvoisen tärkeänä vuorovaikutuksen kuntalaisen ja viranhaltijoiden välillä. Vuorovaikutus ei aina ole onnistunut, vaan joskus tilanteet aktiivisen työelämän aikaan ovat olleet niin äärimmäisiä, että Keijoa naurattaa.

”[o]ltii - - kuntaan - - menossa ja - - meidän piti [tavata] muutamia ihmisiä - - , mut et oli tiedotettu sit myös kunnanjohtajalle, et [tullaan] sinne paikalle. Hän tervehti kyllä siinä, mutta hän saman tien, et hänel on toinen kokous, että hän ei voi nyt keskustella pidempään. - - että on muita kiireitä sillon, kun tullaan tekemään jotain sellasta juttua, joka koskee niinku kunnan virkamiesten asemaa tai...tai vastaavaa, niin sitte helposti liuetaan pois (nauraa hersyvästi). No, ei siinä käyny mitenkään. - - vaan heitti sitte vähän tiukemman repliikin, että - - mitä se nyt täällä sit oikeen tehdäänkään, täällä kunnan virastossa, kun täällä ei näy ketään.”

Muisto herättää Keijossa huvittuneisuutta, mutta myös selkeän kritiikin siitä, että muut ihmiset ovat toisarvoisessa asemassa kunnanjohtajaan nähden. Vaikka Keijon muistoista on aikaa, hän näkee edelleen yhtäläisyyttä tähän päivään, vaikka vuorovaikutus onkin hänen mukaansa jo parantunut.

”[p]aljon on asiat parantuneet, - - mut aina semmonen pieni - - avoimuuden puute tai se semmonen välittömän kontaktin puute - - haittaa.”

Keijo näkee kunnan toiminnan palveluna. Tämä palvelu on ei tarkoita kunnan ’palveluita’, joissa kuntalainen määrittyy asiakkaaksi, vaan ennemminkin palveluhenkisyttä, jossa tullaan pois omalta reviiriltä, luovutaan viranhaltijoiden käyttämästä kielestä ja asetutaan vuorovaikutukseen.

”[k]ylhän se on semmonen asia, täähän on palvelutehtävä tää kunnan - - virka ja niin kauan, kun sitä palvelua ei tapahdu, niin silloin kansalainen ei ole tyytyväinen (naurua). - - viranhaltijat mielellään linnottautuu niitten pykälien taakse ja - - pitää siitä yksityisyydestään huolen. - - mut se on vaikee tehtävä. Mä en ollenkaan niinku kadehdi sitä.”

Kunta ei Keijolle näyttäydy muuttumattomana ja ikuisesti samanlaisena, vaan uusia tapoja oppivana ja kyvykkäänäkin. Keinona oppia vuorovaikutusta Keijo näkee esimerkin voiman. Keijo haluaa siis uskoa hyvään, mutta kannustavan puheen takaa kuuluu tiukka kritiikki. Arvostus kuntalaista kohtaan kuuluu vuorovaikutukseen ja purkaa ylhäältä alaspäin rakentuvaa vanhaa hallinnollista kulttuuria.

”[j]os siitä joku näyttäis joskus eteen, että mitenkä se pitäis tehdä esimerkin kautta, ni se vois edesauttaa sitä, että millä tavalla jatkossakin voi - - hyvin tulla. - - kyl mun mielestä niinkun kaikki mahdollisuudet siihen on.”

mutta

”Koko koneiston rakennetta voidaan - - virtaviivaistaa. Emmä sano, että sitä poistaa pitää, vaan se - - siis että ihmiselle annetaan...ne niinku tunnustetaan ihmisiks, eikä - - hallintoalamaisiks.”

Kaikki lähtee Keijon mukaan vastavuoroisuudesta ja vuorovaikutuksesta. Näihin kuuluu ajatus siitä, että sitä mitä itse kylvää, sitä myös saa takaisin. Keijo puhuu siis myös samalla *tasa-arvoisuudesta* kuntalaisen ja viranhaltijoiden välillä. Tasa-arvo mahdollistaa keskustelevan kulttuurin, jossa myös kuntalainen oppii.

”[s]e, mitä sä - - haluat, et sulle lähetetään, niin semmonen palaute tulee mullekin sitte aina. Eli, et jos mä lähetän myönteisen viestin, kyl se on sit myönteinen se takasin tuleva viesti myös. - - Jos sulla on vuorovaikutussuhde - -, niin aina syntyy keskustelu siitä, et onks tää toimiva vai eiks. Sit ei jyrätä koskaan. Tätä mä niinkun haen sillä vuorovaikutuksella, koska sil taval me kyetään kasvattamaan yhteisö ylöspäin.- - aina, kun päästään - - tasavertaiseen asemaan, ni kiva on olla.”

Perusedellytyksenä vastavuoroisuudelle ja vuorovaikutukselle on Keijon mukaan jo lapsuudessa ja nuoruudessa opitut kohteliaan käyttäytymisen alkeet ja positiivinen asenne muita kohtaan. Positiivisuus ja eteenpäin pyrkivyyks kunnassa nostavat kuntalaisen mielialaa.

”Totta kai siinä täytyy olla kansalaistaitoa, - - meille jokaiselle opetetaan koulussa jo, että täytyy sanoa päivää ja hymyillä ja - - siitähän se lähtee, et meil on aito vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa. - - asiat on ehkä erilaisia, - - mut et ihmiset täytys mun mielestä suhtautua - - myönteisesti toinen toisiinsa.”

ja

”[a]ina voi parantaa niitä toimia, - - joissa - - tää positiivisuus lähtee kasvamaan energiaksi. Siis että - - tää kumuloituu uusiin haasteisiin ja uusiin tavoitteisiin. Siis se semmonen, et meil on niinku plusmerkki koko aika toiminnoissa eikä sitä, että vaikka leikataan, ni tulee tällänen negatiivinen maailma. Sitä ei sais tulla ollenkaan, vaan nähdään se aina mahdollisuudeksi parempaan.”

Vuorovaikutukseen kuuluu kunnan puolelta olennaisena osana avoin tiedottaminen asioista. Väylä tulee olla auki myös kuntalaista varten. Myös hänen tulee saada ’tiedottaa’ kunnalle, miten hän asiat kokee. Kaksisuuntainen tiedottamisen väylä avaa mahdollisuuden siis myös kuntalaisen kritiikille. Keijon mukaan pelko kritiikistä voi kunnan puolelta tukkia tiedotusväyliä.

”Se [tiedotus] on mun mielestä a ja o, koska siitä tulee sitte palautetta sinne kunnan päässä, mut jos kunnan - - päättäjät - - pelkäävät kuntalaisia (naurahdus), niin tämä on mun mielestä vakava asia. - - avoimuus tässä tiedottamisessa ja avoin palautteen ottaminen molemmin puolin on a ja o.”

Keijon suhde osallistumiseen, kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon määrittyy pitkälti *tilana*, jossa on kuitenkin mahdollisuus muutokseen. Keijon mieli on auki uudentalaisille osallistumiskokemuksille. Hän kaipaa vuorovaikutusta, vastavuoroisuutta ja tasa-arvoisuutta kuntalaisena ja toivo kunnan panostavan jatkossa näihin.

Osallistumismotiiviksi aikuisiällä nousee halu vaikuttaa taiteen avulla ihmisten mieliin. Keijon taiteeseen liittyy osittain halu nostaa esiin syrjään jääviä tarinoita ja suuren yleisön mielellään unohtamia tarinoita. Keijo siis ottaa kantaa yhteiskunnan kipupisteisiin omassa työssään. Halu vaikuttaa ihmisten mieliin saattaa nousta kapinasta vallitsevaa arvomaailmaa kohtaan. Tämä tulkinta istuisi hyvin myös lapsuuden kahden tarinan kilpailuun. Siellähän jengitarina hävisi kilpailun. Voidaanko siis todeta, että jonkinasteinen kapina on jatkunut, mutta muuttanut vain muotoaan ja jalostunut yhteiskuntaa rakentavaksi kritiikiksi? Toisaalta taas taiteen ollessa leipätyö se muuttuu idealismista realismiksi.

Osallistuminen järjestötoimintaan ei sisällä syvempää motiivia. Järjestöt näyttäytyvät vain keinoina isomman tavoitteen saavuttamiseksi. Halu auttaa ihmisiä konkretisoituu järjestökentällä. Järjestötoiminta tuottaa myös huvia, iloa ja kohtaamisia arkielämään, jossa Keijo viihtyy pääsääntöisesti tehden omia, häntä kiinnostavia asioita.

KEIJON KÄSITYS ITSESTÄÄN OSALLISTUJANA

Keijo kokee, ettei paljoa ole osallistunut kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Työ on vienyt kaiken ajan. Aktiiviyöuran jäätyä taakse hän edelleenkin saa iloa ja tyydytystä työstään. Työ on samalla harrastus. Keijo vetäytyy mielellään itselleen tärkeään, omaan maailmaansa. Silloin tällöin Keijo kuitenkin käy kunnan tilaisuuksissa, mutta isompaa tarvetta osallistua hänellä ei ole.

”[e]i me mitään hirveen suuria osallistujia olla, - - työ on vaatinu aika paljon aikaa ja energiaa. - - Mä en nyt enää niin kauheesti kiinnostukaan niin monesta asiasta, että osallistusin. Mul on harrastusta - - niin paljon omasta takaa, että - - mä en sil taval enää - - kauheesti kiinnostu tämmösest toiminnallisesta maailmasta. - - mä oon niin paljon kokenu erilaisia asioita - - ja - - nähny paljon asioita.”

Kunnan perustoiminnot ovat Keijon mukaan sellaisia, joihin ei kuntalaisen aktiivista osallistumista tarvita. Kuntalainen osallistuu näihin maksamalla veronsa ja saa palveluna kunnan perustoiminnot. Keijo ei siis halua vaivata mieltää asioilla, jotka hänen mielestään eivät kuulu hänen vastuulleen.

”[n]e toimet, jotka on - - kunnan harteilla - - toimis ilman, että siihen täytyy hirveesti - - kuntalaisen - - vaikuttaa. Et se on niinku semmonen automaatio, - - tämmönen maasiina, jonka pitäis olla kondiksessa koko ajan. Kuntalainen panee paukkunsa siihen, et se maksaa verot.”

Keijo ei miellä itseään äänekkääksi asioiden puolesta puhujaksi, vaan ennemminkin yhdessä kehittäjäksi. Mahdollisuudet ja välineet ovat pitkän työuran aikana kehittyneet ja niitä on tullut elämän aikana käytettyä. Keijon suurin panos osallistujana on käytetty työuran aikana ja enää ei niinkään ole tarvetta vaikuttaa asioihin.

”Mä oon perustyytyväinen. Mä en oo koskaan ollu niinkun barrikadeille nousija, mutta olen valmis kyllä kehittämään ja mulla on keinoja kehittää asioita ja työkaluja kehittää asioita. Ja tekemällä aktiivisesti sellasia töitä ite, jotka...mulla nyt on ollu mahdollisuus vaikuttaa [median] kautta asioihin niinku omalla pienellä osuudellani siinä.”

Keijo määrittää itseään ja samalla muita kuntalaisia 'hallintoalamaisiksi' suhteessa ylimpiin viranhaltijoihin. Käskyt tulevat ylemmältä taholta ja hallintoalamaiselta puuttuvat vaikuttamisen mahdollisuudet. Itsensä määrittelemisen hallintoalamaisena viittaa tarpeeseen olla vuorovaikutuksessa, saada tasa-arvoista kohtelua ja olla vastavuoroisessa suhteessa kunnan päättäjiin ja viranhaltijoihin. Kokemukset edellä mainituista herättävät Keijossa sarkasmia tai kyynisyyttä. Hän ei siis näe kunnan näihin täysin pystyvän. Myös suhde ikään vilahtaa rivien välissä. Ikääntynyt kuntalainen häviää kuntalaisten massaan ja lakkaa kiinnostamasta kuntaa.

”No se on justiin sitä, ettei meillä ole paljon vaikutusmahdollisuutta, et me ollaan hallintoalamaisia. - - hallinto on aina ylhäällä ja siin on tää kerros. - - hallintoalamainen kokee sen, et meidät kutsutaan jonnekin, niin tulee tämmönen arvostus siitä, että sä olet olemassa. Ja sehän on ihmiselle kaikkein tärkein asia, et sä oot olemassa, et sä et ole vaan numero jossakin tilastossa.”

Monenlaiset kokemukset ja ihmiskohtalot, joita vastaan on tullut, ovat jättäneet jälkensä Keijoon. Keijo vetäytyy mielellään omaan tilaansa, jossa tärkeiksi asioiksi nousevat työhön ja samalla harrastukseen liittyvät asiat. Suhtautumista yhteiskunnalliseen osallistumiseen määrittää valikoivuus ja lievä kiinnostus. Luontainen taipumus suhtautua ihmisiin ystävällisesti ja kiinnostuneesti vetää häntä sosiaalisiin tilanteisiin. Rikas elämäkokemus saattaa aiheuttaa sen, että kiinnostuksen taso hieman

laskee ja valkoiva suhtautuminen lisääntyy. Myös jonkinlaista asettumista elämän suvantovaiheeseen on havaittavissa. Ikääntyminen ja elämän koko kirjon näkeminen työn kautta selittänevät tätä vaikutelmaa.

Keijo jakaa kunnan ja kuntalaisen vastuut selkeästi. Kunnan tehtävänä on tuottaa kuntalaisen verorahoille vastineita palveluiden muodossa. Tämän lisäksi kunnalla tulee olla palveluasennetta ja kykyä lähestyä kuntalaista. Keijo ei ole kiinnostunut kunnan tehtävistä, koska ne eivät kuulu hänen mielestään kuntalaisen mietittäviksi.

Keijon motiiveja voidaan katsoa kapean tai laajan kehysten läpi. Kapea kehys rajautuu kiinnostukseen ja aktiiviseen toimintaan kunnan asioissa. Laaja kehys taas aukaisee osallistumiseen ja kunnan asioihin vaikuttamiseen näkökulman, jossa osallistuminen realisoituu taiteen avulla vaikuttamalla katsojan/kuulijan/kokijan asenteisiin ja tunteisiin. Jos etsimme motiiveja kapean kehysten läpi, voidaan todeta, että Keijon kiinnostus on laimeaa. Aktiiviset toimet nousevat joko välttämättömyydestä hoitaa asioita, jotka kuuluvat hänen mukaansa kunnan itsensä hoidettaviksi ja joita kunta ei kuitenkaan hoida tai sitten tarpeesta aika ajoin olla kevyessä vuorovaikutuksessa suuremman joukon kanssa. Jos katsomme Keijon motiiveja leveämmän kehysten kautta, motiiveiksi nousevat intohimo ihmisiin, huolenpito heistä ja yhteiskunnan vääristymien esille nostaminen ja niihin vaikuttaminen. Keijo liikkuu tässä pitkälti meta-tasolla; osallistumisfoorumi rakentuu taiteesta, sen pysyvyydestä ja vaikuttavuudesta.

Kyynisyys nousee mielenkiintoiseksi asiaksi motiiveja etsittäessä. Kyynisyys voidaan liittää toivon puutteeseen. Jos ihminen tulee kyyniseksi, hänen voidaan siis katsoa jossain määrin menettäneen toivonsa kyseessä olevaan asiaan. Keijon kohdalla on näkyvissä ristiriitaa. Puheessa on paljon positii-visuutta, toivon korostamista ja uusien mahdollisuuksien tiedostamista, mutta samalla puheessa kunnasta on aistittavissa kyynisyyttä. Onko niin, että Keijo haluaa tietoisesti puhua pois kyynisyyttään tässä täysin kuitenkin onnistumatta?

Toivon heikentyminen on siis hyvin voimakas motiivi, joka eittämättä kääntää pois osallistumisesta. Toivon heikentymisen ollessa osittaista ihminen ikään kuin kääntyy puoliaksi pois jääden kuitenkin odottamaan, josko jotain toivoa herättävää tapahtuisi. Vastavuoroisuuden periaatteen mukaisesti kuntalainen tekee oman osansa toivonsa herättämisessä. Toivon herättämiseen kuntalainen voi käyttää avoimuutta, lapsenomaisuutta ja uteliaisuutta, jonkinlaista hyvää naiiviutta. Tällaisen asenteen löytyminen kuitenkin lienee työlästä, jos vastassa on monien vuosikymmenien kokemukset, jotka ovat

Mari mieltää osallistumisensa nousevan vain pieneltä osin lapsuudesta. Merkittävimmit sieltä nousevat äänestäminen kansalaisvelvollisuutena ja isovanhemman 'poliittinen puhe', joka ei Maria lapsena kiinnostanut, mutta jonka hän kuitenkin näkee osaltaan ohjanneen hänen osallistumistaan. Koti ei muutoin ollut aktiivinen osallistumaan kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon.

”[a]ina on ollu kotona, et äänestää pitää ja aina on vanhemmat menny vaaliuurnille, ku on ollu mahollisuus, mutta siihen se on sit jääny. - - vaari - - on aina puhunu - - politiikasta. - - se siitä ollu mielenkiintosta ja sitte se on siitä ehkä jollain tavalla kuitenkin ehkä tarttunu, vaikei se ehkä nyt nuorempana kiinnostanukkaa.”

Yläasteella opettaja nousee esikuvaksi ja auktoriteetiksi ja Marin osallistumisen merkittävimmit vaikuttajaksi. *Muutos* näkyy havahtumisena yhteiskuntaan. Opettaja osaa puhua asioista kiinnostavasti ja saa Marin innostumaan. Oma osallisuus asioihin aukeaa.

”[y]hteiskuntaoppien tunneilta - - opettaja sai - - luotuu sellassen kipinän - - et hei tähän onkin aika mielenkiintonen ja aika tärkeä asia, et tähän pystyy oikeesti ite vaikuttaa, koska sitä ennen ei hirveesti oo koulun puolesta tullu tietoo, mutta sitten on ollu vaan sellanen käsitys, että noo...valtio on vaan se joku iso juttu ja kuntakin on vähän sellanen epämääräinen. Et on jotain virkamiehiä ja tällänen ja sitte, ku tajus, että ei se ihan silleen mee, tuli sellai, et itsekin voisin olla osa.”

Lukiossa Marin oltua jo opiskelijakunnassa tulee päätös lukion lakkauttamisesta. Nuorten vaikuttajaryhmään tarvitaan lukiosta edustaja. Mari 'ajautuu' edustajaksi, koska kukaan muu ei pestiä halua. Tilanteeseen vaikuttaa Marin yläastekokemus ja opiskelijakunnassa toimiminen. Yläasteella tapahtunut *muutos* jatkuu nyt saavutettuna *tilana*.

”[k]eväällä [oli] päätetty kunnan puolesta, että - - lukio lakkautetaan. Ei ollu hirveen positiivisia fiiliksiä kuntaa kohtaan siinä vaiheessa. Sitte mä nyt olin aino, kuka sitte uhrautu lähtemään tähän ja mä oon kuitenkin jääny tälle tielle.”

Marin kohdalla koulun ja opettajan merkitys osallistumisidentiteetin rakentumiseen on ilmeinen. Opettaja on onnistunut työssään erinomaisesti kyettyään herättämään oppilaassaan yhteiskunnallisen

kiinnostuksen ja oivalluksen oman panoksen vaikuttavuudessa kunnan asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Marin kohdalla maaperäkin on varmasti ollut suotuisa. Oppilaan kuunteleva asenne ja kiinnostus oppia keskustelutaitoja innostaa opettajaa antamaan parhaansa.

AIKUISUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Mari mieltää osallistumisen selkeästi edustukselliseksi osallistumiseksi. Edustuksellinen demokratia on osa Marin arkipäivää ja Mari on lujasti kiinnittynyt siihen. Osallistuminen on rakentunut nuorten vaikuttajaryhmän kautta ja osallistumista ja ryhmässä toimimista on vaikea erottaa toisistaan. Koulutustakin on jo ollut ja Mari on ajettu sisään vaikuttamiseen. Hän on oppinut kokouskäyttäytymistä ja poliittista puhumista. Vaikuttajaryhmän edustajana hän on istunut myös lukuisissa kokouksissa. Korkea kynnyks kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon on hävinnyt osallistumisen myötä. Kunnanvaltuutetut ja viranhaltijat eivät ole enää jalustalla vaan muuttuneet Marin mielessä tavalliseksi ihmisiksi, joita uskalletaan lähestyä. Edustuksellisen demokratian rakenne on selvinnyt ja Mari on myös löytänyt kohdan, jossa voi vaikuttaa.

”[s]iel [valtuustossa] on ihan tavallisia isiä ja äitejä ja työntekijöitä ja ketkä niinku sitten päättää asioista. - - vasta sillee tajunnu, että noi valtuutetut tavallaan tekee niinkun niitä arvovalintoja ja sitte virkamiehet niitä käytännön asioita ja mihin tässä kohtaa pystyy vaikuttamaan. - - se [kunta] on tavallaan pudonnu sieltä jalustalta paljon lähemmäs ihmistä. - - siellä on - - se puheoikeus, että saa sitten sinne väliin pistettyä, että elkää nyt päättäkö mejän [nuorten] puolesta tälläisiä asioita meiltä kysymättä.”

Koulumaailmassa ei opeteta Marin mukaan osallistumaan eikä kertomaan aktiivisesti omia mielipiteitä. Arkuus tuoda esille omia mielipiteitä johtuu Marin mukaan harjaantumisen puutteesta ja jonkinlaisesta vieraudesta. Oppilaat ja opettajat eivät ole tasa-arvoisessa suhteessa. Keskustelutaito ja omien mielipiteiden perustelemisen taito edellyttävät suhdetta, jossa toinen ei ole ylempänä. Mari kuvaa siis opettajien auktoriteettiasemaa, johon liittyy myös holhoamisen elementti. Vahva polku-riippuvuus tuntuu myös vaivaavan koulumaailmaa huolimatta uusista opetussuunnitelmista.

”[k]oulumaailmassa, varsinki just vielä yläkoulussa, ni se opetustyyli on sellanen, että nuoret oikeesti vaan istuu ja opettajat tosi paljon vielä huolehtii. - - oppilaalla ei oo - - omaa vastuuta juuri ollenkaan. Ja sitte se tulee just sieltä ylhäältä päin se tieto. Ni

*tällästen nuorten on sitte tosi hankala mennä - - aikuisille silleen, että kuunnelkaa mi-
nua, koska sitte on tullu se sellanen, että aikuisia pitää kuunnella, sieltä koulusta, ja
tällänen. Et siinä on hankala se asetelma.”*

Marin mukaan nuorten vaikuttajaryhmä ei ole vielä löytänyt muotoaan, vaikka on ollut kasassa jo monia vuosia. Syynä vakiintumattomuuteen on Marin mukaan eri toimielinten aikataulujen yhteensopimattomuus. Esityslistat saapuvat ajallaan kunnan hallintosäännön mukaisesti, mutta nuoret eivät ole ratkaisseet omaa kokoontumisryhtiään suhteessa kokouksiin. Oma-aloitteisuuden kehittyminen vaatii aikaa, kun taustalla on kokemus koulusta, jossa opettaja kantaa vastuun ja huolehtii lapsesta. Taustalla voidaan olettaa olevan myös vaikeus aloittaa keskustelua yhteisen mielipiteen löytymiseksi. Vaikka nuorten oma keskustelukulttuuri on vahva, se ei tässä tilanteessa tunnu kantavan, kun keskustelun kohteena on kunnan ja kuntalaisten asia. Nuorilla on kykyjä ja taitoa, mutta ne kehittyvät vasta tilanteiden näyttäytyessä useamman kerran.

*”[m]eillä tää nuorisovaltuusto on vähän tälläin takkuileva, että näitä yhteisiä kantoja
ei olla muodostettu etukäteen. Mehän ollaan siis nää esityslistat saatu joku viikkoa
ennen sitä - - kokousta ja meillä on vaan kerran kuukaudessa [nuorten vaikuttajaryh-
män] kokous, ni ne ei oo aina menny ihan sellai, et ois saatu se kanta sinne. - - Näin
mä sen nään, et se on vielä sellasta harjottelua ja hakee muotoaan.”*

Nuorten vaikuttajaryhmä on saanut apua kunnalta istuttaakseen oman ryhmänsä kunnan päätöksente-
tekojärjestelmään. Nuorten vaikuttajaryhmän jäsenet ovat saaneet koulutusta kunnan päätöksente-
osta. Oma-aloitteisuus osallistua niihin on ollut Marin mukaan ilmeisen tahmeaa tai innostus laimeaa.

*”[k]unnan puolesta [on] tarjottu koulutuksia - - tai siis me mentiin tämmöseen - - liiton
koulutukseen mukaan, koska kunnasta meitä siihen patisteltiin.”*

Kunnassa on myös nimetyt kummivaltuutetut nuorten tukena. Vuorovaikutus ei kuitenkaan toimi
Marin odottamalla tavalla. Vapamuotoisissa yhteisesti sovituisissa kohtaamisissa tehtävään valitut
valtuutetut hoitavat korrektisti velvollisuutensa, mutta kohtaaminen puuttuu. Nuorten vaikuttajaryh-
män edustaja jää vielä ikään kuin kuunteluoppilaaksi. Nuorten edustajia ei ehkä eroteta tavallisista
kuntalaisista eikä heidän ’päättäjyyttä’ ole vielä löydetty. Valtuutetut ehkä lähestyvät nuorten edus-
tajia traditionaalisella edustuksellisen demokratian tavalla: valtuutettu asettuu kuntalaisten eteen ja

kertoo kunnassa meneillään olevista asioista ja odottaa sen jälkeen kuntalaisten kysymyksiä. Nuoret joutuvat Marin mukaan siis pitkälti yksin ratkomaan asioita, joista heillä ei ole rutiinia.

”[kummivaltuutettujen] tehtävä on sitte niinkun kertoo näistä lautakuntatyöskentelyistä ja sieltä vähän terveisiä ja - - ne tavallaan niinku mejän linkkinä. - - Niiltä sitte pitäis saada sellasta ohjeistusta ja tietoa, mutta - - ku tää on aika vapaamuotosta, ni sitte siinä ei välttämättä - - muodostu - - kanssakäymistä näitten kummivaltuutettujen kanssa. Et se on vähän - - jämähtänyttä, että - - ne käy välillä mejän kokouksissa istumassa ja vähän kertoo kuulumisia, mutta - - aito vuorovaikutus ei välttämättä välity.”

Mari kaipaa yhteisistä tapaamisista enemmän keskustelua kuin yksipuolista monologia. Esiin tulee tasa-arvon toive aikuisten spesifissä maailmassa, jota kunnan asioiden valmistelu ja päätöksenteko tässä edustaa. Nuori on selkeästi kuitenkin neuvojen ja avun tarpeessa. Hän on yhtä aikaa lapsi ja aikuinen.

”[p]uolin ja toisin kerrotas, että mitä halutaan ja mitä on meneillään ja miten vois sitte vielä toimia.”

Nuoret ovat ratkaisseet asioita omalla tavallaan, joka poikkeaa byrokraattisesta asioiden valmistelurytmistä. Kun aikatauluja ei ole kyetty muokkaamaan paremmin yhteen sopiviksi eikä yhteisiä kannanottoja laatimaan, niin yksilöille on annettu paljon valtaa miettiä itse omia kantojaan ja tuoda ne esille. Yksilöillä on tällöin myös paljon vastuuta, joka vaikeuttaa tehtävää ja saattaa pelottaa; yksin omasta puolesta puhuminen on vaikeaa. On oltava persoonaltaan rohkea ja omata itsevarmuutta, jotta selviää aikuisten maailmassa, heille tutulla kentällä. Jos rohkeutta ei ole vielä kehittynyt, tuloksena saattaa olla kuunteluoppilaan asema jatkossakin. Toisaalta, Marin mukaan, puhumisen painetta on pyritty vähentämään sillä, että pelkkä paikalla olokin toistaiseksi riittää.

”Mutta sitte on just annettu - - mejän edustajille - - ni aika paljon sellasia valtuuksia, että voi sitte jotakin sanoa. - - just se, että siellä on joku nuori, niin se on tällä hetkellä se mejän sellanen paras juttu.”

Yhteiseen kantaan olisi hyvä nojata. Tämä on mietinnässä ja kehittämisen kohteena jatkossa. Mari puhuu tästä kehittämisestä kuitenkin konditionaalissa ja epämääräisesti. Sen voidaan tulkita tarkoittavan sitä, että kehittämisestä ei ole puhuttu yhteisesti, siihen ei ole yhteistä halukkuutta, se on niin

kaukana tulevaisuudessa, ettei se ole vielä jäsentynyt tai asioiden eteenpäin viemistä ei osata vielä aloittaa.

”[s]aadaan koko ajan kehitettyä sitä, että sitte siit tulis ehkä enempi sellai, et se sais paremmin nojattua siihen [nuorten vaikuttajaryhmän yhteiseen mielipiteeseen], kun ois jotain.”

Kunta on Marin mukaan myös selkeästi ilmaissut, että nuorilta kaivataan enemmän oma-aloitteisuutta ja suorastaan haastanut nuoria käyttämään omia aivojaan. Mari on ymmärtänyt heti viestin ja nuoret ovat porukalla ottaneet asiakseen lähteä liikkeelle. Liikkeelle lähtö tuottaa nuorille onnistumisen kokemuksen ja ymmärryksen omasta tärkeydestä.

”[m]eil oli koulutustilaisuus - - me kysyttii sitte, että onko nuoria kuultu ja miten me voitais siihen [nuoria koskevaan asiaan] sitten vaikuttaa, niin sitte hän [kunnan edustaja] sanoi, että käyttäkää kynä-pää-taktiikkaa - - sit me ruvettiin selvittämään, et saattohan se olla - - koukku jätetty meille, että yrittäkääs nyt, kuulkaas siellä, ottakaas ite sitä omaa tilaanne.”

jonka seurauksena

”[s]itten itsemme änkesimme sinne mukaan - - ja siitä ne oli hirveen tyytyväisiä, kun me ite mentiin sinne. Et sitä ne niinku haluis enempi, et jos me vaan jotain tollasta niinku sanotaan, et me haluttas johonki mukaan, ni sitte tosi mielellään otetaan nuoria.”

Kipuilu lapsuuden ja aikuisuuden välissä näkyy selkeästi Marin kommenteissa. Kokemus siitä, että on kuin pieni kävelemään opetteleva lapsi, kuvaa opetteluhaastetta. Pitkälle ulottuva, aukea lattia on herkullinen juosta, kun vaan hoksaa kävelemisen taidon ja pääsee alkuun.

”[m]un mielestä meillä - - on hyvät edellytykset toimia, mutta just ne - - ensimmäisten askeleiden ottaminen on aina vähän sellasta haparoivaa, kun ei oo siitä aiempaa sellasta kokemusta. Et ne on just niitä, et miten tää tehään ja ku pitää ite sitä, luoda sitä toimintatapaa, ni se on tosi haasteellista.”

Huolimatta suuresta ponnistuksesta, jota kunnan asioiden valmistelu ja päätöksenteko Marille aiheuttavat, Mari haluaa osallistua siihen. Taustalla on ideologinen motiivi, yhteisen hyvän hakeminen.

”[h]aluais kuitenkin kunnasta - - sellassen kaikille paremman paikan ja hyvän paikan.”

Mari on opettelemassa osallistumista demokraattiseen päätöksentekoon. Hän tunnistaa oman haasteensa ja kipuilee niiden kanssa. Osallistumisen täytyy olla Marille erityisen palkitsevaa, koska hän on ollut mukana jo useamman vuoden. Mikä saa Marin pysymään mukana tilanteissa, joissa joku toinen nuori jo luovuttaisi?

Koulun ja yhden opettajan merkitys saa tässä tarinassa suuren merkityksen. Opettajan usko oppilaansa kykyihin ja yhteisen innostuksen mukanaan tuoma arvon tunne ovat varmasti merkityksellisiä Marille. Kutsu sisään aikuisuuden spesifiin maailmaan ja tasa-arvoinen keskustelukulttuurin luominen ovat kouluaikana Marille auenneet. Näitä hän kaipaa nyt myös toimiessaan kunnan edustuksellisessa demokratiassa.

Marin motiivit nousevat omaa myös siitä, että asiat koskettavat hänen omaa ikäluokkaansa ja omaa elämäänsä. Myös jonkinlainen syvemmällä oleva tarve tehdä maailmasta parempi paikka nousee esiin. Ideologista motiivia voidaan pitää nuorelle ominaisena, mutta monesti ideologinen motiivi ohjaa pohjimmiltaan useita päättäjiä.

Miten mutkainen ja työläs onkaan matka aikuisten maailmaan? Kunnan demokraattisen päätöksentekojärjestelmän voidaan nähdä olevan aikuisten maailman sisällä oleva vielä spesifimpi maailma, jolloin kahden maailman rajojen ylittäminen on vielä työläämpää. Omalta mukavuusalueelta jatkuva pois tuleminen vaatii rohkeutta, monien kynnysten ylittämistä ja todellista motivaatiota. Vaikeudet ja ponnistelut näyttävät tässä tarinassa vain hidasteilta ja haasteilta Marin pyrkiessä kohti oppimista. Vaikka nuori nainen on aika ajoin epävarma, hidasteet eivät estä häntä jatkamasta opettelua. Opettajan aikaansaama tunne siitä, että on hyväksytty, arvokas ja tärkeä yhteiskunnan koneistossa, kantaa siis pitkälle ja toimii erittäin vahvana motiivina.

MARIN KOKEMUS ITSESTÄÄN OSALLISTUJANA

Marin kokemus itsestä on rakentunut hiljalleen mallioppimisen kautta. Aikuisten maailmaan opettelu vaatii siis aikaa ja jatkuvaa harjoittelua. Vielä edelleenkin tilanteet aiheuttavat päänvaivaa ja vaativat Marilta herkkiä tuntosarvia.

”[e]i nekään [lautakunnan jäsenet] sitte välttämättä osaa samastua siihen nuoren asemaan, joka tulee sinne ensimmäistä kertaa lautakuntaan mukaan käymään - - ni, se tuntu silti hirveen - - pelottavalta ja etäiseltä. - - ei siinnäkään tienny, että missä kohtaa voi avata suun, ku tollaisissa tilanteissa yleensä nuoren odotetaan olevan hiljaa ja sit annetaan puheenvuoro, kun häneltä halutaan kuulla jotain.”

Mari on osallistunut tilanteisiin, jotka eivät ole olleet helppoja nuorelle naiselle. Hän on rohkaistunut puhumaan, vaikka vieläkin tilanteet joskus jännittävät. Hän menee sinne, minne pitääkin. Oma-aloitteista tilanteiden hakemista ei kuitenkaan vielä ole näkyvissä, vaikka vapaus puhua nuorison suulla onkin nuorten vaikuttajaryhmästä annettu.

Mariin voisi liittää sanan sitkeä. Hän on jaksanut opetella itselle vaikeaa asiaa ja huomannut sen helpottavan, mitä enemmän kokemusta tulee. Mari ei ole näkyvän itsevarma, mutta hän ei myöskään arastele ihmisiä. Hänellä tuntuu olevan realistinen kuva itsestään osallistujana kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon.

MARI POLIITTISENA KANSALAISENA

Mari on selkeästi matkalla kuntalaisuudesta päättäjäksi. Nuoruus huomioiden hänet voi sijoittaa hyvin lähelle poliittista kansalaisuutta. Ytimeen hän saattaa yltää vanhempana, jolloin mukaan tulee omaa elämäkokemusta ja siitä nousevia mielipiteitä. Kypsyminen eli taito pelata sekä kunnan responsiivisuus tekevät Marista julkisen poliittisen kansalaisen.

Marin *alkusysäys* on laukaissut hänen pallonsa sisään portista, jossa osallistuminen on pitkälti rajoittunut vaarin puheisiin. Opettaja toimii Marin pallon *sysääjänä*. Tällä hetkellä hän rakentuu hiljakseen poliittiseen kansalaisuuteen mallioppimalla. Protokolla ja säännöt tulevat tutuiksi, mutta sisällöt ehkä vielä jäävät hahmottomatta. Eri mieltä oleminenkin onnistuu jo, joten kyse ei ole miellyttämisen tarpeesta. Onnistumisen kokemukset ja hyväksytyksi tuleminen ovat Marille kuitenkin eittämättä tärkeitä. Isoja epäonnistumisen kokemuksia ei soisi opettelijalle tulevan. Niiden vaikutus voi olla kyp-

syvälle yllättävä. Uusi *sysääjä* saattaa heilauttaa hetkeksi pallon hetkeksi kentän alaosiin, jossa pis- teitä ei heru. Marin motiivi tuntuu kuitenkin niin vahvalta, että hän todennäköisesti ponnahtaa *mailo- jensa* avulla takaisin.

Nuorella iällä alkaneessa politiikkaan kytkeytymisessä on myös vaaransa. Kun mielipiteet ovat vielä muokkaantumatta ja mieli kuin 'tabula rasa', on kokeneempien velvollisuus auttaa kasvamaan kyp- säksi poliittiseksi toimijaksi. Poliitiikan pelinappulaksi joutumista on syytä välttää. Tämä onnistuu kehittämällä *pelisilmäänsä* eli punnitsemalla tarkkaan, minne suuntaan haluaa itseään ja asiaansa kul- jettaa.

4.5 Iiris ideoi itsekseen

Iirixen lapsuuden tarinassa kaupungin vilkas elämä kulkee *tilana* ja maaseudun levollisuus ja rauha *muutoksena*. Lapsuuden kokemukset ovat Iirixelle niin merkittäviä, että ne kulkevat mukana myös aikuisuudessa nostalgiana ja kaipuuna takaisin yhteisöllisyyteen ja tasapainoon.

Aikuisuuden ensimmäiseksi *muutokseksi* hahmottuu yksi epäonnistunut vuorovaikutuskokemus, joka estää Iirixen konkreettisen osallistumisen kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Mieli- kuvituksessaan sen sijaan Iiris 'tehtailee' erilaisia ideoita, jotka lisäisivät yhteisöllisyyttä kuntalaisten keskuudessa. Toisena *muutoksena* näyttäytyy yksittäinen tilanne, jossa Iiris ottaa oikeuden omiin kä- siinsä ja puolustaa lapsiaan. Ensimmäinen muutos on Iirixen kohdalla ratkaiseva, koska se jähmettää Iirixen *osallistumattomuuden tilaan*. Toinen muutos kertoo siitä, että ääritapauksessa tämä tila mur- tuu tuottaen aktiivista toimintaa.

LAPSUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Iiris elää lapsuutensa kaupungissa, josta silloin tällöin käydään sukulaisissa maalla. Maaseutu yhdis- tyy Iirixen mielessä kauneuteen ja ihmisten vuorovaikutukseen. Muutto kaupungista nykyiseen kun- taan liittyy Iirixellä nimenomaan nostalgiaan ja kaipuuseen maaseudun maisemaan.

”[j]otenki tää on aina niinku liittyny mun mielessä kesään ja hyvään mieleen tää Hollola. Ku kesät tuli vietettyä siellä maatilalla. On just kuule vanhanaikaset kato heinäseipäät ja kaikki heinätyöt ja kaikki tälläset niinku mieltyy siel mielessä, että Hollola on...ei tää nyt enää ole, - - mut - - on ihania ihmisiä.”

Iiris kasvaa kaupungissa yhteisöllisyyden ilmapiirissä. Tori liittyy olennaisesti elämään. Äiti tekee siellä paljon töitä ja Iiris on mukana äidin työssä. Eletään 1970-lukua ja torilla vallitsee vilkas, yhteisöllinen kuhina: tehdään päivän ruokaostoksia, ihmiset juttelevat, tavataan tuttuja, musiikki soi.

”[m]ähän oon ite kasvanu torilaisena, ni toi tori on mulle semmonen rakas asia, et siel on niinkun...kaikki ihmiset tulee tasapuolisena sinne. - - jotenkin kaikkee aina vertaa siihen, miten ihana tunnelma siellä oli ja siel oli niin vilkasta.”

Elämä lapsuudessa on Iirixen kotona työntäyteistä ja kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon osallistumiseen ei ollut aikaa. Äänestämisen suoritetaan kuitenkin aina. Iiris oppiikin, että vain äänestämällä voi vaikuttaa asioihin.

”Ainoo asia, mitä äiti sano, et aina pitää äänestää. Se on niinku niin tärkeä asia, mikä on ihan ymmärrettävää. Mä en ymmärrä ihmisiä, jotka sanoo, et mitäs mun yks ääni vaikuttaa. Jos kaikki aattelee sillee? Ei voi vaikuttaa, jos ei anna ääntään mihinkään suuntaan.”

Iirixen paljon pieniä kohtaamisia sisältänyt arkilapsuus on määrittynyt *tilaksi*, jota loma-aikojen idyllinen maalaiselämä aika ajoin *muuttaa*. Vilkas arki ’torilaisena’ sisältää paljon yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyden tarve onkin Iirixen tarpeista suurin. Myös arkea muuttava maalaiselämä sisältää yhteisöllisyyttä, mutta määrittyy muistoissa enemmän kuitenkin levollisuuteen ja paikoillaan pysymiseen.

Iiris hakee aikuisuudessaan jatkuvasti lapsuuden torin yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta sekä maaseudun tasapainoa. Yhteisöllisyyden tarve, joka Iirixellä on selkeästi tiedostettu, rakentuu elämän punaiseksi langaksi, joka ohjaa valintoja. Tätä punaista lankaa voisi kutsua myös varjotarinnaksi, koska se ei välttämättä aikuisuudessa toteudu konkreettisesti, vaan jää osittain kaipuun tasolle.

AIKUISUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Työ määrittää vahvasti Iiriksen elämää, kuten se määritti myös Iiriksen äidin elämää. Iris jatkaa äidin työtä. Halu osallistua ja vaikuttaa on ollut suuri, mutta osallistumiset eivät ole mahtuneet yrittäjyyden rinnalle. Vaikuttaa siltä, että mielikuvissa osallistuminen mahdollistuisi, mutta käytännössä se osoittautuu mahdottomaksi.

”Tein niin hirveesti työtä. Mä oon aika huono osallistumaan kaikkiin ylimääräisiin hommiin. Mä niin haluisin. Mul on hirvee hinku aina. Ku lapsetki oli koulussa. Mä muuttaman kerran menin sinne, mut se tuntu niinku, et työpäivät veny ja paukku, et millon oli mitenkii ja muuta ni sit oikeen nolotti. Et mä sanoin, et ei must oo tähän.”

Iris mieltää osallistumisen ennen kaikkea äänestämiseksi ja lasten vanhempana toimimiseksi, mutta osallistumiseen liittyy hänen mielestään myös erilaisiin tapahtumiin osallistuminen. Tapahtumia Iris kaipaakin. Tässä on selkeä yhteys lapsuuden torielämään.

”[t]ietysti osallistun, kun on kunnan varaston alakerrassa on nää joulumyyjäiset. Kaikkeen toimintaan, mitä nyt sattus olemaan, kuhan on aikaa. - - kun olis enemmän asioita, mihin vois osallistua. [kunnassa] on aika vähän...järjestetään mitään tapahtumia. Mun mielestä ihan liian vähän.”

Iiriksen vilkas ja tuottelias mieli kehittääkin jatkuvasti uusia ideoita, jotka saisivat aikaan sitä yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta, jota hän muistoissaan kantaa. Mieli rakentaa kunnan autiosta torista vilkasta kauppapaikkaa. Nuoret ovat myös lähellä Iiriksen sydäntä. Omat lapset ovat jo lähellä aikuisuutta, mutta olisivat muutama vuosi sitten tarvinneet aktiivistaa toimintaa. Iiriksen vilkas mielikuvi- tus tuottaa ideoita nuorillekin.

“Vanhanaikasta toritoimintaa. - - ois ihana kehittää tot - - pikkutoriaki, - - tori täyttys niinkun kauppiaista ja ihmisistä, - - siel oli käsityöläisiä - - ja harmonikkaa - - ja kaikkee ihanaa toimintaa! - - Herran jumala. Siis joku tämmönen yrittäjä, joka tekis hollolalaist perinneruokaa. - - ois tämmönen markkinaisäntä tai-emäntä Hollolan kunnan palkollisena, mul on heti yks ihminen mielessä- - - siis ennen aikaahan oli nuokut. - - joku tämmönen valvottu tila, missä on oikeasti jotain kivaa toimintaa, tanssit ja kaikkee täl- lästä. - - kioski, mistä saa limua tai jotain pientä hyvää sopuhintaan. - - vois vanhemmat niinku osallistuu siihen. - - jos sen veis pikkusen pidemmälle tiedäkkö...eli siel ois

esiintymislava ja sais olla räppäreitä, sais olla niitä bola-jutuilla tekijöitä, sais olla stand up-koomikoita. Jokainen pääsis siihen esiintymään, kokeilemaan ja tota...must se ois aivan mahtavaa. - - rohkastas sitä nuorta kokeilemaan. “

Iiriksen ideat eivät kuitenkaan etene toiminnaksi, vaan jäävät mielikuvituksen ja puhumisen tasolle. Pääasialliseksi syyksi ilmenee yksi kokemus, joka on vaikuttanut voimakkaasti Iirikseen. Hän oli perustamassa vuosikymmeniä sitten omaa yritystä ja haki työvoimatoimistosta starttirahaa. Iris puutui epäselvään kohtaan starttirahahakemuksessa ja virkailija reagoi Iiriksen kysymykseen kyseenlaistamalla hänen ymmärrystään ja kypsyyttään yrittäjäksi. Häpeän syntyminen ja nolaus vaikuttavat vielä vuosikymmenien jälkeenkin. Kokemus leimaa myös muut viranomaistahot sekä julkisen sektorin toimijat.

”Mä sanoin, et ’no ei sitte’ ja lähin pois (ääni vaimenee). Sitä mä niinku sillee ajattelin, jos sä meet jonnekin pyytämään jostakin, ni sut nauretaan. Sitte mä alotin tyhjästä. Suomalaisella sisulla. Mä oli silloin kuitenkin vielä aika herkkä et sellanen 20-, 21-vuotias. Ekaa kertaa yrittämässä jotain ittekseen, ni sitten tuli niinku semmonen pien takapakki. - -. Kai se tavallaan jotenkii se semmonen ajatus, että ne nauraa mut pihalle.”

Iiris yhdistää ideoiden eteenpäin viemisen pyytämiseen ja rahaan. Ideoitaan eteenpäin viedessään hän mielestään ikään kuin pyytää itselleen jotakin. Pyytämisen vaikeus liittyy ajatukseen, että hän riistää toisilta, jos pyytää jotain. Iris kyllä ymmärtää, ettei asiat ole aivan rinnastettavissa, mutta mielikuva on kuitenkin vahva.

”[m]eijän perhe ei oo koskaan ollu varakas, niin tota tavallaan se rahan arvostus - -. Pyytäminen on aina joltakin pois. Mutta toisaalta, jos se on niinku kunnan varoista, niin se ei oo kenenkään ihmisen omaa.”

Vaatimukset itseä kohtaan ovat Iiriksellä suuria. Häntä on pyydetty hyvien ideoidensa takia mukaan kunnallispolitiikkaan, mutta hän on kieltäytynyt perustellen sitä osaamattomuudellaan. Toisaalta hänellä ei myöskään ole tarpeeksi mielenkiintoa opetella asioita. Mukana vilahtaa myös oman pienuuden kokemus tai vaatimattomuus.

”[j]os ihminen tekee jotain työtä, ni sen pitää osata se. Ja jos se saa siitä palkan, ni sen on pakko vaan osata tehdä se työnsä hyvin. Ja mä en lähe mukaan mihinkää sellasee, mitä mä en oikeesti osaa.”

ja

*”Mä olin niinku, et mitä **mä** siellä tekisin. Mulla ei ole selkeää kuvaa meidän niinkun poliittisesta kaavasta, et miten kaikki toimii ja miten vois vaikuttaa, enkä mä jaksa opiskella niit asioita (puuskahtaen).”*

Poikkeuksen osallistumisesta kieltäytymiseen tekee tilanne, jossa omien lasten turvallisuus on uhatuna. Tällöin Iris toimii radikaalisti. Hän ei jää pohdiskelamaan, vaan huoli ylittää arkuuden. Toiminnallaan toisten kanssa hän vaikuttaa asiaan niin, että uhka väistyy.

”[m]eit oli ryhmä äitejä, jotka oli tosi huolestuneita, ku täällä on paljon huumeita - -. Ja kuultiin, että - - missä on niinku aikuinen mies, joka välittää nuorille, lapsille alkoholia ja tupakkaa ja huumeita. Mehän marssittii sen oven taakke. Ei se avannu, mut me huudeltii oven läpitte sille sitte, et mitä mieltä me ollaan tästä asiasta. - - sitä miestä [ei] oo kyllä näkyny sen jälkeen täällä.”

Iiriksen motiivit rakentuvat lapsuuden ja aikuisuuden osallistumiskokemusten yhdistelmästä. Kaipuu lapsuuden yhteisöllisyyteen tuottaa Iiriksen mielikuvituksessa jatkuvasti uusia ideoita, jotka ovat pitkällekin mietittyjä. Ideat odottavat vain kysyjäänsä. Ne pursuavat ulos innostuneesti, yhtäältä nostalgian sävyttäminä maalailuina ja toisaalta maanläheisinä ja toteuttamiskelpoisina.

Esteeksi viedä ideoita eteenpäin muodostuu nuorena aikuisena koettu epäonnistunut vuorovaikutuskokemus. Häpeän syntyminen ja nolatuksi tuleminen ovat vaikeasti käsiteltäviä kehollisia kokemuksia, jotka aiheuttavat pelon saman kokemuksen uusiutumisen. Sitä välttääkseen on parasta pysyä pois tilanteista, jotka muistuttavat alkuperäistä.

Esteeksi osallistua muodostuvat myös mielle yhtymä siitä, että omien ideoiden eteenpäin vieminen on kunnalta pyytämistä. Tämän voidaan katsoa liittyvän nolaamisen kokemukseen niin, että Iris haluaa olla irti riippuvuusasetelmasta, joka altistaa huonolle kohtelulle. Hän ei halua olla pyytäjän roolissa.

Pyytäminen yhdistyy myös siihen, että itse mahdollisesti saa ja joku muu jää ilman. Iris ei halua olla myöskään saajan roolissa. Iris pitää siis hyvät ideat itsellään.

Iris vaatii itseltään paljon eikä näe omaavansa kykyjä osallistua ja vaikuttaa kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Iris ei halua epäonnistua eikä joutua vastuuseen asioista, joihin hän ei pysty vaikuttamaan. Tällä voidaan nähdä olevan edelleen liittymäkohtia epäonnistuneeseen vuorovaikutuskokemukseen. Toisaalta kyse voi olla myös terveestä itsesuojelusta, kun pysytellään poissa kunnallispolitiikan konflikteista. Iris on myös hyvin vastuullinen. Hän katsoo vaikuttamista individualistisesti, jolloin vastuu lankeaa vain itselle. Kollektiivisessa vaikuttamisessa vastuu asettuu monelle eri toimijalle.

Iiriksen kohdalla esiin nousee myös selkeästi mielenkiinnon puute kunnan asioihin. Asiat tuntuvat liian työläiltä opetella ja aika tulee esteeksi. Osallistumista lasten asioihin sen sijaan huono kokemus tai ajan puute eivät estä. Arkuus ei vaivaa, jos pitää suojella lapsia. Iris näkee oikeutenaan ja vastuunaan toimia. Akutteihin tilanteisiin löytyy aina aikaa. Sen sijaan pitkäjänteiseen lasten kouluasioihin vaikuttamiseen ei työ ole antanut mahdollisuuksia. Nyt työ on helpompaa ja lapset jo ammatillisissa koulutuksissa, mutta osallistumiskanavia tai innostusta ei vielä ole löytynyt.

IIRIKSEN KOKEMUS ITSESTÄÄN OSALLISTUJANA

Iris on omasta mielestään ideoiden tuottaja ja innostuja. Oman sukupolvensa edustajana hän kuitenkin kokee saaneensa kasvatuksen, jossa vetäydytään taaksepäin eikä omia vahvuuksia tuoda esille. Iris liittyy vaatimattomuuteen ahneuden ja näin selittää mitä selkeimmin omaa yhtälöään: jos vaadit jotain, olet ahne.

”Nii, mulla on sellanen järkyttävä tää mun pää, että se niinku suoltaa ideaa - - - meidän sukupolvi vielä on sellasta, jotka juuri sillee niinku, et anteeks kun en - - liian vaatimattomia! Ennen sanottii, että vaatimattomuus kaunistaa... tavallaan. Mä oon sanonu lapsille, että ahneus rumentaa, pistää ittesä rumaks.”

Iris mieltää itsensä hiukan araksi, mutta tarvittaessa hyvinkin rohkeaksi. Arkuus liittyy kunnan asioihin, joihin hänellä ei mielestään ole kykyä vaikuttaa. Rohkeus tulee esiin omia lapsia puolustaessa.

”En mä oikeestaan kunnan asioihin en pysty vaikuttaa millää lailla. Kai se on kuitenkin tavallaan pientä itseluottamuksen puutetta, ettei ihan niinku usko että...vaikka ite mielestä oot ihan oikeessa tässä asiassa, mutta toiset kattoo, - - et ei toi nyt mee noin. Mä oon ite ehkä vähän arka - - ehdottelee,”

toisaalta taas

”Mitä mä pelkäisin? Mun poika sano mulle, et ’äiti noi on sellasii tyyppejä, et sä voi tollee’. Et ne voi vaik tulla mejän kotii ja tehdä jotain pahaa. Mä sanoin, että sittehän tulee. Sit mä kutun poliisit.”

Iiris osoittaa lämpöään ja välittämistään estoitta myös asiakkailleen. Pilke on koko ajan silmäkulmassa ja asiat tehdään leikillisyyden varjolla. Suhde nuoriin ja lapsiin on erityisen tärkeä. Työssään hän on kuin ’äiti maa’, jonka syliin mahtuvat kaikkia ja jolta aina tulee lämmin hymy ja halaus kaikille läsnäoleville.

”Ja kaikkein ihaninta tääl on ollu just seurata, kun - - tuli silloin aikanaan perheitä, mis on pieniä lapsia, ni ne lapset käy nyt aikuisena täällä. Niil on omia lapsiakin...aivan mahtavaa (kuiskaten). Ja kiusaan välillä poikia, ku tulee sellasii justiin 17, 18 alkaa olla, tuuksä halaamaan? Kyl sä silloin pienenä tulit? (naurua) Ei ne enää... ei. Must se on niin kivaa. On niin hauska kiusata aina.”

Iiris näyttäytyy lämpimänä, herkkänä ja avoimena persoonana. Hän on saanut kasvatuksen vaatimattomuuteen aikana, jolloin kuitenkin elettiin jo vapaan kasvatuksen aikaa. Iiris on elänyt ikään kuin vanhemman sukupolven tavoin ja suhtautuukin moneen asiaan ikäistään vanhemmin.

Iiris tiedostaa oman osallistumattomuutensa ja sen syyt. Hän kaippaa ympärilleen toimintaa, mutta ei niin paljon, että kynnyks toimintaan ylittyisi. Osallistuminen rakentuu pitkälti oman pään sisällä ja mielikuvituksessa eikä saa konkreettisia muotoja.

IIRIS POLITTIISENA KANSALAISENA

Iiris on saanut hyvät osallistumisen eväät *lähtölaukauksessaan*. Luova mieli ja yhteisöllisyyden tarve ovat olennaisia rakennusaineita julkiselle poliittiselle kansalaisuudelle. Nuorena aikuisena kohdattu

sysääjä huitaisee hänet suoraan läpi pelikentän sen alalaitaan. Kokemus pitää hänet pois kentän yläosan *pistekeräytymistä* huolimatta uusista elämäkokemuksista ja kuluneista vuosikymmenistä.

Omien lasten koulumaailman asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon on löytynyt Iirikseltä halua. Halu ja kiinnostus ei ole kuitenkaan riittänyt pitkäjänteiseen osallistumiseen. Yritys on jäänyt hieman ponnettomaksi *ballon* nytkähtelyksi. Sen sijaan pallo suorastaan ampaisee liikkeelle, kun omat lapset ovat vaarassa. Silloin mennään suoraan toimintaa ilman väliportaita ja hoidetaan asia kuntoon. *Mai-loja* käytetään ja konetta tönitään hetki tehokkaasti. Pallo kuitenkin putoaa vaaratilanteen jälkeen kentän alalaitaan.

Iiris pelaa reaalisen pelin rinnalla mielikuvituspelejä. Varjopelissä hän ohjailee taitavasti palloa ja saa suuria pistemääriä. Reaalisessa pelissä Iiris jää siis varsin kauaksi julkisesta poliittisesta kansalaisuudesta. Tämä on kunnan kannalta suuri menetys, koska Iiriksen aivoriihimäinen työskentely ei tule valjastetuksi kunnan resurssiksi. Ideat valuvat hukkaan. Iiris ei tule lähestymään kuntaa. Kunnan on lähestyttävä häntä.

4.6 Pekka paikallisidentiteetin kulminoitumana

Pekan osallistumisen näkökulmasta tarkasteltu tarina määrittyy selkeäksi *tilaksi*, joka rakentuu ahkerasta ja pitkäjänteisestä osallistumisesta lapsesta lähtien. Osallistuminen on alkanut urheilusta ja jatkunut lukuisilla muilla tavoilla osallistua. Vuosi sitten toteutettu kuntaliitos aiheuttaa Pekan tarinassa *muutoksen*, jossa Pekan asenteeseen tulee kriittisyyttä ja turhautumista. Muutos saattaa kuljettaa Pekkaa moneen vaihtoehtoiseen suuntaan.

LAPSUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Pekan kiinnostus kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon on herännyt lapsuudessa liikunnan myötä. Pekan äiti oli mukana yhdistystoiminnassa, isä harrasti yhdessä kavereidensa kanssa. Vanhempien vaikutus ei saanut Pekkaa niinkään osallistumaan, kyse on ollut enemmän omasta intohimosta urheilla.

”[i]sä ei kummemmin osallistunu - -. No oli äitikin jossakin - - yhdistykses tai tämmöses, mut tota ei ne sinänsä ole vaikuttanu. Kyl se on lähteny niin kun omast - - siitä liikunnast kun on tykänny aina, niin sielt se on ihan.

Pekka kokee liikunnan kulkeneen hänen elämässään aina mukana ja määritelleen hänen osallistumisen suuntaa. Liikunnan harrastamisen myötä hän on jo vuosikymmeniä sitten liittynyt erilaisiin seuroihin ja yhdistyksiin ja ahkerana harrastajana myöskin päässyt vaikuttamaan seurojen päätöksiin.

Et siihen on jotenki niinku kasvanu...et liikunta eri muodoissaa ni on sillä tavalla kiinnostavaa. - - kyl lähtökohta on sit urheilutoiminta, missä oon aina ollu ihan - - jo alle kaksikymppisenä, niin ollu urheiluseuras jossakin jaostos ja sitte - - johtokunnas.”

Pekan lapsuus ja nuoruus näyttäytyvät selkeänä *tilana*, jossa osallistuminen on alkanut ryhmätoimintana muiden lasten kanssa jo hyvin varhain ja edennyt siitä luontevasti tekemään päätöksiä.

AIKUISUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Pekka liittää osallistumiseen osallisuuden. Osallisuus toteutuu Pekan mukaan yhteisössä. Yksin ajattelu ja ajatusten ääneen sanominen ei ole osallisuutta, vaan osallisuus saa merkityksensä vasta siinä, että kuntalainen on toisten kuntalaisten *kanssa*.

”[o]sallistumisthan ei ole pelkästää se, et saa sanoo mielipiteesä, vaa täytyy olla josaki mukana, että...osallisena - -.”

Pekan näkemys osallistumisesta nousee hänen omasta historiastaan. Hänen mukaansa osallistuminen sisältää aina oman henkilökohtaisen panoksen kyseiseen asiaan. Omaa aikaa annetaan ruohonjuuritason perustoimintaan ja sitä kautta rakentuu osallisuus asiaan ja yhteisöön. Halu kehittää asioita syntyy toiminnan kautta. Pekan mukaan osallistuminen tarkoittaa siis *toimintaa*. Pelkkä *ääni*, eli julkinen mielipiteen ilmaus, ei riitä osallistumiseksi. Pekka ei liitä yhteen toimintaa ja ääntä, jolloin mielipiteet syntyisivät toimintaan osallistumisen kautta. Mielipide asettuu ikään kuin 'vain' mielipiteeksi, joka ei ole perusteltavissa. Tämä ei ole siis se *ääni*, jota Pekan mukaan käytetään päättävissä elimissä. Päättävissä elimissä käytetään ääntä, jonka painavuus nousee omasta kokemuksesta ja osallisuudesta asiaan. Oikeutus puhua päättävissä elimissä syntyy siis osallistumisesta toimintaan.

”No siin saa jollain taval...täytyy toimii - -, että - - kun osallistuu, niin siin tarvii olla semmost aktiivisuutta, et osallistuu siihen kans sitte siihen toimintaan. - - Et joku aate, - - jota haluaa viedä eteenpäin tai olla mukana, ni sitte täytyy osallistuu siihen. On se nyt sitte politiikka tai urheilu tai joku muu harrastus, ni se on niinku enempi se osallistuminen, ku joku mielipide.”

Osallistuminen perustoimintaan sisältää Pekan mukaan myös *valvontaelementin*, jossa asioista päättävä on mukana käytännön työssä katsomassa, miten kehitys ruohonjuuritasolla etenee. Jos mukanaoloa ei ole, kehitys saattaa Pekan mukaan pysähtyä siihen.

”Et jos sitte vaan jonku mielipiteen sanoo, ni se on siinä. Sitä ei kontrolloida, meneeks se eteenpäin. Sitä ei tiä yhtään, mitä sille mielipiteelle tapahtuu. Se on kun ilmaa. “

Yhteisö on Pekalle tae siitä, että asioita saadaan vietyä eteenpäin. Yhteisön vuorovaikutuksen myötä tuotoksena syntyy yhteisiä näkemyksiä. Yhteiset näkemykset syntyvät yhteisestä tavoitteesta. Yhteisössä syntyy näin ’positiivinen kierre’, jossa yhteiset näkemykset synnyttävät taas uusia ideoita, joita jalostetaan yhteisiksi näkemyksiksi. Yhteisössä perustellut ja yhteisesti hyväksytyt näkemykset toimivat ’selkänोजना’, johon yksittäinen yhteisön jäsen voi nojautua esitellessään näkemyksiä yhteisön ulkopuolella.

”Et jos haluaa vaikuttaa, ni täytyy osallistuu jonkun järjestön tai yhteisön kautta. - - se tarkoittaa, että on samanmielisiä ihmisiä, jolla on - - sama päämäärä. - - siin sen tuen saa sitte siltä yhteisölt ja voi vaikuttaa siinä yhteisössä.”

Ilman yhteisöä vaikuttaminen ei Pekan mukaan ole menestyksellistä. Jotta yksittäinen kuntalainen saisi asioita eteenpäin, hänellä on oltava henkilökohtaisia suhteita kunnan viranhaltijoihin. Pekka puhuu luottamuksesta ja ystävydestä. Luottamuksen voidaan katsoa kuuluvan kuntalaisen ja viranhaltijan väliseen suhteeseen, sen ollessa parhaimmillaan. Ystävyys sen sijaan tarkoittanee jonkinlaista erityistä suosimista. Siinä kuntalaiset ja heidän asiansa eivät ole tasaveroisessa asemassa.

”Eihän sen yksittäisen ihmisen mielipidettä oteta kunnan asioissa missää huomioo. Se on ihan tota (naurua)...jos ei satu olee ihan joku erikoinen suhde johonki viranhaltijaan - - siin täytyy olla aika syvä luottamus ja ystävyys, että viranhaltija ottaa sitte jonkun yksityisen ihmisen idean viedäksee eteepäin.”

Pekan kritiikki kumpuaa pitkälti murroksesta, joka liittyy kahden kulttuurin yhteentörmäykseen kuntaliitostilanteessa. Pienempi kunta ja sen päättäjät jäävät liitoksessa altavastaajiksi. Pekan mukaan asioita on vaikea viedä eteenpäin useastakin syystä. Kunta on nyt kooltaan sellainen, että viranhaltijat ja kuntalaiset jäävät väistämättä etäisiksi toisilleen. Lisäksi suuremmassa kunnassa on Pekan mukaan viranhaltijavalta, joka vaatii valtuutetuilta rohkeutta ja vahvuutta saada mielipiteitä esille. Tilanne huvittaa Pekkaa, mutta taustalla on havaittavissa ärtymystä ja harmistumista.

”[v]oihan luottamushenkilölle esittää ja luottamushenkilö saattaa viedä eteenpäin, mut - - viranhaltijat tekee ne päätökset. Viranhaltijoil on niin iso valta. - - Hollola on sit taas jo niin iso kunta - - viranhaltijoil ei ole sitte mahollisuuttakaan - - kuulla ja ottaa aina huomioon, mutta on siin kuitenkin joku raja (naurua) - - melkein sanoisin näin, että kunnas viranhaltijoille on annettu liikaa valtaa päätöksien tekoon. Ja sit luottamusmiehet ei - - ole riittävän rohkeit - - esittää omii mielipiteitä, - - Toisaalt Hollolas voi olla näit luottamushenkilöit sit sillä taval, et - - Ne on voimakkait persoonii, jotka sitte saa puheenjohtajien paikkoi ja tällässii.”

Pekka kehittelee mielessään ratkaisua siihen, miten entisen kunnan ääni saataisiin paremmin kuuluville. Esille nousee aluefoorumi -malli. Ajatus päättyy nopeasti kuitenkin siihen, että viranhaltijat ja päättäjät eivät halua tällaista perustaa. Pekka näkee, että uuden hallintorakenteen perustaminen ja sen olemassaolo ovat liian työläitä viranhaltijoiden ja päättäjien mielestä. Lisäksi esiin tulee ajatus kuntalaisten arvosta: maaseutumaisella pienellä kunnalla ja sen asukkailla ei ole isomman kunnan mielestä lisäarvoa uudelle kunnalle.

”[p]itäjän oma elin, luottamushenkilöelin, - - jolla on suora yhteys - - et sil on tämmönen virallinen asema - - . - - must tuntuu, et se on nyt myöhäist, että se olis pitäny tehdä ennen - - kuntaliitosta. Nyt sit on vaikea ja oikeastaan mahdotonkin saada. - - se on aika pitkälle virkamiehist - - ne ei halua lähtee mukaan. - - se tuo lisätyötä - -. Ja sitte ajatellaa vaan niin itsekkäästi, et voiko sielt [pienemmästä kunnasta] mitää hyvää tulla (naurua)? - - sieltäkii voi tulla maaseudult jotai hyvää, - - mielipiteet - - voi olla ihan hyviä. Et - - must tuntuu, - - et arvostuksen puute voi olla tääl päättäjil ja isommal paikkakunnal siit, mitä sielt maaseudult voi tulla.”

Kipuilu kuntaliitoksesta nostaa hädän oman kunnan identiteetin säilymisestä. Asioihin havahdutaan viiveellä ja reagoidessa muutokseen vaikuttamisen aika on jo mennyt ohi. Asiat tuntuvat olevan jonkun muun käsissä.

”[n]yt täytyy jotakin kuitenkin tehdä, ettei tää [oman kunnan identiteetti] häivy. On - - havahduttu - - että nyt on jotain menny pois käsistä. - - ja kaikki ne vaan tapahtuu ja niille ei mahdeta mitään. Se on vanha sanonta, et se on turha pyristellä, kun on housus (naurua).”

Pekka peräänkuuluttaa vuorovaikutusta ja keskustelukulttuuria, joka pienemmässä kunnassa oli ennen kuntaliitosta vallalla. Keskustelukulttuuri vaatii myös asioiden käsittelyn hidastamista, jotta jää aikaa keskustelulle.

”[k]unnan päätöksenteos, se on niin selkeet ja nopeet. - - Kyllä se tarvis asennemuutosta - - virkamiesten puolelt sillä taval, että - - ottais - - mallii siit keskustelukulttuurist. - - Tää on se ydin oikeestaan.”

Yhden kunnan kulttuuri syntyy Pekan mukaan jollakin aikavälillä, mutta se ei poista oman kylän merkitystä. Kylällä on Pekan mielestä myös selkeästi oma poliittinen merkityksensä. Kylä ajaa omaa asiaansa.

”Kyl se voi tulla ja varmaan tapahtuukin ajan myötä, että - - väestö sotkeutuu - - et se sekoittuu sillä taval. Nii siinä mieles on hyvä, että - - yritetään sitä [oman kylän identiteettiä] ylläpitää, että kyl se ihan tärke asia on, mut ei riittävä. - - nyt sit täytyis - - poliittisel tasollaki päästä vaikuttaa sitten niihin asioihin. Pitäis - - vaikuttaa päätöksenteossa.”

Kaipuu kyläkulttuuriin ja pienimuotoiseen yhteisöön, jossa ei ole kiire ja ihmiset tuntevat toinen toisensa, on ilmeinen. Pekan mukaan alkuperäinen Hollolakaan ei ole enää entisenlainen. Väestön kasvu ja tiheästi asutut taajamat ovat muuttaneet entistä maaseutua.

” Tää ei oo enää - - maaseutukulttuurii - - - - kun tota noit urheilukilpailuu tulee seurattuu, niin sitte mä menin- - kattoo niitä - - , niin tota siel oli katsomo täytee. Näki selväst, et ne oli tullu näist - - maaseutukylistä. - - siel taputettii viimesee saakka, ku

viimeneenkii peli on ohi. - - siin oli niin selvä semmonen rauhallinen - - maalaistunnelma. Isännät istu...ja ihan tunnisti, että istu lippalakki päässä ja vaimot. Siin oli semmonen jännä henki siel.”

Rakkaus luontoon, omiin maisemiin ja kiireettömyys siinä viipyilyyn kiteyttävät Pekan paikallisidentiteetin. Kiintymys ja sitoutuminen omaan synnyinseutuun ilmenee selkeänä viestinä myös puheen tasolla.

”Kuule, ei oo mikään hienompaa, ku laskee sadan metrin matka tota rantaa - - ja sitte, kun menee laiturille, kun sorsat lähtee siit...on tyyni järvenpinta ja aurinko nousee ja Salpausselän harjut ja joutsenpariskunta uiskentelee siellä. Ai että se on ...se on niin mahtavaa, että!”

Pekan motiivit osallistua juontavat juurensa lapsuuden urheilumaailmasta. Hänellä on tarve olla osa yhteisöä ja toimia ruohonjuuritasolla. Hän nauttii toisten kanssa olemisesta ja yhdessä tekemisestä. Täältä juontaa hänen tarpeensa olla osa yhteisöä ja toimia ruohonjuuritasolla. Pekka osallistuu edustamiensa tahojen päätöksentekoon irrottautumatta ruohonjuuritason toiminnasta. Näin hän on koko ajan tietoinen siitä, missä yhteisö menee. Toimimalla päätöksenteossa, ylemmillä tasoilla, hänellä on mahdollisuus myös suunnata yhteisön tavoitteita yhteisesti sovittuun suuntaan.

Pekan motiivit ovat kulminoituneet voimakkaasti vuoden ajan oman synnyinseudun puolustamiseen ja sen näivettymisen estämiseen. Paikallisidentiteetti määrittää Pekkaa. Tämä piirre on varmasti ollut hänessä aina, mutta kuntaliitostilanteessa se korostuu ja värityy myös nostalgialla. Tietyllä tavalla ”aika kultaa muistot”. Mennyt saattaa näyttäytyä toisenlaisessa valossa, mitä todellisuus aikoinaan oli. Toisaalta nostalgia voi toimia pontimena pitää yllä oman kylän kulttuuria ja ominaislaatua. Menen kaipuu voi myös toimia esteenä muutokselle. Liiallinen pitäytyminen menneessä ja oman asuinalueen eduissa saattaa aiheuttaa NIMBY-ilmiötä (Not in my Backyard), jolloin entistä kuntaa muuttavat tekijät saatetaan nähdä uhkana ja uuden kunnan kulttuuri, YIMBY (Yes in My Backyard), ei pääse kehittymään. Toisaalta taas oman synnyinseudun ja asuinalueen puolustaminen ja ’nimbyily’ voidaan nähdä saman mielisten keskuudessa hyveenä.

PEKAN KOKEMUS ITSESTÄÄN OSALLISTUJANA

Pekka edustaa syvästi sitoutuvaa osallistumista, joka vaatii aikaa, panostusta sekä henkilökohtaista kiinnostusta. Hän toimii itse tässä erinomaisena esimerkkinä. Pekan näkemys osallistumisesta on vaativa, koska se rajaa pois ne alueet, joihin ei ole mahdollista panostaa. Se asettaa vaatimuksen myös niille osallistumisille, joihin esimerkiksi työn puolesta joutuu. Niihin on löydyttävä tarvittava aika ja kiinnostus. Hän on monessa mukana, syvästi sitoutuneena ja halukkaana tekemään yhteistyötä. Pekka tekee asiat perin juurin, mikään ei jää puolitiehen. Tämä antaa hänelle myös oikeutuksen olla perustellusti jotain mieltä ja viedä asiaansa eteenpäin.

Pitkäjänteinen, vuosikymmeniä jatkunut osallistuminen kertoo hyvästä arjen siedosta. Suuria mullistuksia ei kaivata; tasapaino on tavoiteltava asia. Pitkäjänteinen osallistuminen kertoo myös siitä, että osallistumisen on oltava todella palkitsevaa. Pekan tapauksessa palkitsevuuden voi ajatella syntyvän yhteisön siteistä ja vuorovaikutuksesta. Yhdessä tekemisen -kulttuuri ehkä myös viehättää Pekkaa. Maaseudun talkoo- ja yhdistystoiminta ovatkin rakentuneet jo vuosisadan yhdessä tekemiselle.

Pekan identiteettiä leimaa vaatimattomuus, maanläheisyys ja voimakas kotiseurakkaus. Hän ei tee numeroa osallistumisestaan, vaan näkee itsensä toisten rinnalla tekemässä asioita yhdessä. Juuret ovat syvästi omassa maaseutumaisessa synnyinseudussa, jota leimaa kiireettömyys, keskustelu ja toisten arvostus. Uusi kunta edustaa Pekalle vielä kaupunkimaisuutta, kiirettä, taajamia ja kuuntelemattomuutta.

PEKKA POLIITTISENA KANSALAISENA

Pekka asettuu poliittisena kansalaisena *pelikentällä* varsin lähelle ideaalia. Osallistujana Pekka on aina ollut aktiivinen eli hän on saanut *alkusysäyksessä* hyvät eväät. Kuntaliitoksen (*sysääjän*) voimistamat paikallisidentiteettiä vahvistavat tunteet ovat muuttaneet häntä entistä aktiivisemmaksi. Julkiseen poliittiseen kansalaisuuteen kuuluva vastavuoroisuus kunnan kanssa on osoittautunut ongelmalliseksi. Tämä toisena *sysääjänä* toimiva ontuva vuorovaikutus aiheuttaa Pekassa turhautumista. Asiat eivät mene Pekan toivomalla tavalla ja tuntuu, ettei niille ole mitään tehtävissä.

Turhautuminen saattaa muuttaa Pekan pitkään jatkunutta aktiivista osallistumista kolmeen vaihtoehtoiseen suuntaan. Hän saattaa innostua pitämään pallonsa pistealueella pyrkimällä päättäjäksi, johon hänellä olisikin erinomaiset edellytykset. Päättäjänä Pekka saattaisi suuntautua 'nimbyilyyn', jolloin julkinen poliittinen kansalaisuus jäisi koko kunnan mittakaavassa kapeaksi. Toisaalta pitkä kokemus, koulutus ja *pelisilmä* auttavat huomioimaan kunnan kokonaisetua.

Pekka saattaa myös jatkaa tähänastista toimintaansa. Tällöin hänen on siedettävä jatkuvaa turhautumista ja ylläpidettävä siitä huolimatta motivaatiotaan. Tämä lienee vaikea tehtävä. Pitkäaikainen turhautuminen aiheuttaa väistämättä motivaation laskua ja kyynisyyttä.

Pekka saattaa myös 'heittää kirveen kaivoon'. Pekan sitkeän ja pitkäjänteisen, vuosikymmeniä kestäneen osallistumisen tietäen hän tuskin kuitenkaan täysin luovuttaa. Mukavuudenhalu voi kuitenkin kasvaa. Hän saattaa jatkossa keskittyä ennen kaikkea itseään kiinnostaviin asioihin ja jättää kuntalaisia koskevat isommat asiat muiden murheeksi. *Mailojen* kanssa ei jaksa olla enää tarkkana ja pallo putoaa pois pelikentältä. Jatkossa saattaa olla mukavampi katsella sivusta toisten peliä.

4.7 Seija – suoraa toimintaa selittelyn sijaan

Seijan osallistumistarina sisältää jo lapsuudesta alkaneen, pitkäjänteisen harrastukseen liittyvän *tilan*, johon *muutoksen* tuo hetkellinen, nopea sysäys suoraan kunnan ytimeen, demokraattiseen päätöksentekoon. Muutos palautuu nopeasti takaisin tilaksi Seija jättäessä politiikan. *Uusi tila* sisältää suoraa toimintaa asioiden parantamiseksi ja poikkeaa näin aktiivisuuden asteessa alkuperäisestä tilasta.

LAPSUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Seijan lapsuuden osallistumisen pääjuonen muodostaa *pysyvyys*. Suku on asunut samalla seudulla satoja vuosia. Maaseutu ja sen rakenteet muodostavat raamit kokemuksille. Naiset toimivat maalla perinteisissä yhdistyksissä. Monesti samat naiset ovat mukana kaikkialla.

”No, mun äiti aikanaan oli paljon monessa järjestössä mukana - -, - - kaiken maailman maa- ja kotitaloudessa ja kaikis tämmösessä.”

Seija ei kuitenkaan määriyty paikallisidentiteetin perusteella, vaikka niin voisi olettaa, vaan ehkä enemmänkin harrastuksen perusteella. Harrastus lienee alkanut jo lapsuudessa ja kulkenut mukana koko elämän ajan. Seijan käyttämä verbi 'ajautua' yhdistystoimintaan voi viitata 'joutumiseen', jossa vaihtoehtoja ei liialti ole. Verbi voi viitata myös jonkinlaiseen hiljaiseen 'kuljeksimiseen', jossa kuljettaja muutamien syrjäpolkujen myötä löytää pääuomansa ja asettuu siihen. Harrastukseen liittyvä päätöksenteko on luonteva valinta.

”[j]otenki mä oon vaan ajautunu - - järjestötoimintaan lähinnä, mutta sen [harrastuksen] kautta.”

Seijan lapsuuden osallistumiskokemukset muodostuvat pysyvyydestä, siis *tilasta*. Harrastuksen voidaan katsoa muodostavaan *muutoskohdan*, jossa aktiivisuus on kääntynyt selkeästi koskemaan harrastusalueita. Toisaalta harrastukseen voi myös kasvaa, jolloin harrastus asettuu yhdeksi tilan osaksi. Seijan tarinassa harrastus näyttäytyy elämäntapana, joten jälkimmäinen vaihtoehto on todennäköinen.

AIKUISUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Seijan suhde äänestämiseen vaihtelee. Seija näkee äänestämisen yhtäältä kansalaisvelvollisuutena ja äänestämättömyyden toisaalta keinona ilmaista hyväksymättömyyttään. Äänestämisen kansalaisvelvollisuutena sisältää velvoitteen ja pakon ja sen suorittamatta jättäminen aiheuttaa syyllisyyden tunteen. Seijalla äänestämisen on joskus jäänyt väliin ja viimeisinä vuosina äänestämättä jättäminen on ollut tietoinen valinta. Äänestämättä jättäminen näyttää kuitenkin aiheuttavan jonkinlaista itsensä moittimista, vaikkakin se on ollut tietoinen päätös. Toisaalta itsensä moittimisen voidaan nähdä olevan ironinen lisä, jolla testataan keskustelukumppanin reaktioita.

”No emmä nyt aina [ole äänestänyt], mut lähestulkoon. Saatto jäädä joku kerta väliin. No mä oon kauheen huono ihminen, ku mä en oo moneen vuoteen enää äänestäny. Mä äänestin viimesen kerran sillon, kun äänestettiin tästä EU:hun liittymisestä. Ja mä sain, et mä en koskaan enää äänestä, jos EU:hun mennään.”

Seija kyseenalaistaa äänestysinstituution, sen velvoittavuuden ja pakon. Jo ennen vuotta 1995 äänestämisen on ollut Seijalla heilahtelevaa ja Euroopan Unioniin liittymisen jälkeen äänestämättä jättäminen on ollut tietoinen päätös. Heilahtelevuus selittyy osittain oman äänen merkityksettömyyden kokemuksesta.

”No, mun yks ääni ei kauheesti ratkase yhtää mitää ja mä oon toki...mä tiedän, että mä en saa sitte valittaakaan mistään, kun emmä kerran äänestä (sarkastisesti). Näin mulle aina kommentoidaan, mutta mä en tiedä, onks se mikään itseisarvo se äänestämisen.”

Heilahtelevuutta selittää myös Seijan ärtymys äänestyksen toteuttamistapaan ja käytännön järjestykseen. Hän näkee vanhanaikaisena, että äänestykselle on varattu yksi päivä ja paikan päälle on henkilökohtaisesti mentävä. Koko tilanne aiheuttaa hänessä jonkinlaista huvittuneisuutta. Huvittuneisuus voi toimia kyseenlaistamisen välineenä. Se voi myös liittyä yksittäisiin tapahtumiin tai muistoihin. Huvittuneisuus on myös kapinaa 'näin on aina tehty'-ajattelua vastaan.

"[ä]änestäminen pitäis pystyä tekemään netissä ja ei tarvis lähteä johonkin tiettyä aikana, tiettyä päivänä johonkin lapun kanssa äänestämään. Must se on aika ärsyttävää mennä sinne. - - Se koko tilanne on vähän semmonen siellä. Vanhat miehet istuu rivissä ja tuijottamassa ja odottaa sitä lappua - - eikä - - puhua pukahda yhtään mitään...ikään kuin se ois elämää tärkeempi asia se siinä siel. Onhan se toki tärkeää, mutta - - jos siel on joku semmonen puoltuttu, ni vois se nyt jotain niinku puhuakkii niinku normaalit ihmiset eikä istua tuppisuuna tuolilla. Hehän ovat tavallaan asiakaspalvelutyössä."

Heilahtelevuutta selittää osittain myös se, että Seija ei aina välttämättä ole tiennyt, ketä äänestää. Usein valinta on osunut siihen, kenet Seija tuntee. Monesti Seija kuitenkin kokee, että äänestäminen on sattuman kauppaa. Valtuutetun toiminta ei jaksa kauaa Seijaa kiinnostaa.

"[m]ääänestän jotain, ketä mä tunnen. - - usein sitte, jos ei oo ketään semmost tuttua, ni sit se on vähän arpapeliä. En etukäteen kauheesti seuraa, että kuka lupaa mitäkin."

Seija mieltää osallistumisen edustuksellisena demokratiana. Tämän Seija näkee jo aikansa eläneenä tapana johtaa kunnan toimintaa. Ongelmaksi Seija nostaa vallan kasaantumisen vain muutamalle ihmiselle. Esiin nousee myös jonkinlainen elitismi, jossa päätökset tehdään pienen, etuoikeutetun joukon kesken. 'Sisäpiiri' viittaa myös siihen, että suljettuun tilaan ei pääse tuoreita, raikkaita ajatuksia.

"No sehän on vaan tietyn porukan juttu, tämmönen sisäpiirihomma. No se on se, ketäs siel on siel kunnanhallitukses ja valtuustossa? No se on tämmönen iänikuinen vuosikymmenien takanen johtamismalli ikään kuin, että muutama ihminen päättää kaikkien asioid."

Tuoreita, raikkaita ajatuksia mahdollisesti omaava kuntalainen ei saa ääntään 'sisäpiiriin'. Seijan mukaan sisäpiiriin tehtävä olisi kysyä kuntalaisten mielipiteitä. Mielipiteiden kysyminen hoituisi Seijan

mukaan hyvinkin helposti sekä kunnan että kuntalaisen puolelta. Tietotekniikka mahdollistaa rakenteellisesti kevyet kuntalaiskyselyt ja kuntalaisen ei tarvitse uhrata aikaansa kohtuuttomasti saadakseen äänensä kuuluviin.

”Eihän tämmöst tavallist kuntalaista niinkun ...eihän mult kysytä koskaa mitää, et mitä mieltä mä oon jostain asiast”. - - Miks ei tehä jotain nettikyselyä? Varmaan maailman helpoin tehä johonki nettisivuille. Vois käydä vastaamas, et mitä mieltä on jostain asiasta. - - viien, kymmenen minuutin kyselyt on ihan jees.”

Omien ajatusten ja ideoiden kertominen ei Seijan mielestä tällä hetkellä onnistu. Hänellä olisi mielestään annettavaa kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon, jos vain luotaisiin toimivat ja helpot rakenteet. Päätöksenteko on jatkossa kuitenkin Seijan mielestä laajennettava tavalla tai toisella koskemaan kuntalaisia.

”Mun mielest pitäis laajempaa piiriä niinku tavallaan ottaa huomioon niittenkin ajatukset ja ois varmaan monta asiaa, mitä vois ehdottaa tälle...täst päättää jotain ja tehä jotain, mut mites sä kerrot tämän?”

Vaikka Seija peräänkuuluttaa helppoa ja nopeaa tapaa saada äänensä kuuluviin, hän kaipaa kuitenkin vuorovaikutusta ja kasvokkain keskustelua kunnan viranhaltijoiden ja päättäjien kanssa. Viranhaltijoita ja päättäjiä on vaikea tavoittaa kunnan ’uumenista’. Seija kutsuukin heitä ’ulos’ ihmisten ilmoille.

”[p]itäää olla ihan niitten ihmisten ittens kans tekemisis, eikä vaan siel kunnantalossa. Tulla tapahtumii ja jutella ja tämmöstä vois niinku. Sil on varmaan suurempi merkitys, ku sillä, et ne istuu siellä kunnantalossa ja päättää asioist. - - sehän on vaan siitä heidän omasta viitseliäisyydestään kiinni. Nytkin on [tilaisuus] ens viikonloppuna, niin mikä mainio tilaisuus ois tulla esittäytymään - -.”

Kunnantalolla pysyttelemineen pitää viranhaltijat ja päättäjät etäisinä kuntalaisille. Se myös ylläpitää kuvaa ’eliitistä’, joka on jotain muuta kuin tavallinen kansa. Toisaalta vanhemmat kuntalaiset saattavat joka tapauksessa arastella viranhaltijoita ja päättäjiä, vaikka nämä jalkautuvatkin. Eittämättä kynys kuitenkin Seijan mukaan madaltuu.

”Ja ainakin ihmisille tulis kokemus, et hei ne on ihan samanlaisia ihmisiä siel, ku mekin. - - esimerkiks - - vanhemmalle sukupolvelle ne on jotain herroja siellä. - - et eihän niihin voi ottaa edes yhteyttä, ku ne on niin korkea-arvosta.”

Vuorovaikutus on Seijan mukaan se elementti, jonka varaan kaikki muu rakentuu. Kiinnostus kunnan asioihin voi herätä henkilökohtaisen kontaktin seurauksena. Lisätietoa voi halutessaan etsiä kunnan kotisivuilta. Tosin kunnan sivut eivät saa Seijalta kiitosta. Niiltä Seija ei löydä tarvitsemaansa tietoa. Kommentti kuitenkin osoittaa, että Seija käy kunnan kotisivuilla ja asiat kiinnostavat.

”[i]hminenhän haluaa ihmiskontaktin, eikä sitä, että lue netistä. Ei ne mene koskaan niille sivuille lukemaan, jos ei niil oo jonkinnäkönen kontakti, että hei...toi sano sillon, et sielt löytyy lisätietoo, et mähän voisin mennäki sinne. - - Hollolan kunnan nettisivut on niin äärimmäisen vaikeet. Sielt ei löyä yhtään mitään. Siis ne on niin ihmeellisillä, et kun sä laitat jonkun haun, jollain ihan ihmellisel nimellä et niitä ei niinku löydä sieltä.”

Seija puhuu vuorovaikutuksesta kaksisuuntaisena. Hän ei kaipaa infoa, vaan kuuntelua ja mielipiteiden vaihtoa puolin ja toisin. Seija näkee turhana ajanhukkana sen, jos kuntalaista ei kohtaamisissa kuunnella, vaan puhuminen on kunnan monologia. Kritiikin kohteeksi nousee myös viranhaltijoiden auktoriteettiasema, jossa asiat käydään kertomassa kuntalaisille jälkikäteen ylhäältä päin.

”[i]han jees, jos se on vuorovaikutteist keskusteluu, eikä sitä, että nämä viranhaltijat siellä luennoi, että me teemme nyt näin.”

Seija kannattaa kuntalaisten suoraa lähestymistä. Hänen mukaansa osallistumista auttaisi se, että kunnan puolesta tulisi selkeä, kohdistettu pyyntö kuntalaiselle. Tämä osoittaisi kuntalaiselle arvostusta ja madaltaisi kynnyistä osallistua. Kuntalaisen kanssa voi rakentaa kontaktin arkielämän ympyröissä ja näin tavoittaa myös arempia ja hiljaisempia kuntalaisia. Päätäjätähän tätä tekevätkin, mutta monelle viranhaltijalle tämä toimintatapa on vieras.

Ihmisiähän saa siis mukaan sillä, että kysyy henkilökohtasesti, soittaa tai kysyy, et lähitisitkö sinne ja sinne. Jos sä laitat vaik sähköpostia, nin sen voi jättää niinku...sen voi deletoida sielt sähköpostista, mutta kun kysyy henkilökohtasesti, niin on paljon vaikeempi kieltäytyä. - - esimerkiks sitten, kun näkee tääl jossain, esimerkiks kaupassa,

niin voi kysyy, et mitä mieltä oot tästä tai joku tämmönen juttu. Koska varmaan on paljon ihmisiä, jotka ei koskaan sano juuta eikä jaata mihinkään asiaan, ku ne on tuolla mökissään.”

Mielenkiintoiseksi Seijan tarinan tekee se, että hän ei kritisoi kuntaa ’lämpimikseen’, vaan perustellusti. Hän on useampi vuosikymmen sitten itse ollut mukana edustuksellisessa demokratiassa ja istunut ’sisäpiirissä’. Tässä kohtaa tarinassa Seijan osallistumisessa on selvä *muutos*. Poliitiikkaan lähdön motiivia voidaan vain arvailla. Se liittyy jonkinasteiseen uteliaisuuteen ja ajatukseen ’miksipä ei?’ Seija kokee kuitenkin varsin pian edustuksellisen demokratian täyttävän liikaa elämäänsä ja vievän aikaa pois tärkeämmiltä asioilta. Kunnan asioiden valmistelu ja päätöksenteko eivät siis herätäkään Seijassa sellaista mielenkiintoa, että panostus olisi sen arvoista. *Muutos* palautuu varsin nopeasti takaisin tilaksi.

”[m]ä olin joskus - - ehdokkaana ja olin niissä lautakunnissakii jonkun vuoden, mut sit mä lopetin sen, kun - - se oli liian aikaa vievää. Mutta - - ei mul ehkä kauheesti oo haluja vaikuttaa kunnallispolitiikkas - -.”

Aikaavievyuden ja kiinnostuksen puutteen takaa löytyy muitakin lopettamisen syitä. Poliitiikan ilma-
piiri, jossa asiat eivät välttämättä etene suoraviivaisesti ja nopeasti, ei istu Seijan luonteeseen. Seija on nopeatempoisempi ja selkeä otteissaan eikä jaksa pitkän kaavan mukaisia keskusteluja, joissa ei välttämättä päästä ratkaisuun.

”Se ei ollu mun juttu. - - sen takia, että - - semmosta politikointia, et selitetään ja selitetään samaa asiaa, mut ei tuu niinku mitään selkeetä juttua siitä - - ja mä en kestä semmost selittelyä.”

Seija on kuitenkin jättänyt politiikan suuntaan oven raolleen. Kokemukset eivät ole olleet siis Seijaa lamaavia, vaan kyse on ollut ehkä enemmän kiinnostuksen ja ajan puutteesta. Seijalla on paljon annettavaa juuri suoraviivaisuutensa ja selkeytensä myötä.

”[e]mmä mitenkää nää niinku pois suljettuna sitä, että joskus voisikin osallistua enemmänkin, mutta ei ainakaa täs elämän vaiheessa. Ei se mitenkää niinku totaalisesti pois suljettu oo.”

Politiikasta luopumisen jälkeen Seija on keskittynyt vaikuttamaan asioihin suoraan. Hän lähestyy viranhaltijoita henkilökohtaisesti ja hoitaa asiat pois alta reippaasti. Seijalla ei ole tapana arkailla, vaan hän esittää asiansa kiertelemättä ja vaatii perusteltuja vastauksia.

”[m]ä oon todennu, että - - mä saan vastauksen johonkin kysymykseen, ni täytyy kohdistaa niinku sille, kelle asia kuuluu, joka siit päättää. Muuten ei niinku ...ei tu mitään. Tota...jos on oikeen - - kuohuttava asia, ni mä voin jopa soittaa ensimmäiseks, mut yleensä mä ensin laitan sähköpostia ja sit jos en saa vastausta, ni mä soitan kiivasluontosen puhelun.”

Seijan äänestämättömyys on vakiintunut *tilaksi* kestätyään jo parikymmentä vuotta. Toisaalta äänestämiseen liittyy ristiriitaa eikä Seija oikein tiedä, miten toimia. Äänestämättömyys aiheuttaa syyllisyyttä ja puolustautumista, mutta on myös selkeä kannanotto yksittäiseen asiaan. Euroopan Unioniin liittyminen toimii ikään kuin selityksenä tai syynä vielä kahdenkymmenen vuoden jälkeenkin. Parikymmentä vuotta sitten tapahtuneeseen asiaan kiinnittyminen antaa mahdollisuuden selittää kiinnostumattomuuttaan vaihtoehtoisella tavalla. Toisaalta äänestämistä kieltäytyminen ja poliittisen osallistumisen lopettaminen saattavat Seijalla liittyä yhteen. Ne ajoittuvat suurin piirtein samaan aikaan ja sisältävät kumpikin jonkinlaisen pettymyksen.

Seijan motiivit rakentuvat pitkälti kiinnostuksesta asioihin. Lapsuudessa alkanut harrastus ja siihen liittyvä osallistuminen toimivat pitkäkestoisena *tilana*, joka tuottaa iloa ja tyydytystä. *Muutoskohdaksi* asettuva poliittinen osallistuminen kestää lyhyen aikaa ja katkeaa lievään pettymykseen ja kiinnostuksen puutteeseen, jota siivittää vielä tarve antaa aikaansa itselle tärkeämpiin asioihin. Muutoksen jälkeen Seija palaa takaisin tilaan, joka poikkeaa kuitenkin hieman aikaisemmasta tilasta. Poliittisen osallistumisen jälkeinen tila sisältää suoria yhteydenottoja ja kannanottoja, jotka ovat korvanneet äänestämisen ja edustuksellisen demokratian. Tämän Seija on nähnyt toimivammaksi ja nopeammaksi tavaksi hoitaa asioita kuntoon.

SEIJAN KOKEMUS ITSESTÄ OSALLISTUJANA

Seija mieltää olevansa ihminen, jolla ei ole elämässään harmaan sävyjä. Asioilla on olemassa selkeät ääripäät ja niiden välillä Seija valitsee. Tämä on tuottanut aika ajoin ongelmia. Erityisesti kuntapoliitikassa, jossa on aika ajoin vaikea saada päätöksiä tehdyksi, Seijan tapa ajatella asioista nousi esiin

ja aiheutti ymmärtämättömyyttä. Seijan hyvä itsetuntemus ja vahva itsetunto ei ymmärtämättömyydestä kärsi. Hän on sinut itsensä kanssa ja se riittää hänelle.

”[m]ä oon aika tämmönen mustavalkonen ihminen, että joko - tai. - - no kaikki ei varmaan ihan aina sulattanu, että mä kerron, mitä mä ajattelen asioista. Mä oon ite niin tottunu, et mä en kauheesti siit välitä.”

Seija on myös peräänantamaton. Hän tivaa perusteltuja vastauksia niin kauan, että niitä saa. Joskus vastapuolella oleva, yleensä viranhaltija, lopettaa keskustelun Seijan tinkimättömyyden edessä. Keskustelun edetessä Seija kuitenkin monesti saa vastauksen kysymykseensä. Seija haluaa herättää keskustelua ja kyseenalaistaa. Yhtäältä Seija laskee leikkiä itsestään ymmärtäen, että saattaa välillä mennä äärimmäisyyksiin, mutta toisaalta hän ehkä miettii, minkä vaikutelman itsestään ulkopuoliselle antaa. Hän kuitenkin toivoo, etteivät hänen sanansa ja keskustelun avauksensa olisi merkityksettömiä.

”[u]seimmat ihmisethän ensin on vähän ikään kun torjuvia, ku sanoo suoraan, mitä ajattelee, mut kyl se sitten, jos ei ne paiskaa luuria kiinni, ni kyl mä yleensä saan jonnakkosen vastauksen johonki. Itepäinen kun oon. No emmä tiä, miten se toises päässä otetaan sitten loppupelissä. Toivotaan, et joku ees joskus sanoo jollekin, et nyt hullu taas soitti. - - kylhän varmaan jää paremmin mieleen, kun semmonen, joka mielitelevästi puhuu. Voi keskustelua herättää. Mut sehän on tarkotuskii.”

Seija määrittää itsensä rohkeaksi kyseenalaistajaksi, joka ei koe tarvetta olla mieliksi toisille. Tämä kertoo tinkimättömästä rehellisyydestä ja asioiden ajamisesta niin, että voi olla ylpeä itsestään. Toisaalta se voi kertoa myös äärimmäisyyksiin menemisestä, kärsimättömyydestä ja yhteistyön vaikeudesta. Seijaa määrittää kuitenkin pitkäaikainen sitoutuminen harrastukseen ja yhdistystoimintaan sen tiimoilta. Tulkinta kallistuu siis ensiksi mainittuun.

SEIJA POLIITTISENA KANSALAISENA

Seijan *pallo* lähtee hyvin liikkeelle harrastuksen ja siinä vaikuttamisen myötä *Sysääjä*, joka johtaa politiikkaan osallistumiseen, jää tuntemattomaksi, mutta liittyy varmasti niihin sanoihin, millä Seijaa on värvätty mukaan puolueen toimintaan: Seijaa on tarvittu ja häneen mielenkiintonsa on herännyt. Poistuminen politiikasta on taas aiheutunut *sysääjästä*, joka on liittynyt vuorovaikutukseen ja sen

aiheuttamaan lievään pettymiseen. *Sysääjinä* pois päin ovat toimineet vielä politiikan aikaavievyys ja innostuksen laantuminen. Seijan pallo on kuitenkin vielä kentällä, mutta Seija ei tähtää enää suurimpiin pistesaaliisiin. Suorista yhteydenotoista tulee kuitenkin osallistumispisteitä.

Seija saattaa vielä innostua edustuksellisesta demokratiasta. Jatkossa hän tietää, mihin on ryhtymässä. Mikä auttaisi sitten Seijaa jaksamaan pitkäjänteistä ja joskus junnaavaakin politiikan tekoa? Ikä on tietysti tuonut mukanaan kärsivällisyyttä ja yhdistyskulttuuri opettanut asioita. Yhdistyksen tavoitteet ovat pitkälti yhteisiä toisin kuin kunnassa, jossa tavoitteiden ristiriita on juuri poliittisen toiminnan ytimessä. Saattaa olla, että Seija uudenkin yrityksen jälkeen toteaa, ettei politiikka ole 'hänen juttunsa'. Toisaalta motiivi voi löytyä siitä, että politiikka tarvitsee myös selkeyttäjiä ja yksinkertaistajia ollakseen hukkumatta monimutkaisuuteensa. Saavuttaakseen julkisen poliittisen kansalaisuutensa Seijan on saatava vastakaikua kunnalta. On tultava onnistumisia, läpilyöntejä ja hyviä pistesaaliita, jotta julkinen poliittinen kansalaisuus toteutuu täyteydessään.

Voiko julkista poliittista kansalaisuutta saavuttaa suoralla toiminnalla? Seijan kohdalla tämä on mahdollista. Se edellyttää kuitenkin jonkinlaista toimintasuunnitelmaa siitä, mihin asiaan pyrkii vaikuttamaan ja millä eri keinoilla sen tekee. Toiminta on oltava pitkäjänteistä ja loogista. Toteutuakseen julkinen poliittinen kansalaisuus vaatii myös tällä sektorilla kunnan vastaantulon.

Seija näyttäisi pelaavan nyt peliä, jonka kenttä on täynnä harrastukseen liittyviä asioita. Hän ei ohjaile *palloa* sinne, missä kohtaamiset kuntakentän kanssa sijaitsevat. Seija on oppinut *pelaamaan* niin, että valitsee suuntaa. Pelistä välittyy oma tahto. Seija ottaa ohjat omiin käsiin ja saattaa itse niin päättäessään ponnauttaa pallonsa pelikentän ylälaitaan.

4.8 Vieno – virta venhettä vie

Vienon osallistumistarina näyttäytyy *tilana*, jossa jo lapsuudessa opittu kaikkeen kylän toimintaan osallistuminen jatkuu aikuisuudessa. Tarina on tasainen eikä siinä ole havaittavissa muutoksia. *Muutos* tarinaan tulee ja on jo tullut iän ja sen tuomien vaivojen estäessä osallistumista. Tarinan sisällä kulkee ohut 'varjotarina', joka näyttäytyy peilaamisena omaan ideaaliin.

LAPSUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Vienon lapsuuden osallistumiskokemukset rakentuvat maalaiselämästä ja kylän toimintaan osallistumisesta. Yhteisöllisyys ja talkoohenki olivat sota-aikana elintärkeitä. Kaikessa mahdollisessa oltiin mukana. Omaa halua ei niinkään kysytty, vaan osallistuminen nähtiin itsestään selvyytenä. Kaikki tehtävät otettiin vastaan ilman oman motiivin miettimistä.

”[k]ylhän [isä]tommoses seuratoiminnas ja sellasessa on ollu, alun alkaen - - pienviljelijöissä ja mitähän niitä on nyt ollu - - silloin niitä seuroja - -. Ja sitten jo oli rakentamassa työväentaloo - -.”

Vienon isä ja mummi, isän äiti, olivat kummatkin sosiaalilautakunnan jäseniä. Tehtävä oli periytynyt äidiltä pojalle. Luottamustehtäviin ei varsinaisesti hakeuduttu, vaan niihin pyydettiin kunnassa luottaviksi tunnettuja ihmisiä.

”[h]än (isä) oli kunnan asioissa. Sosiaalilautakunnassa hän tais olla ja mulla oli mummikii - - siel sosiaalilautakunnassa ja. - - mut ei se isäkään...ei se mitenkään pyrkiny ollu - -.”

Mummia leimasi sitkeys, ahkeruus ja aikaansaavuus. Mummi kävi kokouksissa iltaisin ja sen lisäksi hoiti vielä taloustyöt ja lapset. Siinä ohessa hänellä oli vielä aikaa ja energiaa opetella uusia taitoja. Mummin läsnäolo arjessa juurrutti Vienoon samaa henkeä.

”[m]ummikii - - opetteli pyörällä ajamaan - - semmonen vanha ihminen. Ei ollu ennen ajanu, mutta sitte hän opetteli sen sitkeesti - - ja kävi sitten pyörällä siellä kokouksissa. Nii hän oli kyllä - - semmonen ehtivä ihminen, että ei semmosia varmaan enää nykyään löydy mistään, että. Sen aikaset työt, kun oli paljon hankalampia, ku ne taloustyöt, mitä nykyään on.”

Äänestäminen oli perheessä tärkeä asia. Sitä ei jätetty koskaan väliin. Suomen itsenäisyys oli vielä tuore ja joka ainoan odotettiin uurnilla käyvän. Isä jätti vapaat kädet valita, ketä halusi äänestää. Isän lempeä auktoriteetti kuultaa kuitenkin Vienon puheesta läpi.

”Isä ainakin toimitti kovasti, että - - äänestää pitää ja hän ei koskaan määränny, että ketä pitää, muuta ku - - äänestämään pitää mennä. Se oli ehdoton, ettei saa jättää käyttämättä. Aina.”

Vienon lapsuus määrittäytyy *tilana*, joka on vakiintunut jo kauan sitten. *Muutoskohtia* ei tilassa ole. Vieno on kasvanut suuressa perheessä ahkeruuteen ja myös kunnallispoliittiseen vaikuttamiseen Sota-ajasta, vaatimattomista elämänoloista ja vastoinkäymisistäkin huolimatta lapsuus näyttäytyy pienen tytön silmin tyytyväisenä puurtamisena.

AIKUISUUDEN OSALLISTUMISKOKEMUKSET

Isänsä ja mumminsa tavoin Vieno osallistuu nuorena aikuisena moneen. Ääntä osallistumisesta ei pidetä, vaan ne kuuluvat luontevana osana maalla asumiseen. Yhdistykset, seurat ja niiden mukanaan tuomat luottamustehtävät ovat osa arkea. Oma kiinnostus ei ole merkittävä tekijä. Mukaan mennään, vaikka joskus hieman vastentahtoisestikin. Halu tavata muita nuoria aikuisia on myös merkittävä tekijä. Tapahtumien järjestäjinä toimivat kylän seurat, joten nuorien aikuisten tapaamisille vaihtoehtoisia paikkoja ei ole. Vuosikymmenten aikana kaikki kylän toiminnat tulevat Vienolle tutuksi.

”[s]itten - - yhdistyksissä olen ollut mukana - -. Sihteerinä olin. - - puheenjohtajana olin täällä kirkolla monta vuotta. - - yleensä oltiin kaikissa yhdistyksissä. - - kaikkiin piti osallistua. Ja yhdistykset järjesti niitä tapahtumia. Eihän niitä muualla ollukkaan, ku näitten seurojen järjestämiä. - - kirkkokuoros olin kolmisenkymment vuotta vissiin. - - [yhdistys]on ollu kahvittamassa tuolla kunnan tilaisuuksissa ja seurakunnan tilaisuuksissa.”

Vienokaan ei, isänsä tavoin, ole itse hakeutunut luottamustehtäviin, vaan häntä on niihin pyydetty. Yhtäältä Vieno kokee tehtävät mielenkiintoisina, mutta anti ei korvaa vaivaa. Pitkäjänteisesti hän kuitenkin pysyy tehtävässään, vaikka pesti tuntuu raskaalta.

”Minut oli valittu siihen, mutta minä en ollu mitenkään...mä kymmenen vuotta siellä kyllä kuljin. - - alko tuntumaan - - se istuminen koko päivän siellä. - - En tiedä olisko valinneet, mut mä ite sitte halusin, että tota noinni, kyl mä nyt voin jäädä pois.”

Yhteinen yritys puolison kanssa toimii kymmeniä vuosia. Tähänkään Vieno ei itse ole ollut aktiivinen hakeutumaan, mutta olosuhteet kuljettavat siihen. Vieno toimii eläkkeeseen asti yrityksessä. Isän ja mummon peräänantamattomuus ja sitkeys näkyvät Vienon toimissa. Vaikka suunnat eivät ole omia valintoja, ne kuljetaan loppuun asti.

”Ihan minä jouduin siihen niinku pakosti. - - vähän niinku olosuhteiden pakosta.”

Äänestämässä Vieno käy aina. Hän edustaa sukupolvea, joka ei tässä asiassa lipsu. Isän opit ovat selkärangassa. Se, kenelle äänensä antaa, ei aina ole Vienolle itsestäänselvyys. Hän ei äänestä puoluetta, vaan henkilöä. Äänen antamisesta ei kotona keskustella, kummallakin puolisoilla on vapaus valita kohteensa.

”On aina käyty (äänestämässä). Kyllä se on velvollisuus. Minä äänestän aina henkilön, mut sit en aina tiedä, et mikä mun puolisoilla on. Kyl mä ainakin suurimman osan lasken sille henkilölle.”

Valtuutettujen toimiin Vienolla ei ole suurta luottamusta. Valtuutetut tarvitsevat hänen mukaansa rohkeutta ottaa asioita esille sekä myöskin laajakatseista viisautta katsoa asioita koko kunnan hyvinvoinnin kannalta. Yksittäisten kylien ja ihmisryhmien edut tuntuvat jäävän jalkoihin. Toisaalta Vieno ymmärtää, ettei kaikkia toiveita voida ottaa huomioon kokonaisuutta katsottaessa, mutta oman ikäryhmän ja kotikulman asiat ovat kuitenkin tärkeitä. Luottamuksen puutteesta huolimatta Vienon puheessa kuitenkin on mahdollisuus parempaan. Tulevaisuudessa asiat voivat olla toisin.

No kylhän se tuntuu vähän toivottomalle. Täytyy aika vahvoja siellä olla ne edustajat, jotka pystyy sitte saamaan siellä läpi niitä, mitä täällä toivotaan (naurahdus). - - pitäis kaikkia siellä puoltaa - -. Vähän suuremmas mittakaavas ajattelis. - - No jotenkin on tullu semmonen tunne, että ei se auta, vaikka mitä tekee. Ainaki mones asiassa on käyny tällä lailla, vaikka sitä on yritetty, ni kuitenkin se on menny sen päätöksen mukaan, mitä ne on - - siellä ensin jo suunnitelleet ja päättäneet, ni...ennalta, joo. Et semmonen tunne, mut en tiää sitte, et saa nähdä nyt jatkossa, et kuinka käy. - - jospa se muuttuis.”

Yksittäinen kuntalainen ei Vienon mukaan saa muutosta aikaiseksi, mutta ryhmänä eteenpäin vietyinä asiat voivat mennä eteenpäin. Yhdistyksen voima on Vienolle selvyys. Varsinkin vetäjän karisma ja itsetunto ovat merkittäviä ominaisuuksia asioiden eteenpäin viemisessä.

”[m]ut sit ei ihan yks pystyis varmaan saamaan siellä, että se täytyis olla sitte useempi ääni. Mekin ollaan tossa - - liitossa oltu mukana. - - (siellä on) keskusteltu ja sitten puheenjohtaja on vieny. Siellä on hyvä, vetävä puheenjohtaja.”

Vienon valintoja leimaa toisten hyvinvoinnin ajattelemisen. Hän ei aseta itseään toisten edelle, mikä hänen valinnoissaan selkeästi näkyykin, vaan valinnat tehdään lähimpien ehdoilla. Ensin toiset, sitten itse -periaate on Vienolla sisäänrakennettu toimintatapa. Isossa lapsuuden perheessään hän on myös oppinut jakamaan asioita ja odottamaan vuoroaan.

”[a]ina on ollut sellanen ehkä kotoa ja vanhemmilta jo semmonen tullu, että pitää huolehtia. Joo...että ottaa toiset huomioon. Semmonen on meiltä kotoa jo lähteny.”

Vienon motiivit ovat pitkälti jo lapsuudessa rakentuneita. Lapsuudessa opitut toimintatavat ohjaavat alitajuisesti Vienoa. Isän ja mummin tapa osallistua ahkerasti kaikkeen kylän toimintaan on siirtynyt Vienolle. Myös Vieno ’joutuu’ luottamustehtäviin ilman varsinaista omaa halua.

Oman halun tai tarpeen puutos ei estä Vienoa osallistumasta pitkäjänteisesti. Oma tarve nousee esiin vain väsyessä. Silloin hän pystyy kieltäytymään tehtävistä. Vieno toimii siis hyvin altruistisesti. Tämä ’huolehtiminen’ on Vienon mukaan lapsuuden kodin perintöä. Vienon lapsuuden kodin huolehtiminen ei kuitenkaan näytä samanlaiselta kuin Vienon huolehtiminen. Mummin sitkeä pyörällä ajon opetteleminen saattaisi viitata voimakkaaseen omaan haluun joko olla kokouksissa läsnä tai päästä itsenäisesti liikkeelle tai vain yksinkertaisesti säästää itseään/puolisooan hevosen valjastamiselta. Vienon huolehtiminen vaikuttaa saaneen isän ja mummin huolehtimista suuremmat mittasuhteet. Vienolla toisten tarpeet menevät aina omien edelle. Toisten edelle laittaminen näkyy myös siinä, että yhteisössä on hyvä olla. Vieno ei halua olla esillä, mutta luotettavuutensa vuoksi joutuu ottamaan vastaan tehtäviä, jotka erottavat häntä muista. Hän olisi varmasti mielellään toisten kanssa samalla viivalla ja ehkä jopa takarivissä.

Vieno edustaa aikansa ihmiskuvaa, jonka sota muovasi vaatimattomaksi, sitkeäksi ja pitkäjänteiseksi. Omien tarpeiden esiin tuomiselle, saati toteuttamiselle, ei ollut mahdollisuutta eikä tilaa. Usein omat tarpeet jäävät myös itseltä piiloon. Vienon omien tarpeiden puuttuminen voidaan nähdä ulkoa ohjautuvuutena. Toisten tarpeet ja mielipiteet tulevat omiksi.

Vienoa leimaa suuri sopeutuvuus. Vienon kritiikki edustuksellista demokratiaa kohtaan nostaa esiin hieman omia tarpeita. Kritiikistä häviää kuitenkin terä kevyiden naurahdusten ja positiivisten loppukaneettien myötä. Vieno kuitenkin toivoo, että asiat muuttuvat parempaan suuntaan. Kritiikki saattaa

olla myös yhteisöistä nousevaa ja toisten esiintuomaa. Toisaalta epäkohdat koskevat juuri omaa kätiseutua ja ikäryhmää, jolloin tämän voi nähdä ilmentävän omaa tarvetta.

VIENON KOKEMUS ITSESTÄ OSALLISTUJANA

Vienon vaikeus osallistua vaikuttamalla liittyy hänen mielestään hänen perusluonteeseensa. Hän ei pelkää ihmisiä, mutta kokee kunnan asioiden, viranhaltijoiden ja päättäjien olevan yläpuolellaan. Hänen mielestään toiset ihmiset, ne rohkeat, ovat niitä, jotka vievät asioita eteenpäin. Tässä tulee esiin Vienon voimakas tarve pysyä takarivissä ja arkuus auktoriteettien edessä.

”Emmä sillä lailla arastele, - - et kyl mä kaikkien kanssa, ettei ikinä mitään. - - Se on vaan semmonen luonnejuttu, ettei oikeen pysty julkituomaan, mitä ajattelee. - - en uskaltais varmaan - - - - no pitää olla sellanen, joka uskaltaa. - - heil on vähän erilaiset luonteet, ku minulla.”

Vieno kertoo, ettei ’saa itsestään irki’. Termi ’irki’ tarkoittanee samaa kuin ’irti’. Kyse on siis kyvystä saada itsestään irti jotain päästäkseen liikkeelle ja saavuttaakseen tavoitteensa. Vieno moittii itseään siitä, ettei käynnistä asioiden edessä. Toisaalta ’irki’ viittaa myös siihen, että Vienon pitäisi mielestään päästä irti huonouden tunteestaan. Vieno moittii itseään siis siitä, että ei hänellä ole oma-aloitteista tarmokkuutta eikä hyvää itsetuntoa.

”[m]ut ei vaan tietysti sitten ite saa itestään irki...kai se on ihan itsessään se vika sitten. - - täytyis olla - - sellanen alotekykynen, että...semmonen puuttuu niin. - - mä en saa sillai itsestäni irki (naurua), ni että minä...sitä tuntuu, että on liian mitätön ja pieni, että ei voi mennä sinne puhumaan mitään.”

Vieno käyttää puheessaan konditionaalia, joka hänellä liittyy vaatimukseen itseään kohtaan. Hän ei ole siis sitä, mitä hän itse toivoisi olevansa. Mielessä siintää ideaali osallistuja, johon hän itseään peilaa. Ideaali osallistuja on hänelle toimelias ja asioihin kantaa ottava. Ideaali saattaa olla oman mummin kaltainen.

”[t]äytyis vaan pysyä sitkeenä ja koittaa.”

Vieno kertoo olevansa nyt vanhempana 'rennompi'. Ilmaus peilautuu aloitekykyisyyttä vasten. Aloitekykyisyys on siis Vienolle jotain muuta kuin rentous. Asioihin puuttuminen edellyttää Vienolle jonkinasteista 'kireyttä', jonka voisi Vienon kohdalla olettaa tarkoittavan myös 'jännittyneisyyttä'. Toisaalta Vieno on itselleen armollinen. Ikä antaa mahdollisuuden vihdoinkin olla sellainen kuin on ja jättää asioihin puuttumisen nuoremmille. Enää ei tarvitse jännittää.

”[e]hkä nuorempana oli enemmän (aloitekykyinen), mut sit kun on vanhemmaks tullu, vaikka muuten vanhempana on ehkä rennompi ja sillä lailla, mutta että nuorempana oli sitä ehkä enemmän.”

Vieno on tyytyväinen elämäänsä. Hänen 'huolehtimisensa' ei tarkoita samaa kuin 'huolestuminen'. Hän ei vaivaa päätään asioilla, jotka ovat tulevaisuudessa, vaikka olisivat jo lähelläkin. Hän miettii asiat sitten, kun ne tulevat kohdalle. Tämän asenteen voidaan katsoa tulevan sotien ajasta, jolloin oli pakko elää päivä kerrallaan. Tämän voidaan katsoa olevan myös osa hänen persoonallista rakennettaan, jota leimaa tyytyväisyys, luottamus elämään ja vaatimattomuus. Ehkä taustalla on myös ajatus siitä, että asioilla on tarkoituksensa.

Ehkä minun mielest on aika hyvä näin - -. Voishan olla jotakin sellasta, mitä haluais, mut en osaa nyt sanoa tällä kerralla sitä, et mikä nyt olis sitten. Ei se kannata etukäteen, että suree sitte, jos on tarvis - -. Kun ei se auta kuitenkaan mitään. Semmonen asenne mulla on. - - kun sitä on - - kauheen pienestä alkanu, niin tota, kyllä sitä osaa sitten sopeutua vaikka mihinkä - -.”

Virta on ikään kuin kuljettanut Vienoa ja hän on ajelehtinut virran mukana taistelematta sen virtauksia vastaan tai yrittämättä suunnata kulkuaan siinä. Vienon kulkua kuvaa kuitenkin äärimmäinen notkeus ja taito asettua virrassa niin, että aiheuttaa mahdollisimman vähän vastusta veden voimalle.

VIENON POLIITTINEN KANSALAISUUS

Vieno *pele* on ollut vilkasta. Hän syntyy ja elää lapsuutensa aikana, jolloin osallistutaan kaikkeen, mitä ympärillä tapahtuu. Tätä hän noudattaa myös aikuisuudessaan. *Sysääjinä* voidaan pitää erilaisia kutsuja, joita hänelle esitetään. Hän vastaa niihin poikkeuksetta myönteisesti, jos hänellä ei ole selkeää estettä. *Pallo* lyödään siis aina *pelialueelle*.

Sisäisen kiinnostuksen puute pitää Vienon kuitenkin intohimottomana pelin suhteen. Juuri 'pakottomuus', jonka voidaan katsoa ilmentävän sisäistä kiinnostusta, on leimallista julkiselle poliittiselle kansalaisuudelle. Vienon 'joutuminen' asioihin ei ole pakotonta. Vieno käyttää *mailoja* rutiininomaisesti: niitä 'pitää' heilauttaa tietyssä kohdassa.

Miten paljon sitten voidaan katsoa iän vaikuttavan kiinnostuksen puutteeseen? Tarina voi muuttua iän myötä. Ikä voi näkyä tarinassa kiinnostuksen puutteena. Tarinaan tulee mukaan väsymistä ja etäisyyttä. Tarina voisi olla innostuksen sävyttämä, jos se olisi kuultu esimerkiksi 30 vuotta sitten. Toisaalta taas persoonallisuuden rakenne ei muutu, vaikka osallistumisidentiteetin motiivit ja ilmenemis-
muodot muuttuvatkin.

5 KUNTALAINEN ELÄMÄN PELIKENTÄLLÄ

Tässä luvussa osallistumistarinat sijoitetaan flipperiteorian pelikentälle ja päätellään, missä määrin teoria pitää paikkaansa. Teoria ei ole aukoton. Flipperi pelinä sisältää monia ulottuvuuksia ja hyvin kehittyneitä ja pelaajalle vaativia versioita. Analogia kuntalaisen osallistumisen ja pelin välillä on karkea ja koeluontoinen, mutta sisältää joitakin johtoajatuksia, joita myöhemmillä tutkijoilla on mahdollisuus jatkojalostaa.

KUVIO 1. Flipperi-teorian 'elämän pelikenttä'.

Kuvio 1 esittelee 'elämän pelikentän', jolla kuntalaisen polku mutkittelee. Kourusta, lapsuuden osallistumismaisemasta, lähtee *alkusysäys*, jolla *pallo* suuntautuu *pelikentän* yläosaan. Pallon lähtövauhtiin ei itse pelaajalla ole vaikutusta. Syntymäperhettä ei voi valita. Se, mihin synnymme, määrittää aina jollakin tasolla kohtaloamme. Tässä kontekstissa perheen toimintatavat osallistua ovat merkitse-

viä: Miten perhe osallistuu? Onko ilmapiiri aktiivinen? Tehdäänkö asioita yhdessä? Lapsi imee vaikutteita sienen tavoin ja lapsuudessa opitut mallit istuvat tiukasti, hyvässä ja pahassa. Mallioppiminen nousee siis merkittäväksi tekijäksi. Lapsuudessa opittu osallistuminen saattaa kantaa kuntalaista koko elämän ajan. Yhteisöllisyys, yhdessä tekeminen ja kiinnostuneisuus antavat mielekkään pohjan pelaamisen opettelulle. Lapsuudessa sisäänrakennetut mallit voivat myös estää pelaajana kehittymisen. Ilman tietoista psyykkistä työskentelyä on lapsuuden malleja miltei mahdotonta karistaa pois.

Alkusysäyksen jälkeen pallo kulkee sisään pelikentälle *portin* (kuvio 1: Yläreunan viisi tolppaa) kautta. Portti saattaa olla esimerkiksi harrastukseen, toisiin nuoriin tai aikuisten kanssa tekemiseen liittyvä. Portti määrittää aina pallon kulkua kentällä. Taitava pelaaja onnistuu pelinsä aikana joskus saamaan pallonsa jopa uudelleen toisesta portista sisään. Vaikka lapsuuden osallistuminen onkin pitkälti asettunut kuntalaisen mielessä tietynlaiseksi ja jopa paikoilleen lukittuneeksi, on aina mahdollisuus kertoa toisenlainen tarina, hieman toisesta näkökulmasta. Tämä tarina on aivan yhtä totta kuin alkuperäinenkin.

Varsinainen peli voi alkaa. Flipperin tärkeimmät *sysääjät* (kuvio 1: Oranssi, sininen ja valkoinen sienenmuotoinen pelin osanen) kuvaavat vuorovaikutuskokemuksia, kuntalaisen kokeilemista sekä näiden kautta syntyviä oivalluksia. Joskus pallo voi osua sysääjään, jonne ei itse tähtää: terveyden tai talouden muutokseen. Toisaalta taas kuntalainen voi saavuttaa itselleen asettamansa tavoitteen (kuvio 1: Punaiset sysääjät ovat terveys, tavoite ja talous). Näidenkin kautta voi ponnahtaa takaisin kokemukseen, kokeiluihin ja oivalluksiin. Jotkut kokemukset jättävät syviä jälkiä ja määrittävät jatkossa osallistumisen suuntaa. Kuntalainen voi ohjautua kohtaamisen myötä kunnan päättäjäksi (kuvio 1: Kuviossa vasemmalla sijaitseva pelikentän 'kolonen') tai vastakohtaisesti päättää pysytellä kaukana kunnasta.

Pelikentän alaosassa sijaitsevat sysääjät liittyvät työhön, harrastuksiin ja erilaisiin yhteisöihin, joissa kuntalainen joutuu olemaan tai haluaa olla mukana (kuvio 1: Oranssi, sininen ja vihreä sysääjä). Joskus elämässä on mahdollisuus vetäytyä myös syrjään ja levätä aktiivisesta pelaamisesta (kuvio 1: Oikean puolen sininen katos, 'Lepo arjesta'). Ennen pitkää pallo kuitenkin pelin luonteesta johtuen ponnahtaa takaisin peliin.

Kuntalainen ei itse aina valitse sysääjään osumistaan. Peli on osin hyvin sattumanvaraista ja näin tarinat voivat saada lukuisia erilaisia käännteitä. Elämä tuo eteen yllättäviä tilanteita, joista on vain

selvittävä tavalla tai toisella. Ihmisen vaihtoehtoiset toimintatavat vaikeissa tilanteissa ovat samantaisia kuin eläimellä: taistele, pakene tai leiki kuollutta. Kriisissä ihmisen todelliset kyvyt testataan. Taistelevat omaavat hyvän itsetunnon ja ovat neuvokkaita. Tämän perusta lasketaan jo lapsuudessa. Pakenija pysyy kaukana siitä, joka hankalan tilanteen aiheuttaa. Kuolleen leikkiminen lienee toimimattomin muoto kohdata vaikeuksia. Se sisältää liikkumattomuuden, joka ei flipperikentällä ole edes mahdollista. Joskus negatiivisesta voi myös tulla positiivinen. Takaiskulta tuntuva sysäys voi johtaa johonkin hyvään ja hedelmälliseen. Uusi suunta, jota ei itse valinnut, voikin näyttäytyä antoisana ja viisaana. Tämä on osa ihmisen tarinan kehittelytaitoa. Mutkittellevalle polulle löytyy kuntalaisen mielessä tarkoitus.

Kuntalaisen *pelitaito* kehittyy, mitä enemmän hänellä on innostusta ja halua oppia pelin saloja ja mahdollisuuksia harjaannuttaa itseään. Pelitaito näkyy *mailojen* käytössä ja kyvyssä tönä pelikonetta sopivalla voimalla. Näin palloa saadaan kuljetetuksi sinne, minne sen halutaan menevän. Jokaisen pelikenttä ja pallon kulku ovat yksilöllisiä. Palloa voidaan mailojen avulla pitää siellä kentän osassa, joka tuntuu itselle mielekkäältä. Pelialuetta voi määritellä myös muun muassa intohimoinen kiinnittyminen johonkin yksittäiseen asiaan, pelko, mukavuudenhalu tai väsyminen. Kenties suuria pistesaaliita ei tavoitella, vaan tyydytään pitämään pallo pelikentällä. Joskus pallo saattaa ohjautua suoraan kentän alalaitaan ja mailoista läpi. Kuntalainen ei ehdi, jaksa, viitsi, halua tai uskalla käyttää mailoja tai tönä peliä saadakseen pallon takaisin pistealueelle. Tönimisessä on myös riskinsä: kone saattaa liian kovasta käsittelystä 'tiltata' kokonaan ja näin mailat lakkaavat toimimasta ja pallo on menetetty. Pallo voi myös ponnahtella sitkeästi pistealueella pitkän aikaa ja pistesaalis karttuu mittavaksi. Väisämätöntä kuitenkin on, että pallo ennen pitkää menee porteista läpi ja peli on ohi.

Kuka sitten pelin ohjaimissa on? Kuntalaisen itse voidaan ajatella ohjaavan omaa peliään. Peli, koko elämää koskevana, ei ole kuitenkaan täysin ohjailtavissa. Pallon taival muodostuu lähtölaukauksen, sisääntulon, sysääjiin osumisen sekä mailojen käytön ja näiden kaikkien kasautumisen yhteisvaikutuksesta. Pallo saattaa 'levätä' hetken pelikentällä olevassa 'kuopassa', jonka jälkeen se ponnahtaa takaisin kentälle. Pallon kulun vaikutus itseen ja tarinan mielekäs kehittäminen eli osallistumisidentiteetti muodostuvat monista osista ja muokkaantuvat koko ajan. Pallolla on monia mahdollisia kulkusuuntia. Kulkusuunta määrittyy aina pelitaidosta, halusta pelata sekä lukuisista sattumista. Kuntalainen kokee asioiden tapahduttua osallistumisidentiteettinsä jollakin asteella pysyväksi. Ilman tätä kokemusta mieli olisi kasa irrallisia havaintoja ja kokemuksia. Kokemukset jäsentyvät kokonaisuuden osiksi ja niille etsitään mielekäs tulkinta. Tämä lienee ihmisyyden ydin: elämä sattumanvaraisessa maailmassa, jota jäsennellään jälkikäteen.

Peliin suostuminen altistaa tapahtumille ja kohtaamisille ja sitä myötä myös oppimiselle ja haavoittumiselle. Joka hetki on mietittävä uudelleen valintojaan. Selkeä astuminen pois pelikentältä suojaa pettymyksiltä ja on joskus oma valinta. Julkisen poliittisen kansalaisuuden omaava kuntalainen taas on taitava ja jaksava pelaaja. Parhaimmillaan hän kuljettaa palloaan taitavasti yhä uudelleen ja uudelleen pelikentän yläosassa ja noukkii runsaat pistesaaliit. Joskus pelin ohjaaja unohtaa sattumanvaraisuuden ja tuudittautuu pelin (elämän) 'hallintaan', kunnes peli taas muistuttaa ominaisluonteestaan sysäämällä pallon uuteen suuntaan. Peli näyttäytyy sekä kiehtovana että uuvuttavana. Pallolla on taipumus 'valua' alaspäin, koska pelialusta on kalteva. Tämä kuvanee elämää ja sen väistämätöntä kulkua.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Peli on kuin elämä itse, monimutkainen ja täynnä yllätyksiä. Kuntalaisten osallistumismotiivit rakentuvat moninaisista asioista, jotka ovat kerrostuneet päällekkäin. Osallistuminen kunnan asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon asettuu tämän tutkimuksen perusteella vain pieneksi osaksi pelikenttää, ihmisen elämää. Tällöin jako yksilön elämään ja yhteiskunnalliseen elämään on ongelmallinen ja keinotekoinen. Ihmisen elämä on kokonaisuus, jossa kaikki tekijät ovat kytköksissä toisiinsa eivätkä ole erotettavissa erillisiksi.

Osallistuminen ymmärretään tämän tutkimuksen perusteella laajasti ja se saa mitä erilaisimpia muotoja. Kuntalainen kokee osallistuvansa elämällä tavallista elämäänsä: harrastamalla, käymällä tilaisuuksissa, olemalla mukana järjestötoiminnassa, olemalla osa kunnan päätöksentekokoneistoa, hoitamalla sairasta läheistään, jopa osallistumalla vain mielikuvissaan. Kuntalaiselle ei ole siis olemasta erillistä osallistumisen kenttää tai kunnan kenttää. Osallistuminen sulautuu elämään. Mitä tämä merkitsee kunnan kannalta? Voimakas sektoriajatteluun keskittynyt toimintakulttuuri tulee haastetuksi. Sektorikulttuurin voi katsoa levinneen niinkin laajaksi, että kunta mielletään elämästä erilliseksi sektoriksi. Kenttien erottelun ylläpitäminen lisää vieraantumista. Kunnan olisi siis asetettava ihmisen elämään, sen eri *sysäyksiin* olemaan läsnä, kuuntelemaan ja ottamaan oppia kuntalaisen elämisen viisaudesta. Tämä tarkoittaisi kunnan olemuksen muutosta: siirtymistä pois organisaatiokeskeisyydestä ja pois viranhaltija-asiantuntijuuden korostamisesta.

Osallistumiskäsityksen laajetessa muuttuu myös käsitys osallistumattomuudesta. Jos kuntalaiset mielestään osallistuvat yhteiskunnallisesti elämällä elämäänsä parhaan kykynsä mukaan, ei voida puhua osallistumisen heikkenemisestä. Osallistuminen on vain täysin erilaista mitä edustuksellisen ja suoran demokratian tämän hetkiset välineet tarjoavat. Ihmiset osallistuvat jatkuvasti yhteiskunnan ratkaisuihin ratkaisemalla oman elämänsä asioita.

Jos halutaan pitää kiinni kapeasta osallistumisen määrittelystä sekä kunnan ja kuntalaisen arkielämän välisestä erottelusta, kuntalaisen osallistumista määrittää tällöin kyky sietää epävarmuutta ja mennä jatkuvasti epämukavuusalueelle. Näissä tilanteissa palkinnon täytyy olla melkoinen. Näyttäisi kuitenkin siltä, että kuntalaisen panos ei tällä hetkellä tuota kuntalaiselle palkintoa. Kapealta pohjalta määrittyvä vallalla oleva osallistumiskeskustelu jää ontoksi ja itseään korostavaksi kuntaslangiksi.

Kuntalaiselle tarjotaan ikään kuin pieni siivu pureskeltavaksi hänen elämästään sivussa olevasta osiosta. Kuntalaista lähestytään kuntaa kiinnostava yksittäinen asia edellä sen sijaan, että kunnan asiat rakentuisivat kuntalaisen elämän asioiden pohjalle. Vaikka kunnan prosesseissa pyörivät asiat koskettavatkin loppuviimein kuntalaista, ne tuntuvat elävän omaa elämäänsä ja olevan irrallaan kuntalaisesta. Tämä selittyy osittain vuorovaikutuksen puutteella.

Kuntalaisen osallisuuden ja osallistumisen ymmärtäminen kapeasti ja rajaaminen omaan sektoriinsa näkyy kuntien erillisissä osallistumisohjelmissa ja osallistumisstrategian erottamisessa kokonaistrategiasta. Näin kuntalaisen osallistuminen erotetaan kunnan arkielämästä ja kunta pidetään vastaavasti erossa kuntalaisen arkielämästä. Kumpikin jää toiselleen vieraaksi.

Osallistuminen on yhdessä kulkemista, nöyryyttä ja elämään suostumista. Onnistuuko tämä myös kunnalta? Voisiko ratkaisuna kuntalaisten lähestymiseen olla jonkinlainen elämänkaarikunta, jossa kunta rakentaa verkkonsa kuntalaisen arjen tapahtumien liepeille tai alle? Tämä tarkoittaisi, että kunta näkyy jollakin tavalla perheessä, työssä, harrastuksissa, yhteisöissä, sairaudessa ja kuolemassa. Edellytyksenä olisi kuuntelu ja oppiminen puolin ja toisin. Vanhoja rakenteita on hidasta ja työlästä purkaa ja usein juututaankin polkuriippuvuuteen, jossa kaikki uudet ratkaisut ajautuvat ennen pitkää vanhalle uralle. Ensimmäinen reaktio saattaa olla: Kuka sitten tekee työt, jos panostetaan jalkautumiseen? Usein siis ajatellaan, että vuorovaikutus tulee kaiken muun jo olemassa olevan päälle. Sen sijaan voidaan kysyä: Mikä on kunnassa luovuttamatonta? Ytimen ympärille rakennettu malli pitää 'punaisen langan' koko ajan näkyvillä. Luovat ratkaisut, rakenteellisesti kevyet kokeilut ja uskaltautuminen vuorovaikutukseen ja näiden kautta tulevat oivallukset tuovat kunnan lähemmäksi kuntalaista. Kuntalainen näyttäytyy yksilönä, hänen valintansa viisaina ja arvostettavina.

Tutkimus haastaa kunnan jonkinlaiseen metamorfoosiin, olemukselliseen muutokseen, jossa organisaattiorakenteiden takaa paljastuu ihminen, jota kuntalainen kykenee, uskaltaa ja haluaa lähestyä. Peiliin kutsuun vastaamiselle riittää, että kuntalainen on uudelle utelias ja avoin.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (1986). *Tutkimus alkoholismien suhteesta emokulttuuriin*. Lisensiaattityö. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Sarja A. Tutkimuksia 9/1986. Tampereen yliopisto.
- Alasuutari, P. (1989). *Erinomaista rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Painokaari Oy.
- Alasuutari, P. (1993). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Bang, H. & Sörensen, E. (1998). *The Everyday Maker: A New Challenge to Democratic Governance*. COS- raport nr. 3.
- Bauman, Z. (2002). *Notkea moderni*. Tampere: Vastapaino.
- Bäcklund, P. (2007). *Tietämisen politiikka: Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Damasio, A. (1999). *The Feeling of what Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness*. New York: Harcourt Brace & Company.
- Hacking, I. (2009). *Mitä sosiaalinen konstruktioismi on?* Tampere: Vastapaino.
- Hakamies, P. (2015). Folkloristiikka ja sen tutkimuskohde. Teoksessa: Kouri J. (toim.) *Askel kulttuurien tutkimukseen* (45–51). Turku: Turun yliopisto, Folkloristiikka, kansantiede ja uskontotiede.
- Harju, A. (2004). *Aktiivisten kansalaisten Suomi – Keskustelunavaus järjestöllisen koulutuksen tehostamisesta*. Oikeusministeriön julkaisu 11:2004. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-466-035-0>. Viitattu 4.2.2017.
- Haveri, A., Airaksinen, J. & Jäntti, A. (2011). *Kuntien tulevaisuus. Miten kunnallishallintoa tulisi kehittää?* http://www.pilkahdus.fi/sites/default/files/tulevaisuuden_kunta.pdf. Viitattu 4.2.2017.
- Haveri, A. & Anttiroiko, A. (2009). Kuntajohtaminen: Haasteena paikallisten kilpailu- ja yhteistyösuhteiden hallinta. Teoksessa: Karppi, I. & Sinervo, L. (toim.) *Uuden hallintatavan jäsentyminen* (191- 211). Tampere: Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino oy.
- Haveri, A., Laamanen, E. & Majoinen, K. (2003). *Kuntarakenne muutoksessa? Tutkimus kuntajaon muutostarpeista tulevaisuudessa*. Acta nro 155. Suomen Kuntaliitto. Helsinki: Kuntatalon paino.
- Heikkinen, H. (2001). Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II* (116- 132). Jyväskylä: PS-kustannus. Gummerus kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hoikkala, T. (1998) Traditioista vapaan valinnan illuusio. Teoksessa: Roos, J.P. & Hoikkala, T. (toim.) *Elämänpolitiikka* (152-168). Tampere: Tammer-Paino Oy.

Hymes, D. (1975). Folklore's Nature and the Sun's Myth. *Journal of American Folklore* 88/ 350 (345-369).

Hyvärinen, M. (2010). Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa: Ruusu vuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi* (90-118). Tampere: Vastapaino.

Hänninen, W. (2000). *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Acta Universitatis Tamperensis 696. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.

Joronen, M. (2005). Dualismin tuolla puolen. Pragmatisoitu relationaalinen ontologia ja tilallisuuden transsendentaalisuus. *Alue ja Ympäristö* 34:1 (65-75).

Kettunen, P. (2004). *Osallistua vai vaikuttaa?* Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu nro. 39. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Kuntalaki 410/2015. Annettu Helsingissä 10 päivänä huhtikuuta 2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410#Pidp3718560>. Viitattu 13.9.2016.

Kuokkanen, K. (2016). Hankeperustainen kaupunkipolitiikka ja kansalaisosallistuminen. Teoksessa: Nousiainen, M. & Kulovaara, K. (toim.) *Hallinnan ja osallistamisen politiikat*. (125-157). <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/50502/978-951-39-6613-3.pdf?sequence=1#page=159>. Viitattu 4.2.2017.

Lehtonen, T. (2005). Muistaminen, muistuttaminen ja vastamuisti. *Tiede & edistys* 1/2005 (46-59).

Lepaus, T. (2015). *Kuntalaisille tarjottavat osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet – Tampereen kaupungin kuntademokratiayksikkö*. Pro gradu. Kunta- ja aluejohtaminen. Tampereen Johtamiskorkeakoulu. Tampereen yliopisto.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132. Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) osoitteessa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#L8P63>. Viitattu 13.9.2016.

Niiranen, V. (1997). Kuntalaisten osallistuminen – puheteema vai toimintateema? *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 25:3 (244-253). Kunnallistieteen yhdistys.

Niiranen, V. (2011). Keskiössä kuntalainen – demokratia itsehallinnon kivijalkana. Teoksessa: Haveri, A., Stenvall, J. & Majoinen, K. (toim.) *Kunnallisen itsehallinnon peruskivet* (220-229). Suomen Kuntaliitto. Acta nro 224. Helsinki: Hansaprint.

Paasi, A. (1984). *Aluetietoisuus ja alueellinen identiteetti*. Suunnittelumaantieteen yhdistyksen julkaisuja 13. Joensuu: Joensuun yliopiston offsetpaino.

Perustuslaki 731/1999. Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) osoitteessa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990731#Pidp3648048>. Viitattu 13.9.2016.

Piipponen, S. & Pekola-Sjöblom, M. (2013). *Kuntademokratian ja johtamisen tila valtuustokaudella 2009- 2012*. Suomen Kuntaliitto. Acta 252. Helsinki: Kuntatalon paino.

- Puustinen, S. (2006). *Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajan näkökulmasta*. Väitöskirja. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 34. Espoo: Frenckellin Kirjapaino Oy.
- Raivio, H. & Karjalainen, J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai välinen, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa: Era, T. (toim.) *Osallisuus? Oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156 (12-34). <https://scholar.google.fi/scholar?hl=fi&q=osallisuus%3F+oikeutta+vai+pakkoa%3F&btnG>. Viitattu 4.2.2017.
- Roos, J. & Hoikkala, T. (1998). Esipuhe. Teoksessa Roos, J. & Hoikkala, T. (toim.) *Elämänpolitiikka* (7-19). Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005). *Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Ryynänen, A. (2007). Kunnallinen itsehallinto. Teoksessa: Anttiroiko, A., Haveri, A., Karhu, V., Ryynänen, A. & Siitonen, P. (toim.) *Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet* (32-54). Tampereen yliopiston kunnallistutkimuksia. Tampereen yliopistopaino Oy. Juvenes Print. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8768-2>. Viitattu 4.2.2017.
- Ryynänen, A. & Uoti, A. (2009). Kunnallinen itsehallinto ja uusi hallintotapa. Teoksessa: Karppi, I. & Sinervo, L. (toim.) *Governance: Uuden hallintatavan jäsentymisen* (191-211). Tampereen yliopistopaino Oy. Juvenes Print.
- Rättilä, T. (2001). Kansalaistuva politiikka? Huomioita kuntalaisaktiivisuudesta poliittisena toimijana. *Politiikka* 43:3 (190-207).
- Salo, P. & Suoranta, J. (2002). *Sivistyksellinen aikuiskasvatus*. Kansanvalistusseura: Vantaa.
- Sintonen, T. (1999). *Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. SoPhi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Sotarauta, M. (1996). *Kohti epäselvyyden hallintaa. Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohdana*. Ars Futura Fennica No 6. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Finnpublishers.
- Stoker, G. (2011). *Was Local Governance Such a Good Idea? A Global Comparative Perspective*. Public Administration. Vol.89. No 1 (25-26).
- Suomen Kuntaliitto. (2015). *Keskiössä kuntalainen. Kuntademokratian kehittämisen suuntaviivat*. Kuntaliitto.
- Sutela, M. (2001). Kuntalaisen roolin muutos. Tarkastelukohteena sosiaalihuollon asiakaslähtöisyys. *Oikeus* 30: 4 (418-436).
- Taskinen, M. (2004). *Steinerpedagogiikka. Lapsen ehdoilla aikuisuuteen*. Helsinki: Dialogia Oy.
- Taylor, C. (1976). Tulkinta ja ihmistieteet. Teoksessa: Tuomela, R. & Patoluoto, I. (toim.) *Yhteiskuntatieteen filosofiset perusteet osa I* (214-276). Helsinki: Gaudeamus.

Valtioneuvoston viestintäosasto, tiedote 137/2016. Hallituksen linjaus, maakuntahallinnon tehtävät 5.4.2016. Saatavilla www-muodossa osoitteessa: http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/hallitus-linjasi-sote-ja-aluehallintouudistusta?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=10616. Viitattu 4.2.2017.

Wallin, N. (2014). *Osallistuminen asuinalueella. Porin Karjarannan asukkaiden kokemuksia osallistumisesta*. Pro gradu. Yhteiskunta - ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pori.

LIITTEET

Liite 1 Haastatteluteemat

Osallistumiskäsite:

Mitä termi osallistuminen kunnan päätöksentekoon tuo sinulle mieleen?

Osallistumishistoria:

Millaisesta taustasta tapasi osallistua nousee?

Miten olet osallistunut elämäsi varrella?

Minkälaisia osallistumiskanavia olet käyttänyt?

Osallistumiskokemukset:

Millaisia kokemuksia sinulla on osallistumisesta? Mikä sinua innostaa? Mikä estää?

Millaiset asiat ovat sinulle kunnassa tärkeitä?

Millaisia väyliä käytät, jos haluat viedä sinulle tärkeää asiaa eteenpäin?

Mistä saat tietoa kunnan asioista?

Mistä tiedät, että mielipiteesi vaikuttaa?